

YUCOM 2020–22, Broj 09–10

Uvodnik

Besplatna pravna pomoć

Pravosuđe po meri građana

Zaštita ljudskih prava u periodu 2020 – 2022. – aktuelna pitanja

Najznačajniji projekti

Publikacije – nova izdanja

Ostale aktivnosti, saradnja i doprinos

Y09–10

Izveštaj o radu

GODINA NA PRVOJ LINIJI

TRANSITION

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

YUCOM 2020-22.

IZVEŠTAJ

O RADU

YUCOM 2020-22.

IZVEŠTAJ O RADU

Izdavač

Komitet pravnika za ljudska prava - YUCOM
Kneza Miloša 4, 11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača

Katarina Golubović

Uređivački odbor:

Katarina Golubović
Natalija Šolić
Milena Vasić

Priredili:

Katarina Golubović
Velimir Petrović
Dragan Ristić
Dragiša Čalić
Jovana Spremo
Katarina Toskić
Kristina Todorović
Marija Maljan
Milan Filipović
Milena Vasić
Momčilo Živadinović
Nataša Lukić
Natalija Šolić
Teodora Tomić

Lektura:

Ljiljana Korica

Dizajn, prelom i štampa

Dosije studio

Tiraž 150

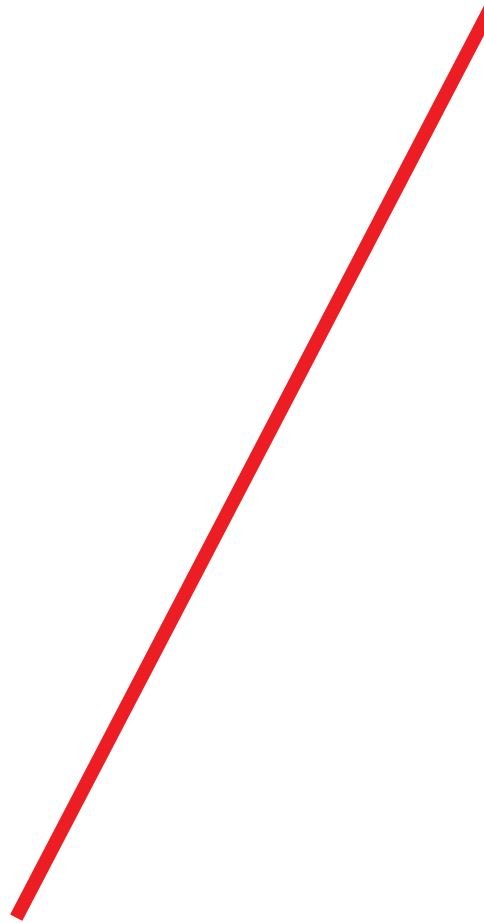
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
ISSN 2334-9611 = Izveštaj o radu (YUCOM)
COBISS.SR-ID 203650572

Publikacija YUCOM 2020 - 22. - Izveštaj o radu nastala je u okviru projekta „Aktivno civilno društvo za prava građana” koji Komitet pravnika za ljudska prava - YUCOM realizuje uz podršku Ambasade Republike Češke. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Ambasade Republike Češke u Srbiji. Za sve što smo postigli krajem 2020. godine, u 2021. godini i prvoj polovini 2022. godine, posebnu zahvalnost dugujemo onima koji su svojim radom doprineli i omogućili realizovanje mnogobrojnih aktivnosti, kao i volonterima iz brojnih zemalja.

TRANSITION

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

YUCOM 2020-22.

IZVEŠTAJ

O RADU

SADRŽAJ

01 Uvodnik	6
Dve krizne godine: jun 2020 – jun 2022. godine	7
02 Besplatna pravna pomoć	10
1. Statistika	11
2. Odabrani slučajevi zastupanja	17
03 Pravosuđe po meri građana	24
1. Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi	25
2. Izmene Ustava i pravosudnih zakona	26
3. Transparentnije pravosuđe	29
4. Pristupačnije pravosuđe za Srbe na Kosovu	30
04 Zaštita ljudskih prava u u 2020-22.godini – aktuelna pitanja	34
1 Nacrt izmena i dopuna Krivičnog zakonika – Sloboda izražavanja	35
2. Novi Zakon o Zaštitniku građana	37
3. Izmene Zakona o zabrani diskriminacije	37
4. Rad na Nacrtu Zakona o istopolnim zajednicama	38
5. Zaštita branitelja i braniteljki ljudskih prava	38
05 Najznačajniji projekti	40
06 Publikacije – nova izdanja	50
1 Vodiči	51
2 Izveštaji	53
3 Analize	55
07 Ostale aktivnosti, saradnja i doprinos	60
1. Umrežavanje na međunarodnom nivou	61
2. Umrežavanje na domaćem nivou	62

01

Uvodnik

Dve krizne godine: jun 2020 – jun 2022. godine

Krizne situacije nameću fokusirani, reaktivni pristup. Dvogodišnja epidemiološka i bezbednosna kriza, i, do sada, najdublja kriza demokratskog Parlamenta (koji Srbiju treba da približi Evropskoj uniji), obavezala je YUCOM-ov tim da sa pojačanom pažnjom prati i koriguje korake svih grana vlasti.

Parlamentarni izbori 2020. godine održani su bez jake kampanje, usled i usred epidemije korone, uz bojkot većine opozicionih stranaka. Junski rezultat u jednostranačkom Parlamentu zahtevao je najavu vanrednih izbora za 2022. godinu, ali i označio početak većih spontanih protesta izazvanih nezadovoljstvom upravljanja pandemijom i urušenim institucijama. Protesti su za YUCOM značili obavezu da informiše građane o pravima u slučaju legitimisanja i pritvora. Snažan odgovor policijskih snaga na proteste, odveo nas je u pritvore beogradskih zatvora, a u službi prevencije od torture, kako bismo izvršili jednu od naših misija, zajedno sa timom Zaštitnika građana i drugim nevladinim organizacijama.

Skraćeni mandat pratile su ubrzane aktivnosti jednopartijskog Parlamenta i ministarstava na izmeni Ustava i drugih propisa u okviru Poglavlja 23. Ustav, Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi, Zakon o Zaštitniku građana, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Zakon o zabrani diskriminacije, Krivični zakonik, samo su deo pravnog okvira koji je pretrpeo izmene ili pokušaj izmena. Nevladine organizacije, uključujući i YUCOM, odigrale su ulogu opozicije povodom procesa nastanka zakona u ovom periodu.

O izmenama Ustava, od septembra 2020. godine, diskutovali smo u Parlamentu sa Venecijanskom komisijom, građanima i medijima, trudeći se da pružimo podršku struci i da građani dobiju pravo na pravično suđenje, nezavisan i nepristrasan sud i efikasnu istragu. Početkom 2022. godine, referendumsko usvajanje izmena Ustava označilo je novo poglavlje u praćenju procesa reforme srpskog pravosuđa.

Rasprave o novim propisima nisu organizovane zbog epidemioloških rizika. YUCOM je, ipak, preuzeo inicijativu i organizovao hibridne događaje – javne rasprave o važnim zakonima. Zakon o Zaštitniku građana usvojen je u jesen 2021. godine nakon javne rasprave koju smo organizovali uz pomoć Misije UN

u Srbiji. Zakon je donet uz uvažavanje mnogih kritika koje smo izneli na javnoj raspravi ali i na sastancima sa radnom grupom, na koje smo pozvani kao predstavnici Nacionalnog konventa.

Politička agenda, donela je, mimo planova, izmene Krivičnog zakonika, pod velom zaštite novinara. Jedna od težih bitki, za zaštitu slobode izražavanja, vođena je u jesen 2021. godine u saradnji sa međunarodnom organizacijom *Article 19*. Proces izmena Krivičnog zakona je usporen, nakon što je YUCOM izneo jake argumente o mogućim zloupotrebama planirane inkriminacije.

Istovremeno, reagovali smo kako ustavno pravo građana da utiču na politike, a koje se razrađuje u Zakonu o referendumu i narodnoj inicijativi, ne postane kolateralna šteta promene Ustava. Kroz razgovore sa Venecijanskom komisijom i alarmiranjem javnosti, nismo dopustili tokom leta 2021. godine da se usvoje mnoga rešenja koja bi građane ostavila bez veće mogućnosti uticaja. Zahtevi koje smo izneli Ministarstvu pravde, a koji nisu usvojeni, prerasli su u peticiju, a ona u masovne proteste širom Srbije, u novembru i decembru 2021. godine. Pod pritiskom protesta, Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi izmenjen je u rekordnom roku. Protest protiv gušenja građanske reči u kreiranju javnih politika prelio se sa redovnog procesa na ulicu. Uključili su se i ekološki pokreti i neorganizovano građanstvo koji su se okupili oko ideje prava na zaštitu životne sredine i života u Srbiji.

Uloga YUCOMa, kao naglasnijeg kritičara vlasti, dovela je do napada i degradiranja, koji su dolazili kako sa skupštinske govornice, tako i iz režimskih tabloida i sa društvenih mreža. Umrežavanje struke u kritičnu masu označavano je kao „strano plaćeništvo”.

U ove dve godine doživeli smo da istovremeno sedimo za istim stolom sa vlastima i da budemo procesuirani na inicijativu vlasti, pod sumnjom da finansiramo terorizam. Međunarodna zajednica pružila je podršku i ukazala je da je u pitanju zloupotreba institucija u Srbiji.

Do zloupotrebe institucija došlo je i prilikom gušenja ekoloških protesta. Saopštenja MUP-a u cilju zastrašivanja i pozivanja građana na sukob sa demonstrantima javno smo osudili kao nezakonita i nedopustiva,

dok smo žrtvama pokrenutih prekršajnih postupaka širom Srbije uspešno pružili pravnu podršku.

Za razliku od slobode okupljanja, slobodi izražavanja aktivista sudska vlast nije pružila zaštitu. Verbalni protesti na račun lokalnih zdravstvenih funkcionera zbog lošeg upravljanja bolnicama u leto 2020. godine dočekani su brojnim tužbama. Međunarodni standardi slobode izražavanja na koje smo u zastupanju ukazivali nisu bili brana sudovima da osude kritički nastrojene lekare i aktiviste.

Privođenje i procesuiranje dugogodišnjih aktivistkinja tokom protesta protiv murala Ratka Mladića – osuđenog ratnog zločinca u centru Beograda pokazalo je, poput bojkota Parlamenta, da je sunovrat demokratskih vrednosti pod zaštitom države. Dok desničarski pokreti muralima ratnih zločinaca prekrivaju zidove zgrada, haški osuđenici su zauzeli javne frekvencije i javne prostore za promociju nasilja, ksenofobije i negiranje ljudskih prava, posebno nacionalnih i seksualnih manjina. Jačanje desničarskih pokreta predstavlja opasnost po manjine i sve koji se zalažu za demokratske vrednosti.

Svi ovi incidenti, uz brojne druge pritiske, zabeleženi su na YUCOMovoj mapi incidenata. U velikom broju slučajeva aktivisti su dobili našu pravnu podršku pred državom, a solidarnu na ulici, u znak zaštite demokratskih vrednosti.

Solidarno za prava svih borimo se uz pomoć naših partnera, domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija, ali i međunarodnih organizacija u čijem je mandatu zaštita ljudskih prava. Od Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope, Evropske unije, OEBS-a, sve najznačajnije međunarodne organizacije su tokom ove dve godine pružile značajnu podršku, kako bismo zajedno štitili ljudska prava u Srbiji.

Ipak, osnovni instrument zaštite ljudskih prava je srpsko pravosuđe, te je rad na boljem pravosuđu bio u fokusu i ove dve godine. Posmatrali smo „pravosudne izbore” od zime 2020. godine, kroz analizu procesa izbora najviših predstavnika sudske vlasti i tužilaštva, kao i posmatranjem izbora članova Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca. Predstavili smo javnosti prve izveštaje o stanju o pravosuđu iz ugla građana Srbije, kao i izveštaje i izazove koje su donele reforme pravosuđa na Kosovu za naše građane.

Pokrenuli smo, kroz portal Otvorena vrata pravosuđa, zajedno sa sudijama i tužiocima, brojne teme od interesa za građane, koji su nam se sa punim poverenjem, obratili zbog nedoumica i problema, koje tim besplatne pravne pomoći ne prestano, već punih 25 godina, uspešno rešava, o čemu svedoči i činjenica da nam se u poslednje dve godine obratilo 2377 građana. Nekada se uspesi u zastupanju ostvare tek pred Ustavnim sudom, ali oni postavljaju standarde zaštite za sve građane. U tom smislu, 2022. godine, tačno deset godina od uvođenja zločina iz mržnje na našu inicijativu, beležimo značajnu odluku kojom su žrtvama zločina iz mržnje priznata veća prava pred tužilaštvom.

Istovremeno, pomno smo pratili domete i izazove primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Prvi vodiči koji treba da pomognu uspostavljanju sistema poslali su početkom 2022.godine načelnicima opština, dok su vodiči za građane postavljeni u sve bitne institucije u koje dolaze građani koji imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.

Dvadesetpetogodišnji uticaj YUCOM-a na rad institucija je nesumnjiv, a u poslednje dve godine došao je do velikog izražaja. Snagom argumenata našeg iskusnog i tima koji iz godine u godinu raste, vratili smo mnogim ljudima dostojanstvo, samim tim, i život u kolosek. Nepokolebljiva doslednost, kada je u pitanju sagledavanje faktičke i pravne situacije iz ugla ljudskih prava, dala nam je dodatnu snagu da štitimo druge. Brzina, solidarnost, poverenje, umreženost, stručnost jesu kvalitete YUCOM-ovog tima koji su pomogli da reaktivnu dvogodišnju fazu rada prebrodimo, postanemo još jači i spremniji da postavimo nove zadatke državi na unapređenju ljudskih prava.

Katarina Golubović
predsednica YUCOM-a u Beogradu,
septembar 2022. godine

02

**Besplatna
pravna
pomoc**

Nakon vanrednog stanja i okolnosti izazvanih pandemijom virusa COVID-19, istim tempom nastavili smo sa pružanjem besplatne pravne pomoći. Trudili smo se da odgovorimo na nove zahteve i pitanja građana koji su poklonili poverenje našem pravnom timu.

Na pružanje besplatne pravne pomoći i vrstu problema koji su opterećivali građane u ovom periodu značajno je uticalo trajanje pandemije (COVID-19) tokom celog perioda. Broj građana koji su nam se obratili bio je u porastu, uprkos tome što je 6. maja 2020. godine ukinuto vanredno stanje. Produženo trajanje epidemije uticalo je na rad pravosuđa i uprave, na radne i porodične odnose, a tokom ovog perioda organizovani su i brojni protesti građana zbog najavljenih strožih mera, protiv vakcinacije, neslaganja sa kovid propusnicama i sertifikatima, protesti protiv zagađenja, sve je značajno doprinelo da se građani obraćaju u većem broju.

U nastavku je statistički prikaz o pruženoj besplatnoj pravnoj pomoći u periodu od 07.05.2020. do 31.05.2022. godine, osvrt na građanske proteste koji su usledili nakon vanrednog stanja kao i prikaz odabranih slučajeva zastupanja.

1. Statistika

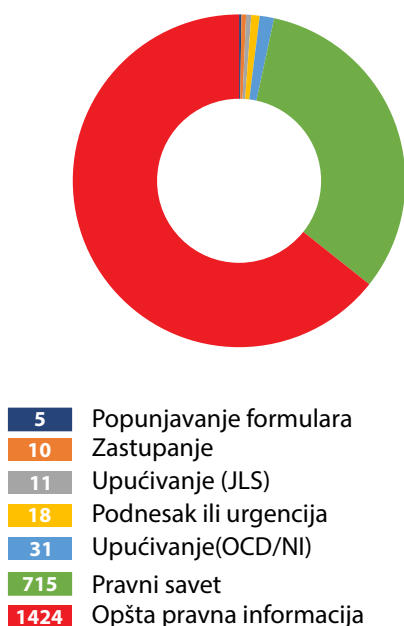
U periodu koji obuhvata ovaj Izveštaj o radu, Komitetu pravnika za ljudska prava za pomoć se obratilo ukupno 2377 građana, koji su nam svoja pitanja i zahteve upućivali elektronskom poštom, telefonom, pismima i preko društvenih mreža. Prijem stranaka morali smo da ograničimo i svedemo na minimum zbog pogoršane epidemiološke situacije.

Besplatna pravna pomoć pružena je prvenstveno socijalno ugroženim kategorijama lica, ali pomogli smo i drugim licima čija su prava bila ugrožena ili prekršena. Pravna pomoć pružena je i onima koji su na sopstvenom primeru prikazali nedostatke u radu institucija i otvorili nova važna pitanja i teme koje su dale smernice šta je sve potrebno ispraviti u sistemu da bi se određena ljudska prava zaštitila ili unapredila. Kao i svih prethodnih godina, za pravnu pomoć obraćali su nam se i građani koji su već angažovali advocate, ali i sami advokati u ime svojih stranaka tražeći konsultacije ili pomoć u vidu saveta i smernica za dalji rad. Ni u ovom periodu nijedan tražilac besplatne pravne pomoći nije upućen na našu organizaciju Rešenjem o odobravanju besplatne pravne pomoći u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj

pomoći. Građane su, kao i ranijih godina, na našu pravnu pomoć upućivale sudije, centri za socijalni rad, razna udruženja građana, pojedine institucije i novinari.

Statistika pokazuje da je pružanje pravne pomoći u ovom periodu najviše bilo usmereno na davanje opštih pravnih informacija u 1424 slučaja (59,90%) i pružanje pravnih saveta u 715 slučajeva (30,07%) koji su građanima bili neophodni za zaštitu i ostvarivanje prava. U 31 slučaju tražiocce pravne pomoći uputili smo na druge organe ili nezavisne institucije koji su nadležni za rešavanje problema zbog kojeg su nam se obratili. U 19 slučajeva pružili smo pomoć prilikom sastavljanja podnesaka ili urgencija, dok je 10 tražilaca besplatne pravne pomoći uzeto u zastupanje radi zaštite prava pred redovnim sudovima i organima uprave kao i pred Ustavnim sudom i Evropskim sudom za ljudska prava. Pomoć prilikom popunjavanja formulara dobilo je 5 lica.

STATISTIČKI PRIKAZ PO
PRUŽENOJ POMOĆI

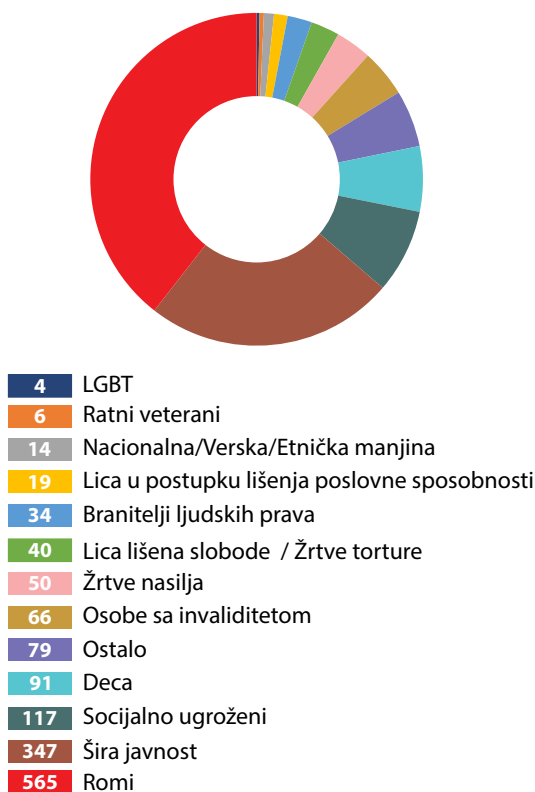

Prema društvenim grupama koje su nam se obraćale najviše zahteva dobili smo od građana iz kategorije „Romi” (39,45%) i „šira javnost” (24,23%), a od ostalih kategorija izdvojili su se: socijalno ugroženi (8,17%), deca (6,35%), osobe sa invaliditetom

(4,60%), žrtve nasilja (3,49%), lica lišena slobode/žrtve torture (2,79%), branitelji ljudskih prava (2,37%), lica u postupku lišenja poslovne sposobnosti (1,32%), pripadnici nacionalnih, verskih ili etničkih manjina (0,97%), ratni veterani (0,41%), LGBT (0,27%), dok je u kategoriji „ostalo” 5,51%.

Potrebno je napomenuti da je u ispitivanom periodu u sklopu projekta „Podrška ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima” pružanje besplatne pravne pomoći bilo usmerena isključivo na romsku populaciju, što je donekle dovelo do drugačijih rezultata u odnosu na prethodni izveštaj kada je u pitanju broj pripadnika romske zajednice koji traže BPP.

STATISTIČKI PRIKAZ PO
DRUŠTVENOJ GRUPI

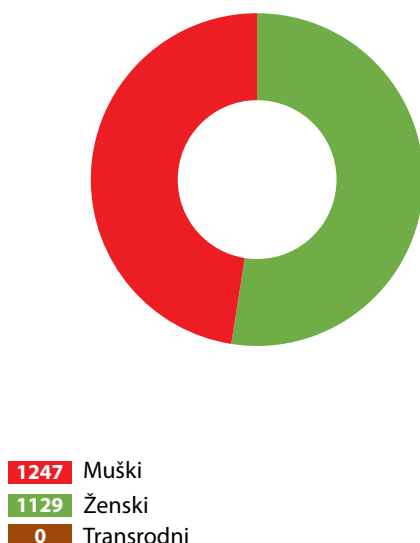
I u ovom periodu statistika pokazuje da se pojedini tražioci besplatne pravne pomoći istovremeno pojavljuju u dve ili više različitih društvenih kategorija. Recimo, osobe sa invaliditetom ili lica romske nacionalnosti najčešće su i lica koja imaju potrebu za

ostvarivanjem prava na socijalnu zaštitu. Ovi podaci ukazuju da i dalje postoji višestruka ugroženost prava ovih lica i odsustvo potpunog sistemskog odgovora u odnosu na potrebe ovih društvenih grupa.

Kada se govori o **starosnoj grupi** lica koja su nam se obraćala, najveći broj zahteva za besplatnu pravnu pomoć podneli su građani koji pripadaju starosnoj grupi 26-45, ali je povećan i broj obraćanja lica starosti 46-65 godina.

Što se tiče **podele prema polu**, odnos je sledeći: 52,46% u korist muškaraca u odnosu na 47,49% u korist žena.

STATISTIČKI PRIKAZ PO
POLU

Iz statističkog prikaza prema ugroženom ljudskom pravu može se videti da se najviše zahteva odnosilo na: pravo na stanovanje (31,70%), pravo na dobru upravu (12,54%), pravo na rad (9,15%), prava deteta (3,65%), pravo na pravično suđenje (3,12%), pravo na socijalnu zaštitu (2,11%), pravo na zdravstvenu zaštitu (1,53%), pravo na slobodu i bezbednost ličnosti (1,32%), pravo na suđenje u razumnom roku (1,21%), zabranu diskriminacije (1,00%), zabranu zlostavljanja i mučenja (0,84%), pravo na privatnost i porodični život (0,68%), pravo na dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta (po 0,37%). Podjednak broj zahteva podnet je zbog povrede prava na život, na zasnivanje braka i porodice, na slobodan pristup informacijama, slobodu izražavanja i na slobodu udruživanja (po 0,10%), dok je ostalih bilo 29,48%.

STATISTIČKI PRIKAZ PO
UGROŽENOM LJUDSKOM PRAVU

U okviru prava na rad izdvajaju se već poznati problemi sa zaključivanjem i produženjem ugovora o radu, ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova, zaključivanje aneksa ugovora o radu, kao i pitanja oko bolovanja, trudničkog ili porodičkog odsustva. Isplata zarade je i dalje veliki problem za zaposlene kod privatnih poslodavaca, posebno po raskidu ugovora o radu.

Takođe, i ovde treba napomenuti da, zbog projekta „Podrška ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima”, broj pitanja koja se odnose na pravo na stanovanje u ovom izveštaju znatno odstupa u odnosu na podatke iz prethodnih izveštaja.

U odnosu na povrede pravila o zabrani diskriminacije najčešće su povrede po osnovu invaliditeta (43,33%), seksualne orijentacije (13,33%) i nacionalne pripadnosti (10%); isti procenat je po osnovu pola i drugih ličnih svojstava (po 6,66%); a slede povrede po osnovu državljanstva, genetske osobenosti, zdravstvenog stanja, bračnog i porodičnog života, starosnog doba i članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama (po 3,33%).

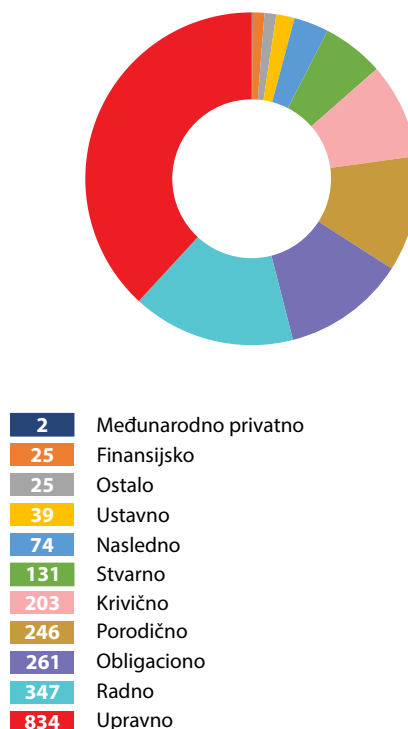
STATISTIČKI PRIKAZ PO OSNOVU DISKRIMINACIJE

Kada pogledamo statistiku prema grani prava u kojoj je pružena pravna pomoć, izgleda ovako: upravno pravo (37,66%), radno pravo (16,89%), obligaciono pravo (11,78%), porodično pravo (11,11%), krivično pravo (9,16 %), stvarno pravo (5,91 %), nasledno pravo (3,34%), ustavno pravo (1,76%), dok je isti procenat za finansijsko pravo i „ostalo” (0,09%).

Potrebno je ponovo napomenuti da je zbog projekta „Podrška ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima”, povećan broj predmeta koji se odnose na upravno pravo.

STATISTIČKI PRIKAZ PO GRANI PRAVA

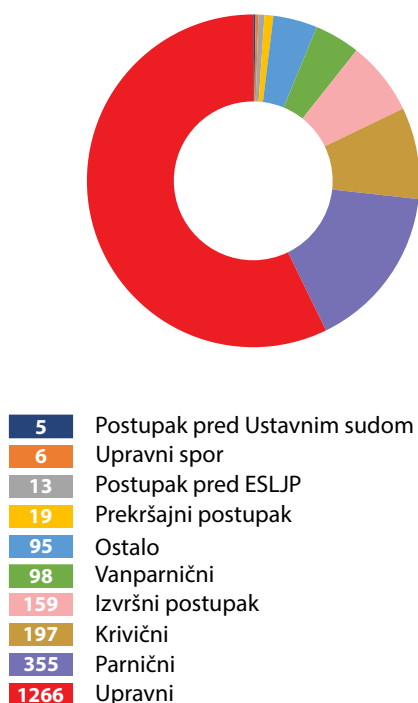

Prema vrsti postupka u kome je pružena pravna pomoć presek izgleda ovako: upravni postupak (57,12%), parnični (16,01%), krivični (8,88%), izvršni (7,17%), vanparnični (4,42%), prekršajni (0,85%), postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava (0,58%), postupak pred Ustavnim sudom (0,22%), upravni spor (0,27%) i ostali slučajevi (4,28%).

Grafikon specifičnih slučajeva zastupanja u kojima je pružena pravna pomoć pokazuje da se izdvajaju slučajevi nedavanja izdržavanja (20,60%), socijalna zaštita (16,96%), zatim starateljstvo (14,54%), slučajevi vezani za vanredno stanje - iako posmatrani period obuhvata vreme nakon ukidanja vanrednog stanja

(12,72%), nasilje u porodici (11,51%), slučajevi lišenja poslovne sposobnosti (6,66%), tortura (4,24%), zlostavljanje na radu (7,27%), govor mržnje i korupcija (po 1,81%), branitelji ljudskih prava (1,21%) i medijske slobode (0,60%),

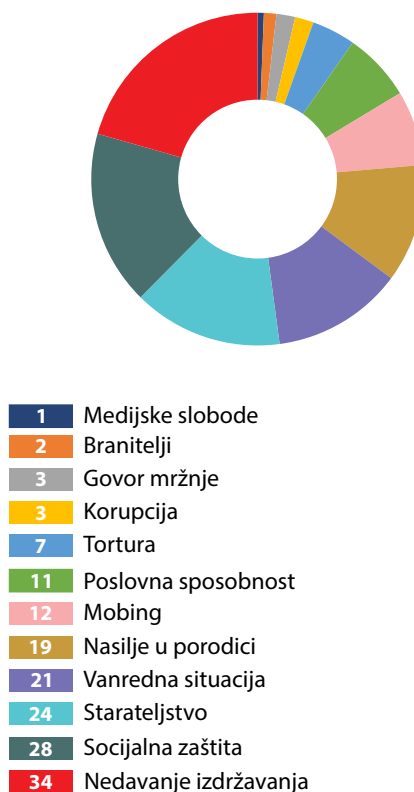
STATISTIČKI PRIKAZ PO VRSTI POSTUPKA

Statistika jasno pokazuje da je potreba za besplatnom pravnom pomoći kod građana i dalje velika, na šta utiču ne samo egzistencijalna i društvena ugroženost već i potpuni gubitak poverenja u državne institucije.

Strateško zastupanje jedna je od naših najznačajnijih aktivnosti. Određene slučajeve naš pravni tim uzima u zastupanje nakon procene da ti slučajevi zbog svojih osobenosti i težine mogu imati širi društveni značaj. Preko strateških parnica detektujemo sistemske probleme u funkcionisanju institucija, utičemo na promenu prakse postupanja sudova u određenoj oblasti, a sledstveno tome i na promenu propisa podnošenjem zakonskih inicijativa. Strateške parnice ostaju najbolji pokazatelj trenutnog odnosa pravosuđa u određenoj oblasti i zaštiti ljudskih prava.

STATISTIČKI PRIKAZ PO SPECIFIČNIM SLUČAJEVIMA

Pravni tim YUCOM-a danas čini 9 pravnika, petoro advokatica i advokata i četiri diplomirana pravnika.

Protesti nakon ukidanja vanrednog stanja, u julu 2020. godine

Do protesta, koji su se najpre dogodili u Beogradu, a zatim i u drugim gradovima u Srbiji, došlo je nedugo nakon ukidanja vanrednog stanja i mera ograničavanja kretanja (6. maja 2020. godine). Naime, po ukidanju vanrednog stanja, a posebno pred parlamentarne izbore održane 21. juna 2020. godine, došlo je do značajnog popuštanja epidemioloških mera, koje su mnogi predstavnici zdravstvenih radnika smatrali preuranjenim i epidemiološki neprihvatljivim, političkim potezom. Kako su zdravstveni radnici i upozoravali, nedugo nakon ukidanja mera došlo je do porasta broja zaraženih COVID-om 19. Iz tog razloga, 7. jula 2020. godine, predsednik Srbije Aleksandar Vučić najavio je da će za vikend, od petka 10. do ponedeljka 13. jula 2020. godine,

ponovo na snazi da bude mera zabrane kretanja (policijski čas). Ova najava izazvala je revolt velikog broja građana, te su već u večernjim satima 7. jula 2020. godine počeli spontano da se okupljaju ispred Narodne skupštine u Beogradu.

Tokom okupljanja došlo je do nasilnog ponašanja pojedinih demonstrantima. Jedan broj okupljenih je, osim verbalnog izražavanja nezadovoljstva zbog najavljenih mera, počeo da baca kamenice i razne predmete ka pripadnicima policije koji su bili raspoređeni ispred zgrade Narodne skupštine. Potom je sukob eskalirao, što je dovelo do upotrebe suzavca i drugih sredstava prinude od strane policije. Narednih dana protesti su se proširili i na druge gradove Srbije, a u samom Beogradu su postali masovniji. Pomenute proteste obeležila je neadekvatna reakcija službenika policije, posebno drugog dana protesta (8. jula). Jedan od takvih je i slučaj udaranja policijskim palicama u glavu i štitiranja nekoliko građana koji su mirno sedeli na klupi u Pionirskom parku i nisu predstavljali pretnju za policiju ili druge građane, što je sve uživo prenosio jedan medij. Drugi slučaj dogodio se na Terazijama u Beogradu, kada je grupa od nekoliko pripadnika policije sustigla, oborila na asfalt i udarala palicama i nogama jednog demonstranta, koji je sklupčan ležao. Do prekoračenja sile došlo je i u Novom Sadu gde je policija tukla autističnog mladića koji nije učestvovao u protestima.

Prekoračenje sredstava prinude policije primećeno je prema demonstrantima tokom lišenja slobode i odvođenja u policijske stanice za vreme tih događaja, što su u iskazima i potvrdila neka od lica lišena slobode. Njih je 15. jula 2021. godine pravni savetnik YUCOM-a intervjuisao tokom posete Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) KPZ Beograd (Padinska Skela) zajedno sa predstavnicima Zaštitnika građana. Sačinjena je i službena beleška koja je činila sastavni deo izveštaja Zaštitnika građana o pomenutim događajima.

Prilikom posete KPZ Padinska Skela razgovarali smo sa licima koja su zatvorena nakon protesta u Beogradu 10. i 11. jula 2020. godine. Njima je najpre bila određena mera zadržavanja, a potom su odvođeni pred prekršajnog sudiju. Fokus je bio na utvrđivanju da li je prilikom lišenja lica slobode došlo do prekoračenja sredstava prinude od strane policije.

Tokom posete zatraženi su zdravstveni kartoni lica koja se u vezi sa navedenim protestima nalaze u za-

vodu i razgovor sa zavodskim lekarom. U trenutku posete, od 14 dovedenih lica deset ih se nalazilo u ustanovi, a četiri su bila puštena pre posete. Najteže povređeno lice, u trenutku posete, bilo je odvezeno na lekarski pregled. Od šest intervjuisanih lica, njih četvorica su prema izjavama koje su nam dali, bili tučeni, što prilikom hapšenja, što u zgradi Skupštine, što u stanicama policije. Intervjuisana lica su nam se žalila da su bila tučena iako nisu pružala otpor, da su bili vezani, obarani na zemlju s leđa uz vredanja, da nekima od njih u policijskim stanicama nije data ni hrana ni voda. U isto vreme, sva lica su nam potvrdila da su dobila rešenja o zadržavanju, kao i da je tretman u KPZ bio prilično korektan.

Pravni pritisak na učesnike protesta: zaštita „organizatora neprijavljenog protesta“

Tokom protesta u novembru i decembru 2021. godine, nakon što su Kreni-Promeni i nekoliko ekoloških pokreta i organizacija objavili na društvenim mrežama plan da se subotom u određeno vreme iskaže mirnim šetnjama revolt zbog planova eksploatacije ruda u dolini Jadra i rešenja u Zakonu o referendumu i narodnoj inicijativi, policija iz lokalnih policijskih stanica je koordinirano počela da istražuje moguće aktiviste i učesnike protesta. U mnogim lokalnim sredinama, policija bi pred početak protesta kucala na vrata građana aktivnih na društvenim mrežama, ali i u lokalnom javnom životu, i upozorila ih na kršenje zakona zbog neprijavlivanja skupa, uz poziv da se zaustave protesti i u njima ne učestvuju. Ova upozorenja su ljudi doživeli kao vid zastrašivanja, ali su svakako ostvarili svoje pravo na okupljanje.

Protiv ovih učesnika protesta, koji su pored fizičkog učešća, podelili informaciju o protestu na društvenoj mreži Fejsbuk, policija je podnela zahteve za pokretanje prekršajnih postupaka u kojima ih tereti za organizovanje neprijavljenog skupa za koje je zaprećena kazna od 100.000 do 150.000 dinara.

Sudovi su uvažili zahteve za pokretanje prekršajnih postupaka, i pozvali na saslušanje okrivljene u više gradova. Uz podršku Građanskih inicijativa i Civilnog odbora za zaštitu branitelja ljudskih prava i uzbunjivača, YUCOM-ovi advokati su pružili pravnu pomoć

u Kovinu, Smederevu, Čačku, Senti, Novom Pazaru, Pančevu, Kikindi.

YUCOMovi advokati su tvrdili da čak i da su okrivljeni putem svog Fejsbuk profila pozivali na protest, ova okolnost nije dovoljna da se utvrdi odgovornost za organizovanje protesta.

Prema čl. 10 st. 1 Zakona o javnom okupljanju, organizatorom okupljanja smatra se lice koje, u skladu s odredbama ovoga Zakona, poziva na okupljanje, priprema i organizuje okupljanje. Sledstveno tome, da bi se neko smatrao organizatorom okupljanja potrebno je da se kumulativno ispune tri radnje, a to su: pozivanje, priprema i organizovanje okupljanja. Podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka nije istakao nijednu radnju koja bi ukazivala da su okrivljeni još i pripremali i organizovali okupljanje, niti su za ovo prilagali bilo kakav dokaz.

U zahtevu je, sem navoda da su okrivljeni pozivali na blokadu, rečeno da su bili prisutni na blokadi, a ova radnja nije propisana kao prekršaj.

Navode YUCOM-ovih advokata prekršajni sudovi su uvažili u potpunosti. Prva pravnosnažna presuda doneta je u junu 2022. godine, kada je potvrđena prvostepena presuda Prekršajnog suda u Pančevu – Odeljenje u Kovinu.

2. Odabrani slučajevi zastupanja

Zaštita od zlostavljanja na radu: Uzbunjivač u MUP-u

U leto 2015. godine, Komitetu pravnika za ljudska prava – YUCOM se obratio pripadnik MUP-a, Službe za otkrivanje ratnih zločina, sa tvrdnjom da zbog savesnog vršenja dužnosti trpi mobing od nadređenog. Motiv za mobing bio je skretanje pažnje na nepravilnosti u radu u predmetima od državnog značaja. To je i kvalifikovalo ovu žrtvu mobinga u okviru državne institucije kao branitelja ljudskih prava i uzbunjivača, zbog čega se YUCOM uključio u zaštitu i zastupanje. Prema rečima ovog pripadnika MUP-a, trogodišnji mobing se sastojao od: premeštaja na drugo radno mesto gde nije radio

na predmetima, davanja neodgovarajućih zadataka u odnosu na položaj u MUP-u, nepozivanja na sastanke, oduzimanja sredstava za rad, širenja neistina o prošlosti kao razlozima za prestanak radnog odnosa, kleveta i uvreda. Zbog prirode poslova koje obavlja ali i zakonskih propisa, pripadnik MUP-a se pre svega obraćao drugim nadređenima u MUP-u, što formalno, što neformalno, ali je zaštita unutar MUP-a izostala.

Kako se mobing nastavio, pomenuti pripadnik MUP-a je, u novembru 2015. godine, odlučio da pokrene postupak za zaštitu pred sudom, uz pomoć advokata Komiteta pravnika za ljudska prava. Tokom sedmogodišnjeg trajanja procesa saslušan je veliki broj pripadnika MUP-a u vezi sa delima koja su bila usmerena na degradiranje ove žrtve mobinga. Na trajanje postupka uticala je činjenica da se pred Višim sudom u Beogradu ročišta zakazuju dva puta godišnje. Takođe, tokom trajanja postupka više svedoka se penzionisalo, a MUP nije davao informacije o adresama bivših zaposlenih, čime su svedoci postajali nedostupni. Nekoliko visokorangiranih pripadnika MUP-a se nije odazvalo na pozive za svedočenje.

Posebno otežavajuća okolnost bila je činjenica da je MUP opis poslova, odnosno sistematizaciju poslova u okviru organizacionih jedinica proglasio tajnom. I pored insistiranja suda, opis poslova ovog pripadnika MUP-a nikad nije podnesen. To je otežalo zadatak samom tužiocu prilikom dokazivanja šta podrazumeva njegov položaj u Službi i šta mu je konkretno onemogućeno da radi, i na taj način pokaže u kojoj meri je degradiran kao ličnost.

Tokom trajanja postupka, tužilac je trpeo nove pritiske. Radnik MUP-a je godinu dana bio opterećen privremenom suspenzijom, jer je bila podnesena krivična prijava za koju je tvrdio da je u pitanju lažno prijavljivanje, između ostalog, zbog samog postupka zaštite koji je pokrenuo. I u postupku suspenzije, YUCOM mu je pružio podršku pred Upravnim sudom. Suspenzija je ukinuta kao rezultat oslobađanja odgovornosti u krivičnom postupku.

Nakon ocene svih iskaza, Viši sud u Beogradu je uvažio tvrdnje da je došlo do zlostavljanja na radu i naložio MUP-u da isplati naknadu nematerijalne štete. Presudu je u potpunosti potvrdio Apelacioni sud u Beogradu u junu 2022. godine, čime je presuda postala pravnosnažna. Pripadnik MUP-a koji je bio žrtva mobinga obavlja poslove kao i pre mobinga, dok je izvršilac zlostavljanja premešten na drugo radno mesto, van Službe za otkrivanje ratnih zločina.

Pravo na slobodu govora

Globalna pandemija COVID-a 19 promenila je živote ljudi širom sveta. Pored opasnosti po javno zdravlje visokog stepena, postavila je i izazov za poštovanje određenih prava kao što je sloboda govora.

Posebna kriza tokom izbijanja pandemije dešavala se u junu i julu 2020. godine u Novom Pazaru. Uprkos do nacijama u opremi koja je pristigla još u martu, javne vlasti i uprava bolnice bili su nespremni za borbu sa epidemijom, što je rezultiralo humanitarnom katastrofom i brojnim žrtvama čiji ukupan broj ni danas nije poznat. Lekari specijalisti OB Novi Pazar su u medijskim nastupima javno ukazivali na neadekvatno upravljanje bolnicom od strane direktora bolnice, a 37 lekara specijalista je potpisalo peticiju za smenu direktora. Isti lekari održali su i konferenciju za štampu (18. avgusta 2020. godine) na kojoj su ponovo argumentovali svoje zahteve. Međutim, naponi lekara specijalista za smenu direktora bolnice nisu urodili plodom.

Ispred OB Novi Pazar održavani su protesti tokom sedam meseci, zbog situacije u kojoj su se građani zatekli. Od kraja juna 2020. godine, nezadovoljna stanjem u Opštoj bolnici u Novom Pazaru, grupa građana je protestovala svakog radnog dana tražeći smenu cele uprave bolnice, pre svega, smenu tadašnjeg vršioca dužnosti direktora Meha Mahmutovića. Sve vreme, rukovodioci OB Novi Pazar prikivali su prave razmere zdravstvene krize kao i da nisu u stanju da se uhvate u koštac sa epidemijom u Novom Pazaru.

Veliki broj građana reagovao je protiv direktora bolnice. Objave revoltiranih, uznemirenih građana preplavile su društvene mreže. Takođe, građani Novog Pazara su kreirali i više Fejsbuk grupa čija je tema bila uprava bolnice. Okupljanja i konstantni protesti su nastavljeni, a zahtevana je smena i odgovornost vršioca dužnosti direktora Opšte bolnice Novi Pazar Meha Mahmutovića, koji je bio na funkciji gradonačelnika grada Novog Pazara u periodu 2009-2012. i 2012-2016. U kontekstu navedenih dešavanja, mnogobrojni građani Novog Pazara reagovali su emotivno na društvenim mrežama, upućujući manje ili više oštre kritike na račun Meha Mahmutovića.

Nakon pomenutih događaja, Meho Mahmutović je, protiv aktivista i pojedinih kolega lekara, podneo 37 privatnih tužbi zbog povrede časti i ugleda. Komitetavnika za ljudska prava uzeo je u zastupanje troje lekara (F.P. DŽ.D. i L.S.) i trojicu aktivista za ljudska prava (M.I.

A.P. i A.V.). Od 37 tužbi, čak sedam podneto je protiv aktiviste i osnivača Inicijative slobodnih građana A.P, koji je predvodio proteste protiv rukovodstva bolnice, na kojima je pozivano na odgovornost zbog loše reakcije zdravstvenog sistema u ovom gradu i visokog broja preminulih.

Tuženi lekari i aktivisti reagovali su javno zbog pitanja koja su bila od opšteg značaja za sve građane Novog Pazara, te su istupali sa zahtevom za odgovornost, kao „čuvari javnog interesa“. U javnom obraćanju davali su vrednosne sudove kao svoj pogled na stanje u novopazarskoj bolnici tokom juna i jula 2020. godine, kao i na sve anomalije u ovoj ustanovi.

U postupcima koji se svi vode pred Osnovnim sudom u Novom Pazaru, a za koje je u drugom stepenu nadležan Viši sud u Novom Pazaru, donete su dve pravnosnažne presude kojima je tužbeni zahtev odbijen, kao i tri pravnosnažne presude – dve protiv aktiviste A.P. koji je osuđen za krivično delo uvrede prema direktoru bolnice i jedna protiv lekara Opšte bolnice Novi Pazar F.P. koji je obavezan u parničnom postupku na naknadu dela nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda.

Tokom postupka, sudovi nisu imali razumevanja u odnosu na ukazivanu činjenicu da su iskazi i objave tuženih predstavljale njihov vrednosni sud, koji deli većina njihovih sugrađana, kao i da privatni tužilac, kao nosilac javne funkcije, mora da ima veći stepen tolerancije prema ovim objavama.

Postupajući sudovi su, bez ikakvog osnova, tj. samo na osnovu iskaza tužioca, utvrđivali da su se izjave tuženih odnosile na tužioca lično, a ne na lice koje obavlja javnu funkciju, izostavljajući u potpunosti kontekst društvenih događanja u lokalnoj zajednici.

Sloboda izražavanja, predviđena članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda predstavlja jedan od suštinskih temelja demokratiskog društva i ne važi samo za „informacije“ ili „ideje“ koje se prihvataju ili smatraju uvredljivim, već i za ono što vređa, šikanira ili uznemirava. Sloboda izražavanja može biti podložna izuzecima, koji, međutim, moraju biti strogo tumačeni, a potreba za bilo kakvim ograničenjima mora biti ubedljivo utvrđena. Granice prihvatljivog kritizma su znatno šire u pogledu političara, odnosno javnih ličnosti uopšte, nego u pogledu privatnih lica. Za razliku od privatnih lica, javne ličnosti se ne izbežno i svesno stavljaju pred ocenu javnosti, a njihovo

ve reči i dela su izloženi pažljivijem ispitivanju javnosti, pa stoga, moraju pokazati veći stepen tolerancije.

Pored ugrožavanja slobode govora, pomenuti slučajevi odnose se i na jednu relativno novu pojavu u našoj sudskoj praksi koja predstavlja svojevrsnu zloupotrebu prava a tiče se SLAPP tužbi. Preveden na srpski jezik, SLAPP je pojam koji obuhvata strateški sudski postupak protiv društvenog/javnog angažmana. U osnovi SLAPP postupka je zahtev za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda, koji ne mora uopšte biti osnovan. Suština brojnih zahteva je da tuženu stranu navede da mobilise svoje finansijske i ljudske resurse na odbranu od zahteva, i zastraši aktiviste visokim novčanim odštetama i kaznama. Premda u Zakonu o obligacionim odnosima postoji odredba koja zabranjuje zloupotrebu prava, u praksi su presude koje odbijaju tužbeni zahtev po ovom osnovu malobrojne. Radi se najčešće o građanskim (parničnim postupcima) koje pokreću fizička lica protiv aktivista, neretko i medija, zbog neke informacije koja je objavljena u javnosti. Osim građanskih parnica, u našem pravu moguće je i da se SLAPP pojavi u formi privatne krivične tužbe zbog krivičnog dela uvreda ili zahteva za pokretanje prekršajnog postupka.

Imajući u vidu da prvostepeni i drugostepeni sud nije sagledao sve pravne aspekte problema, Komitet pravnika za ljudska prava, podneo je do sada dve ustavne žalbe Ustavnom sudu Srbije tokom 2022. godine, tvrdeći da je aktivisti A.P. povređeno pravo na pravično suđenje, pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, kao i posebna prava okrivljenog.

Povreda prava na pravično suđenje utvrđena pred Ustavnim sudom Srbije

Komitetu pravnika za ljudska prava iz KPZ-a se 2014. godine javio M.M. tražeći besplatnu pravnu pomoć u postupku koji se protiv njega vodio u toku odsluženja kazne zatvora zbog navodnog napada na službeno lice, zatvorskog čuvara. M.M. je pravnosnažno osuđen i u trenutku kada se javio za besplatnu pravnu pomoć jedini preostali pravni lek koji nije bio iskorišćen bila je ustavna žalba Ustavnom sudu Srbije. Prema navodima podnosioca ustavne žalbe, on je bio tučen od strane službenih lica zbog čega mu se već loše zdravstveno stanje dodatno pogoršalo. M.M. je na sopstveni zahtev sproveden u Viši

sud u Smederevu kako bi pred predsednicom suda dao izjavu o torturi koja mu se dogodila u zatvoru, gde je, između ostalog naveo da nije pokazao povrede lekaru hitne pomoći koji je nakon incidenta došao da ga pregleda, jer se plašio da će ponovo biti izložen torturi, budući da je sve vreme bilo prisutno neko od službenih lica, suprotno svim standardima koji se primenjuju prilikom primene sredstava prinude. M.M. je dopisom obavešten od Višeg suda da se njegova prijava protiv P.M. ne može prihvatiti kao osnovana, jer podnosilac nije naveo konkretne dokaze. Odbacivanje krivične prijave, kao i odlučivanje o njenoj osnovanosti nije u nadležnosti suda, već isključivo u nadležnosti javnog tužilaštva, te je sud morao ovu prijavu da prosledi javnom tužilaštvu na odlučivanje. Takođe, u toku postupka u kojem se M. M. sudilo za napad na službeno lice učinjeno je više propusta (nije saslušan nijedan svedok odbrane niti je sud prihvatio bilo koji dokaz odbrane). Imajući ove činjenice u vidu, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM podneo je 2017. godine ustavnu žalbu kojom je tražio da se utvrdi povreda prava na pravično suđenje u nekoliko segmenata, povreda posebnih prava okrivljenog, kao i prava na nepovredivost psihičkog i fizičkog integriteta.

Ustavni sud je nakon pet godina od podnošenja ustavne žalbe usvojio žalbu u delu koji se odnosi na pravično suđenje i poništio presudu Višeg suda u Smederevu kojom je M.M. osuđen na dodatnih godinu dana zatvora, naloživši Višem sudu da ponovo odluči o žalbi podnosioca. U ostalom delu žalba je odbačena i odbijena. Odbijen je zahtev za naknadu nematerijalne štete, a u odnosu na zaštitu psihičkog i fizičkog integriteta, Ustavni sud je smatrao da je nastupila prekluzija i da je podnosilac ustavne žalbe morao da podnese žalbu u roku od 30 dana od dana kada je postalo jasno da je njegova prijava odbačena.

Iako je pravda u ovom slučaju delimično zadovoljena, osnovano se može postaviti pitanje efikasnosti ustavno-pravne zaštite prava, kada se odluka donosi pet godina nakon podnošenja ustavne žalbe i četiri godine nakon što je lice već izdržalo kaznu zatvora, i nalaže Višem sudu da donese novu odluku po žalbi podnosioca. Isteklo vreme učinilo je pojedine navode iz žalbe nedokazivim, a samo lice koje je pretprelo jedan oblik zlostavljanja i izdržalo nepravdu kaznu zatvora se izlaže dodatnoj viktimizaciji kroz ponavljanje postupka posle toliko vremena. U trenutku pisanja ovog Izveštaja nije poznato da li je Viši sud u Smederevu doneo novu odluku po žalbi podnosioca.

Povreda prava na psihički i fizički integritet utvrđena pred Ustavnim sudom Srbije

U decembru 2015. godine Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM podneo je Ustavnom sudu Srbije ustavnu žalbu zbog povrede prava A.A. na fizički i psihički integritet u vezi sa povredom načela zabrane diskriminacije. A.A. je u aprilu 2015. godine pretrpeo fizički napad na ulici od strane nepoznatih lica zbog pretpostavljene seksualne orijentacije. Napadači su tokom napada uzvikivali pogrdne reči „Vidi kako si jadan, pederčino!” i slično, što nedvosmisleno ukazuje na homofobični motiv napada budući da se učinioci i oštećeni nisu poznavali. Komitet pravnika je podneo krivičnu prijavu i učinioci su veoma brzo identifikovani, zbog čega je YUCOM javno pohvalio brzo i efikasno postupanje MUP-a. Međutim, prilikom istražnog postupka, motiv mržnje, iako propisan Krivičnim zakonikom kao obavezna otežavajuća okolnost, nije uzet u obzir, što se jasno videlo iz izjave oštećenog i izjava osumnjičenih, budući da sadržaj uvreda koje su upućivane oštećenom uopšte nije bio predmet ispitivanja od strane nadležnog javnog tužilaštva. Tužilaštvo je primenom odredbi Zakonika o krivičnom postupku odbacilo krivičnu prijavu za delo nasilničko ponašanje, jer je osumnjičeni ispunio obavezu koja mu je bila naložena, a to je uplata novca u humanitarne svrhe (načelo oportuniteta). Ustavna žalba zasnovana je na argumentaciji da je tužilaštvo bilo dužno da ispita motiv mržnje i u tom slučaju ne primeni načelo oportuniteta, koje se izuzetno koristi za lakša krivična dela. Takođe, imajući u vidu kako društvene posledice zločina iz mržnje tako i posledice po samog oštećenog, u konkretnom slučaju nije bilo celishodno primeniti načelo oportuniteta, jer se time ne ispunjava svrha krivične sankcije, već se učinilac težeg dela nasilja „čašćava” time što ostaje nekažnjen.

Sedam godina nakon podnošenja ustavne žalbe, Ustavni sud je doneo odluku kojom se žalba usvaja, ali nije odlučio o zahtevu za naknadu nematerijalne štete. U potpunosti usvajajući argumentaciju YUCOM-a, Ustavni sud zaključuje da je učinjena povreda prava na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta u vezi sa povredom načela zabrane diskriminacije i da je tužilaštvo bilo u obavezi da istraži postojanje diskriminatornog motiva na strani

počinilaca pre primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja (načelo oportuniteta). Ustavni sud ukazuje da u konkretnom slučaju, za ocenu pitanja primenljivosti čl. 25 Ustava (zabrana nepovredivosti fizičkog i psihičkog integriteta) nije od odlučujućeg značaja težina fizičkih povreda koje je podnosilac pretrpeo, već su od presudnog značaja psihološke posledice i osećaj poniženja i nesigurnosti koji nastupaju kao posledica takve vrste napada, a što podrazumeva i povredu ljudskog dostojanstva podnosioca.

U ovom slučaju se, ponovo, kao problem izdvaja dužina trajanja postupka, koja za samog oštećenog predstavlja produženo čekanje pravde. Nejasno je i zašto se Ustavni sud ni u jednom delu obrazloženja nije osvrnuo na imovinskopravni zahtev koji je postavljen u ustavnoj žalbi, a naročito imajući u vidu da je sam sud konstatovao težinu povrede dostojanstva ličnosti u konkretnom slučaju. Zbog toga je Evropskom sudu za ljudska prava podneta predstava sa zahtevom da se utvrdi povreda prava na suđenje u razumnom roku pred Ustavnim sudom Srbije i dosudi adekvatna naknada nematerijalne štete. Postupak je u trenutku pisanja ovog izveštaja još uvek u toku.

Ugrožavanje sigurnosti – multimedijalne pretnje novinarki

U praksi Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM pokazalo se da ugrožavanje sigurnosti novinara, kada je učinjeno u multimedijalnoj formi, ne nailazi na razumevanje Posebnog tužilaštva za visokotehnološki kriminal. Novinarka, Snežana Čongradin, podnela je u oktobru 2021. godine krivičnu prijavu Posebnom tužilaštvu u kojoj je dostavila audio, video i tekstualne poruke koje je primila od njoj nepoznatog lica preko društvene mreže Fejsbuk.

U audio porukama mogao se čuti izuzetno agresivan ton osumnjičenog, a na video poruci se vidi lice koje snima sebe kako dodiruje glavu oštećene na televizijskom ekranu na kojem je pustio njevu izjavu emitovanu na internetu. Sadržaj svih poruka odnosio se na to da je oštećena sada „njegova briga”, a u čak 4 poruke pominje da mu je oštećena uznemirila „pirane na suvom”. U jednoj od poruka

pominje se i „dupe puno vrata” kao seksualna aluzija. Uopšte, sadržaj koji je oštećena primila je izuzetno uznemirujući, objektivno, čak i za osobu kojoj nije upućen. Međutim, Posebno tužilaštvo za visokotehnoški kriminal odlučilo je da u konkretnom slučaju odbaci krivičnu prijavu jer nisu ispunjeni elementi bića krivičnog dela.

Tužilaštvo u obrazloženju navodi da se u konkretnom slučaju radi o komunikaciji koja odstupa od uobičajene i pristojne, ali ne vidi jasnu i nedvosmislenu pretnju da će osumnjičeni napasti na život ili telo oštećene. Tužilaštvo nije uzelo u obzir ni simboliku pirane kao ekstremno predatorske vrste ribe sa oštrim zubima, kao ni konkludentnu pretnju izraženu u stavljanju šake na ekran na kojoj se nalazi glava oštećene novinarkе.

Protiv rešenja izjavljen je prigovor Apelacionom tužilaštvu u Beogradu, a u momentu pisanja ovog Izveštaja o prigovoru još uvek nije odlučeno.

Neposredan povod za poruke upućene novinarki jeste njena izjava da je Republika Srpska genocidna tvorevina. Tužilaštvo nije uzelo u obzir ni činjenicu da je okrivljeni nastavio da na drugoj društvenoj mreži objavljuje slične sadržaje koji su upućeni direktno oštećenoj, odnosno ovu okolnost nije ni istražilo, pa je zaključilo da nema ni elemenata krivičnog dela proganjanja.

Lični status deteta: Pravo na lično ime

U februaru 2021. godine K.F. se obratila Komitetu pravnika za ljudska prava ističući da njeno dete ni nakon 10 meseci od rođenja nema ime, prezime i jedinstveni matični broj građana. Dete je rođeno u Republici Srbiji, u trenutku kada je razvod K.F. i državljanina Holandije bio u toku, a koji ujedno nije biološki otac deteta.

Kako se po Porodičnom zakonu Republike Srbije ocem deteta koje je rođeno u braku, odnosno 300 dana po prestanku braka, smatra muž majke deteta, matična služba Savski venac tražila je saglasnost državljanina Holandije kao zakonskog oca, kako bi dete dobilo ime koje je majka predložila. S obzirom na to da se radi o licu koje nije biološki otac deteta,

a osim toga je i strani državljanin, slučaj se dodatno komplikuje, jer se traži i lično prisustvo oca ili njegova originalna identifikaciona dokumenta na uvid. Usled nemogućnosti da udovolji zahtevima matične službe, K.F. je upućena na nadležni Centar za socijalni rad Rakovica, koji je insistirao na tome da dete može dobiti ime isključivo uz saglasnost sada već bivšeg supruga majke, iako je ovaj Centar već tada imao ovlašćenja i osnova da detetu odredi lično ime.

K.F. se potom obratila Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja koje je tada bilo nadležno, i koje je naložilo Gradskom centru za socijalni rad da uputi direktan zahtev Holandskom centralnom birou za zaštitu prava dece u cilju pribavljanja saglasnosti oca za lično ime i prezime deteta, pozivajući se na Konvenciju.¹

Komitet pravnika za ljudska prava odmah je reagovao dopisom pomenutom Ministarstvu ukazujući da je u samoj Konvenciji eksplicitno propisano da se ista ne primenjuje na lično ime deteta, i da je potrebno samo da se pribavi saglasnost nadležnog centra za socijalni rad koji je po važećem Porodičnom zakonu i Zakonu o matičnim knjigama bio dužan da po proteku roka od 30 dana od rođenja deteta sam odredi ime i prezime deteta.

Od rođenja, dete nije moglo nigde da bude evidentirano ni prijavljeno jer nije imalo ni jedan identifikacioni podatak, pa tako nije moglo da ima ni zdravstveni karton, da ide na redovne kontrole i primi vakcine koje su obavezne u prvoj godini života. Bez imena i prezimena, dete nije moglo da dobije jedinstveni matični broj građana i validan izvod iz matične knjige na osnovu kojih se ostvaruju sva prava.

Dakle, (ne)postupanjem nadležnih institucija grubo su prekršena osnovna ljudska prava i prava deteta poput prava na lično ime i prava na zdravstvenu zaštitu. U ovom slučaju, potpuno je zanemaren najbolji interes deteta kao načelo kojim su dužni da se rukovode svi organi i institucije u Republici Srbiji prilikom odlučivanja o dečijim pravima i obavezama. Takođe, Konvencijom o pravima deteta garantuje

1 Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, mero-davnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i saradnji u materiji roditeljske odgovornosti i mera za zaštitu dece.

se pravo deteta na lično ime odmah nakon rođenja, kao i pravo da odmah bude registrovano.

Kako je u međuvremenu formirano Ministarstvo za brigu o porodici i demografiju, to Ministarstvo reagovalo je, kao nadležno, na novi dopis Komitetaavnika za ljudska prava i naložilo Centru za socijalni rad da u skladu sa propisima odredi ime i prezime deteta u što hitnijem roku. Centar za socijalni rad je nakon deset dana i nekoliko urgencija doneo Rešenje o ličnom imenu kojim je dete, sada V.F. dobilo ime, prezime i JMBG, tačno na svoj prvi rođendan.

Sistem besplatne pravne pomoći u prvim godinama primene ZBPP-a

Komitetavnika za ljudska prava – YUCOM se od svog osnivanja 1997. godine bavi pružanjem besplatne pravne pomoći, a godinama se zalagao za donošenje Zakona koji će na sistemski način urediti ovu oblast i svim građanima omogućiti jednak pristup pravdi i sudovima. Ipak, ostali smo kritički nastrojeni prema postojećim rešenjima u Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći i kroz svoj rad pratimo njegovu primenu. Učestvovali smo i u izradi Zakona i uputili veliki broj komentara dok je bio u fazi nacрта, opravdano ukazujući da neka rešenja neće ispuniti očekivanja građana niti zadovoljiti njihove potrebe, kada se radi o traženju pravde i očuvanju i zaštiti njihovih prava.

Imajući u vidu da je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći stupio na snagu krajem 2019. godine, može se reći da je njegova primena još u povoju, ali je i ovaj period pokazao da postoje problemi u njegovom sprovođenju, kao i da nije zaživeo na potrebnom nivou.

Stoga, ne iznenađuje podatak da je određeni broj obraćanja građana YUCOM-u bilo usmereno upravo na problem u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć. Najčešći razlozi za obraćanje građana bili su nepostojanje službe besplatne pravne pomoći i nemogućnost da se službi obrati, zbog nejasnoća oko popunjavanja zahteva za odobravanje besplatne pravne pomoći (preobiman, na devet strana, nejasan i ni malo jednostavan). Određeni broj građana obraćao nam jer su bili nezadovoljni kvalitetom

pružene pravne pomoći od strane službe ili radom dodeljenog advokata. Takođe, obraćali su nam se građani koje su dodeljeni advokati odbili da zastupaju, posebno u porodičnim sporovima pod izgovorom da je „mala tarifa i da im se ne isplati da rade”. Ta činjenica je zabrinjavajuća, budući da naši podaci pokazuju da je građanima besplatna pravna pomoć najčešće neophodna baš iz oblasti bračnih i porodičnih odnosa (razvod braka, nedavanje izdržavanja, viđanje deteta i sl.).

U kontekstu primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, trudili smo se da što više lica informišemo o dostupnim resursima i uslovima za dobijanje besplatne pravne pomoći. Obraćali su nam se i pružaoci besplatne pravne pomoći, smatrajući da naše znanje i iskustvo može da im pomogne kod pitanja i nedoumica koje su imali prikom tumačenja i neposredne primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, i od nas su dobijali dragocene informacije o samom Zakonu i načinu njegovog sprovođenja.

Ipak, i dalje postoje slučajevi gde su građani usmeno, bez pisanog rešenja, odbijeni za besplatnu pravnu pomoć, a da prethodno nisu ni poučeni da podnesu pisani zahtev za odobravanje besplatne pravne pomoći. Ne iznenađuje ni činjenica da veliki broj građana i dalje ne zna da ima pravo na besplatnu pravnu pomoć ili ne zna kako i pod kojim uslovima ostvaruje to pravo. Izostalo je informisanje građana. Jedinu „kampanju” sprovele su pojedine službe za pružanje besplatne pravne pomoći i to u saradnji sa centrima za socijalni rad, i uglavnom prilikom kontakta sa korisnicima. Veliki broj građana ostao je uskraćen za ove važne informacije. Ranije, besplatnu pravnu pomoć građanima pružala su udruženja, tako da se praksa obraćanja udruženjima nastavila upravo zbog neobaveštenosti o uspostavljenom sistemu besplatne pravne pomoći i formiranim službama. Dodatna ograničenja koja je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nametnuo udruženjima reflektovala su se upravo na građane, te je u dosadašnjoj primeni Zakona primetan veliki broj onih koji su imali poteškoća da ostvare to svoje pravo.

Poseban problem uočili smo kod žena koje su žrtve porodičnog ili partnerskog nasilja. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ih prepoznaje kao kategoriju koja ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, ali samo u postupku ostvarivanja zaštite od nasilja. U tom smislu, veliki broj žena koji je nakon pretrplje-

nog nasilja želeo da se razvede, dobije odluku o starateljstvu nad decom, pokrene pitanje izdržavanja ili podele bračne imovine, ostao je uskraćen za traženu besplatnu pravnu pomoć.

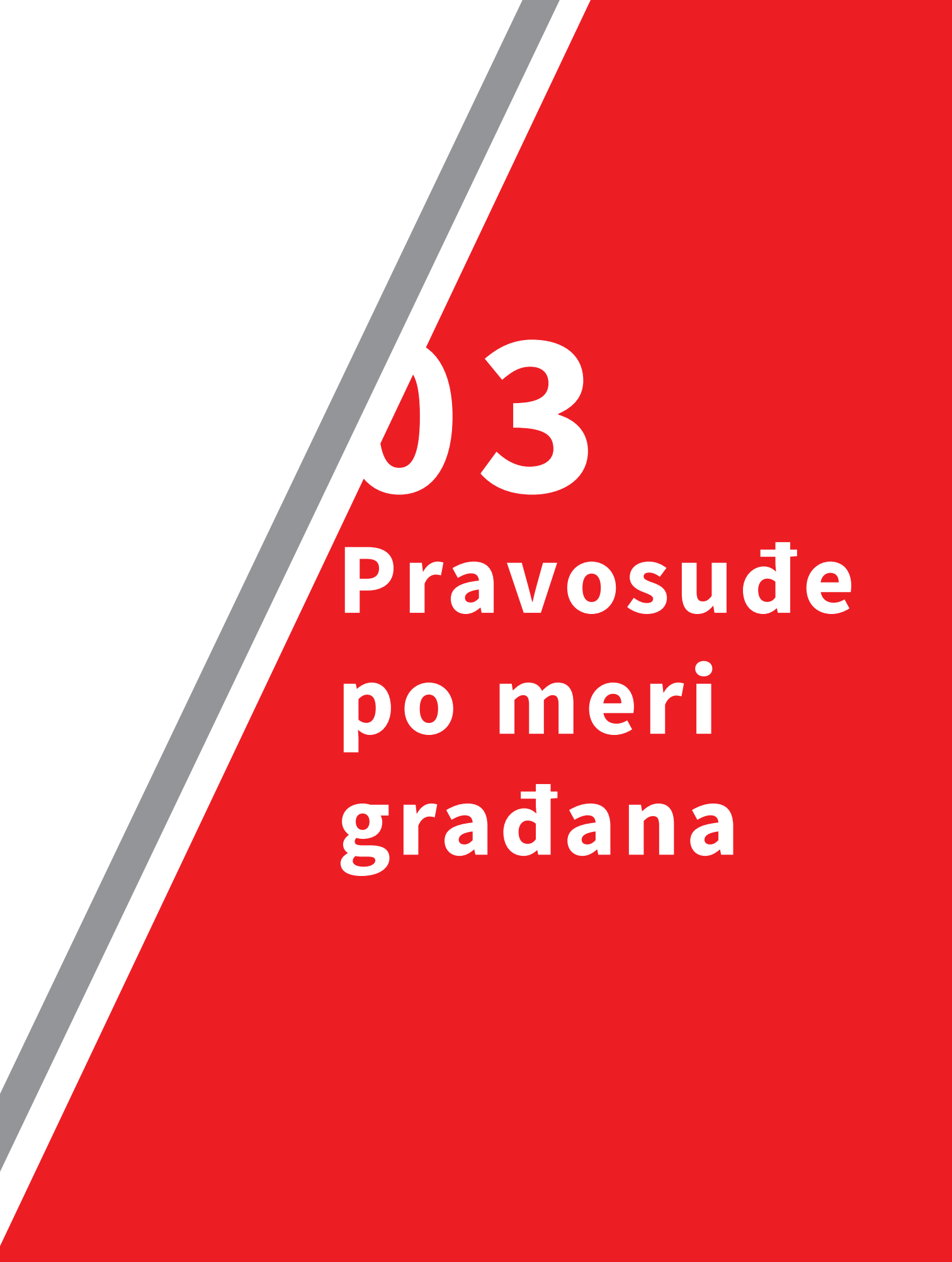
YUCOM je, prateći sprovođenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, radio istraživanje sa fokusom na prvih šest meseci primene Zakona, kao i na rad službi i pojedinaca koji su zaduženi za pružanje besplatne pravne pomoći pri gradovima i opštinama u Srbiji, sa posebnim osvrtom na položaj udruženja u sistemu besplatne pravne pomoći. U julu 2020. godine izdata je publikacija *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći – Prvih šest meseci primene*.

Usledile su još dve publikacije koje su se odnosile na besplatnu pravnu pomoć. Jedna je *Pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtava rodno zasnovanog nasilja u Srbiji*, izdata u oktobru 2021. godine, kao rezultat istraživanja sprovedenog tokom 2021. godine o dostupnosti besplatne pravne pomoći i podrške pri jedinicama lokalne samouprave za žrtve rodno zasnovanog nasilja. Druga publikacija je *Pravo nacionalnih manjina na besplatnu pravnu pomoć* nastala na osnovu istraživanja o pružanju besplatne pravne pomoći tokom 2020. godine. Istraživanje je pokazalo da je tokom 2020. godine besplatna pravna pomoć

bila dostupna u ograničenom obimu pripadnicima nacionalnih manjina, što je posledica nasleđenih problema na koje Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije dao adekvatan odgovor, ali i novih okolnosti koje su uslovile zatvaranje institucija za građane.

Takođe, zbog problema u vezi sa primenom pomenutog zakona, a u nameri da se pomogne kako pružaocima, tako i tražiocima besplatne pravne pomoći, YUCOM je u decembru 2021. godine izdao i dva priručnika: *Besplatna pravna pomoć – Vodič za gradske i opštinske uprave* i *Kako da ostvarite pravo na besplatnu pravnu pomoć – praktični vodič za građane*.

* Publikacije i vodiči detaljnije su prikazani u drugom delu izveštaja.

03

**Pravosuđe
po meri
građana**

1. Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi

Narodna skupština je u novembru 2021. godine usvojila novi Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi. Predstavници YUCOM-a aktivno su učestovali u kampanji zagovaranja, medijskim nastupima, slanjem komentara na Nacrt nadležnom Ministarstvu i Venecijanskoj komisiji kao i učešćem u onlajn sastancima sa ekspertima ovog tela Saveta Evrope. Usvajanje novog Zakona bilo je neophodno kako bi se postupak za sprovođenje referenduma o izmeni Ustava radi jačanja nezavisnosti pravosuđa uskladio sa Ustavom Republike Srbije iz 2006. godine. Prethodni Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi iz 1992. godine, između ostalog sadržao je cenzus za uspešnost referenduma koji je izostao u novom Ustavu, kao i odredbe koje su značajno ograničavale mogućnost sprovođenja narodne inicijative u praksi. Usvajanje novog Zakona pratili su brojne kontroverze. Pre svega, dat je vrlo kratak rok, od samo 20 dana, za javnu raspravu zakazanu za kraj jula, u vreme godišnjih odmora. Zakonski minimum od 20 dana je određivan za većinu javnih rasprava sprovedenih u 2021. godini, a koje su i objavljivane isklju-

čivo na sajtovima nadležnih ministarstava, bez bilo kakve medijske kampanje. Imajući u vidu da diskusija zainteresovanih strana, u bilo kom obliku, nije bila predviđena, kao i da je Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave objavilo nepostojeću adresu za slanje komentara, organizacije civilnog društva su apelom ukazale na potrebu ponavljanja javne rasprave.²

Nacrt Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi objavljen 9. jula 2021. sadržao je niz nejasnih odredaba koje su ugrožavale neposredno učešće građana u donošenju odluka i umanjivale dostignuti nivo ljudskih prava. Na dan završetka javne rasprave Ministarstvo pravde je uputilo Nacrt na hitno mišljenje Venecijanskoj komisiji, u prevodu koji se bitno razlikovao od originala. Imajući u vidu momenat slanja Nacrta Venecijanskoj komisiji, jasno je da pristigli komentari zainteresovane javnosti nisu bili ni uzeti u obzir. Predstavници YUCOM-a i drugih organizacija civilnog društva uputili su zajedničke

² Zajedničko saopštenje organizacija Beogradski centar za ljudska prava, Transparentnost Srbija, CRTA, YUCOM i CEPRI, [Ponoviti javnu raspravu o Nacrtu zakona o referendumu i narodnoj inicijativi](#), 30. jul 2021. godine.

primedbe na tekst Nacrta Venecijanskoj komisiji sa čijim ekspertima su organizovani i onlajn sastanci. U mišljenju od 24. septembra 2021. godine Venecijanska komisija ukazala je na brojne nedostatke i nedоследnosti na koje su se osvrnule i organizacije civilnog društva.³ Sredinom oktobra nadležno Ministarstvo je revidirani Nacrt objavilo i dostavilo Venecijanskoj komisiji na novo hitno mišljenje. Novo mišljenje Venecijanske komisije je objavljeno 9. novembra 2021. godine.⁴ Komisija je konstatovala da je većina njenih predloga iz prethodnog mišljenja usvojena, ali i ukazala na određene nedostatke kao što su: taksa za overu potpisa građana potrebnih za referendum ili narodnu inicijativu; produžavanje rokova u kojima se može organizovati novi referendum o pitanju o kom su se građani izjasnili, pozitivno ili negativno; preciziranje odredbe o obavezujućem referendumu; proširivanje prava na podnošenje žalbe građanima koji su glasali.

Nakon građanskih protesta usvojen je 10. decembra 2021. godine, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi kojim je Zakon usklađen sa međunarodnim standardima a većina nedostataka je uklonjena. Ukinuta je sporna taksa za overu potpisa koja je obesmišljavala institut narodne inicijative, i produžen je rok obaveznosti pozitivne ili negativne odluke donete na referendumu na četiri godine. Određeni nedostaci, poput nepostojanja pravnog sredstva za zaštitu prava građana u slučaju da nadležna skupština ignoriše njihove građanske inicijative, nisu uklonjeni. Sporno pitanje tokom građanskih protesta bilo je i pitanje ukidanja cenzusa u kojem su mnogi videli način da se olakša sprovođenje najavljenih lokalnih referenduma o eksploataciji litijuma u dolini reke Jadar. Visoki cenzus predviđen prethodnim Zakonom veoma je otežavao sprovođenje referenduma, dok potpuno ukidanje cenzusa dovodi u pitanje legitimnost odluka usvoje-

nih malim brojem glasova. Veoma kratak rok između usvajanja Zakona i sprovođenja referenduma za izmenu Ustava u oblasti pravosuđa nije bio u skladu sa međunarodnim smernicama koje predlažu da prođe najmanje godinu dana radi pripreme i konsolidacije referendumskog zakonodavstva.

2. Izmene Ustava i pravosudnih zakona

Imajući u vidu oblast vladavine prava i obaveze koje je Srbija preuzela, 2021. godinu, kao i početak 2022. obeležile su izmene Ustava i to najviše u delu koji se odnosi na pravosuđe, a koje bi trebalo da unaprede nezavisnost pravosuđa u Srbiji.⁵ U skoro svakom izveštaju o stanju vladavine prava i demokratije u Republici Srbiji, nalazila se i napomena da od 2018. godine izostaju iščekivane ustavne reforme. Novi rok za sprovođenje promene Ustava RS, prema revidiranom Akcionom planu za Poglavlje 23, bio je predviđen za kraj 2021. godine.

Vlada je 4. decembra 2020. godine usvojila Predlog za promenu Ustava Republike Srbije u delu koji se odnosi na pravosuđe i uputila ga Narodnoj skupštini.⁶ Odbor za ustavna pitanja i zakonodavstvo Narodne skupštine je 26. aprila 2021. godine uputio poziv za javno slušanje na temu „Promene Ustava Republike Srbije u oblasti pravosuđa”. Ovim je proces izrade Akta o promeni Ustava vraćen na početak. Organizacije civilnog društva i strukovna udruženja, okupljena u okviru Radne grupe za Poglavlje 23 Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, na tome su insistirale od momenta kada je Vlada usvojila Predlog.

Javna slušanja (ukupno 11) započeta su krajem aprila 2021. godine, i to u 4 grada (Beograd, Novi Sad, Niš, Kragujevac). U načelu, raspravljalo se o potrebi promene Ustava i obimu tih izmena. Na slušanji-

3 Venecijanska komisija, Srbija – Mišljenje na Nacrt Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi, mišljenje br. 1052/2021, Strazburg, 24. septembar 2021. godine, dostupno na engleskom jeziku: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2021\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2021)015-e)

4 Venecijanska komisija, Srbija – Mišljenje na Nacrt zakona o referendumu i narodnoj inicijativi, mišljenje br. 1062/2021, Strazburg, 9. novembar 2021. godine, dostupno na engleskom jeziku: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2021\)018](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2021)018)

5 Informacije dobijene kroz koordinaciju i rad Radne grupe za Poglavlje 23 Nacionalnog konventa o EU i direktno angažovanje Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM u oblasti nezavisnosti pravosuđa i zaštite osnovnih prava.

6 Vidi: Paragraf, „Predlog za promenu Ustava Republike Srbije – Tekst propisa“, dostupno na srpskom jeziku: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/071220/071220-vest12.html>.

ma su, osim članova samog Odbora i predstavnika pravosudnih, bili prisutni i predstavnici strukovnih udruženja, pojedinih nevladinih organizacija koje prate oblast pravosuđa, kao i pripadnici Pravosudne akademije. Odlučujući da se zadrže u okvirima predloga Vlade, narodni poslanici su 7. juna 2021. godine, kvalifikovanom većinom usvojili Predlog za promenu Ustava Republike Srbije i omogućili početak izrade Akta o promeni Ustava.

Podgrupa za pravosuđe Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 uputila je pismo predsedniku Narodne skupštine i predsednici nadležnog Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo.⁷ U skladu sa članom 203 Ustava Republike Srbije, kao i članom 44 Poslovnika o radu Narodne skupštine, grupa je tražila da Odbor formira posebnu radnu grupu za izradu Akta o promeni Ustava, u koju će biti uključeni relevantni akteri i koja će ispuniti standarde javnosti rada i rad na izradi Akta o promeni Ustava otvoriti za zainteresovanu javnost. Takođe, zahtevano je da se kao osnov za izradu teksta uzme Pravna analiza ustavnog okvira o pravosuđu u Republici Srbiji iz 2014. godine, koju je podržalo sudstvo u celosti u novembru 2016. godine. Krajem juna 2021. godine, u okviru Odbora formirana je Radna grupa za izradu Akta o promeni Ustava Republike Srbije. Na čelu Radne grupe nalazila se predsednica Odbora, a u njen sastav su, osim predstavnika Ministarstva pravde i predstavnika akademske zajednice, ušli i predstavnici strukovnih udruženja iz oblasti pravosuđa, koja su i članice RG NKEU za Poglavlje 23 – Društvo sudija Srbije i Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije. Dakle, preporuka Radne grupe za Poglavlje 23 delimično je ispunjena, budući da je Radna grupa za polaznu osnovu ipak uzela amandmane Ministarstva pravde iz 2018. godine.

Nakon što je Radna grupa završila sa radom na Nacrtu Akta u septembru 2021. godine, održana su još 4 javna slušanja na kojima su predstavnici pravosuđa, strukovnih udruženja, civilnog društva i Pravosudne akademije, pozvani da iznesu svoje komentare i predloge za unapređenje teksta. Javne rasprave su

bile inkluzivne i transparentne, ali i obeležene otvorenom netrpeljivošću nekih od poslanika prema predstavnicima pojedinih organizacija civilnog društva i njihovim članovima koji nisu bili prisutni na sednici. Tehnički predlozi su uglavnom prihvatani, dok je supstantivnih izmena bilo nedovoljno. Odbor je na sednici održanoj 21. septembra 2021. godine utvrdio tekst Nacrta Akta o promeni Ustava, koji je dostavljen Venecijanskoj komisiji 23. septembra 2021.

Venecijanska komisija je u toku septembra i oktobra održala niz sastanaka, kako sa predstavnicima Odbora i Radne grupe, tako i sa strukovnim udruženjima i organizacijama civilnog društva. Organizacije civilnog društva skrenule su pažnju predstavnicima delegacije Venecijanske komisije da je ključno da prilikom davanja mišljenja na nacrt ustavnih amandmana u oblasti pravosuđa u obzir bude uzeto stanje demokratskih institucija i politički kontekst od kojih zavisi da li će ustavne promene obezbediti suštinsku nezavisnost pravosuđa.⁸

Venecijanska komisija je dala dva mišljenja o nacrtu amandmana, od toga prvo 18. oktobra,⁹ a drugo, hitno mišljenje, 24. novembra 2021. godine.¹⁰ Mišljenja su u načelu bila pozitivna, i naglasila su napredak

⁷ RG NKEU za Poglavlje 23, Pismo Narodnoj skupštini RS povodom najavljene sednice Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo, 14. jun 2021. godine, dostupno na srpskom jeziku: <https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2021/06/RG-NKEU-23-Pismo-Narodnoj-skupstini-RS-Promene-Ustava-RS-u-delu-koji-se-odnosi-na-pravosu%C4%91e.pdf>.

⁸ Saopštenje Beogradskog centra za ljudska prava, CRTE, Centra za pravosudna istraživanja CEPRI, Evropskog pokreta u Srbiji i Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM, Venecijanska komisija treba da uzme u obzir stanje demokratskih institucija prilikom davanja mišljenja na ustavne amandmane, 30. septembar 2021. godine, dostupno na: <https://www.yucom.org.rs/nvo-venecijanska-komisija-treba-da-uzme-u-obzir-stanje-demokratskih-institucija-prilikom-davanja-misljenja-na-ustavne-amandmane/>

⁹ CDL-AD(2021)032-e, Srbija – Mišljenje o Nacrtu ustavnih amandmana o pravosuđu i Nacrtu Ustavnog zakona za sprovođenje ustavnih amandmana, koje je, na 128. plenarnoj sednici, usvojila Venecijanska komisija (Venecija i onlajn, 15-16. oktobar 2021. godine), dostupno na engleskom jeziku: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)032-e).

¹⁰ CDL-AD(2021)048-e Srbija – Hitno mišljenje o revidiranom Nacrtu ustavnih amandmana o pravosuđu, izdat u skladu sa članom 14a Pravila procedure Venecijanske komisije od 24. novembra 2021., koju je, na svojoj 129. plenarnoj sednici, usvojila Venecijanska komisija (Venecija i onlajn, 10-11. decembar 2021. godine), dostupno na engleskom jeziku: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)048-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)048-e).

kada je u pitanju ukidanje dominantne uloge Narodne skupštine pri izboru i razrešenju nosilaca pravosudnih funkcija, uklanjanje probnog mandata od tri godine, kao i bolja funkcionalna nezavisnost tužilaca. Narodna skupština Republike Srbije je 30. novembra 2021. godine usvojila Akt o promeni Ustava¹¹ i donela Odluku o raspisivanju republičkog referenduma radi potvrđivanja Akta o promeni Ustava Republike Srbije, zakazavši referendum za 16. januar 2022. godine.¹² Dve značajne preporuke Venecijanske komisije nisu prihvaćene, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo kod dela stručne javnosti. Jedna preporuka odnosila se na sastav Visokog saveta tužilaca, u kojem bi većinu trebalo da čine birani tužioci, što u konačnom tekstu nije primenjeno. U sastavu budućeg Saveta biće pet javnih tužilaca biranih od strane njihovih kolega, četiri istaknuta pravnik koji će birati Narodna skupština, ministar pravde i vrhovni javni tužilac. Druga preporuka odnosila se na sastav i nadležnosti petočlane komisije koja će birati istaknute pravnike u sastav pravosudnih saveta u slučaju nemogućnosti donošenja odluke 2/3 većinom u Narodnoj skupštini, što je, prema mišljenju Venecijanske komisije, ostavilo prostor za redovnu upotrebu ovog mehanizma i dodatni politički pritisak.

Uprkos činjenici da je u periodu od donošenja odluke do održavanja referenduma na televizijama sa nacionalnom frekvencijom organizovano više emisija i debata na temu promene Ustava kako bi se građanima što bolje predstavilo i referendumsko pitanje i sadržaj planiranih izmena, građani u načelu nisu razumeli važnost predloženih izmena, kao ni njihovu sadržinu. Civilno društvo je, već na početku procesa, insistiralo na stalnom informisanju, predviđajući da će period od raspisivanja referenduma do održavanja istog biti prekratak da bi se razumeo smisao reforme. Nerazumevanje je dovelo do dodatnih podela u društvu, te su se i pojedini politički akteri zalagali za ili protiv a da nisu bili u mogućnosti da argumentuju svoj stav. Svega tri pravna lica su se

prijavila kao organizatori referendumske kampanje, dok su je, u suštini, vodili mnogobrojni akteri.

Problem je nastao upravo zbog nerazumevanja tada novousvojenog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi. Veliki broj funkcionera nije razumeo da je učešće u referendumskoj kampanji protivno zakonu. Povodom poziva na razgovor o predstojećem referendum, koji je predsednica Vlade RS uputila Radnoj grupi NKEU za Poglavlje 23, Podgrupa za pravosuđe Radne grupe zauzela je većinski stav da bi razgovor sa premijerkom na temu predstojećeg referenduma u toku referendumske kampanje mogao da ugrozi kredibilitet Nacionalnog konventa, kao i legitimnost referenduskog procesa u celini.¹³ Civilno društvo je, aktivno i u opsegu svojih kapaciteta, informisalo javnost o sadržini Akta o promeni Ustava Republike Srbije, kako bi mogla da donese informisanu odluku, na taj način ne kršeći Zakon o referendumu. Važno je napomenuti da se prvi put desilo da građani sa teritorije AP Kosovo i Metohija nisu mogli da glasaju u sredinama u kojima žive, već u Novom Pazaru, Raški, Kuršumliji i Vranju. Akt o promeni Ustava potvrđen je na referendumu održanom 16. januara 2022. godine, a isti je zajedno sa Ustavnim zakonom za sprovođenje Akta o promeni Ustava proglašen na posebnoj sednici Narodne skupštine, koja je održana 9. februara 2022. godine.

Naredni, očekivani korak ka nezavisnosti pravosuđa jeste sveobuhvatna reforma sistemskih pravosudnih zakona - *Zakona o sudijama, Zakona o uređenju sudova, Zakona o javnom tužilaštvu, Zakona o Visokom savetu sudstva, Zakona o Državnom veću tužilaca, Zakona o sedištim i područjima sudova i javnih tužilaštava i Zakona o Pravosudnoj akademiji*. Civilno društvo je u martu 2022. podsetilo Ministarstvo prav-

11 Akt o promeni Ustava RS, dostupno na srpskom jeziku: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/ostala_akta/2021/2166-21%203.pdf.

12 Odluka o raspisivanju republičkog referenduma radi potvrđivanja Akta o promeni Ustava Republike Srbije, dostupno na srpskom jeziku: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/ostala_akta/2021/RS80-21%201.pdf

13 RG NKEU za Poglavlje 23, Dopis Radne grupe Nacionalnog konventa o EU za Poglavlje 23 upućen predsednici Vlade povodom predloga za razgovor o predstojećem referendumu u toku referendumske kampanje, 22. decembar 2021. godine, dostupno na srpskom jeziku: <https://www.yucom.org.rs/dopis-radne-grupe-nacionalnog-konventa-o-eu-za-poglavlje-23-upucen-predsednici-vlade-povodom-predloga-za-razgovor-o-predstojećem-referendumu-u-toku-referendumske-kampanje/>

de da je Venecijanska komisija insistirala da se Zakonom bliže odrede kriterijumi u vezi sa uslovima za izbor istaknutih pravnika koji treba da budu članovi pravosudnih saveta, način odlučivanja i organizacija rada pravosudnih saveta, odredbe o budžetskoj autonomiji pravosudnih saveta.¹⁴ Takođe, neophodno je da Radna grupa za Poglavlje 23 NKEU bude aktivno uključena u izradu zakona, bilo na način da delegira članove radnih grupa ili u svojstvu posmatrača rada Radne grupe, sa mogućnošću davanja komentara u ranim fazama izrade Nacrta. Podrazumeva se da formirane Radne grupe ispunjavaju standarde javnosti rada i transparentnosti, da budu objavljena imena članova grupa, proceduralna pravila za postupanje, kao i da njihov rad bude otvoren za zainteresovanu javnost.

Krajem marta 2022. godine Ministarstvo pravde organizovalo je okrugli sto *Predstavljanje planova za izradu novog seta pravosudnih zakona i Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja pravosuđa za period 2020-2025*. Formirane su dve radne grupe za izradu pravosudnih zakona 15. aprila 2022. godine – Radna grupa za izradu radnog teksta Zakona o javnom tužilaštvu i Zakona o Visokom savetu tužilaštva¹⁵ i Radna grupa za izradu radnog teksta Zakona o uređenju sudova, Zakona o sudijama i Zakona o Visokom saveću sudstva.¹⁶ Uprkos zahtevima civilnog društva, rad Radnih grupa ostao je netransparentan za širu javnost. Radna grupa NKEU za Poglavlje 23 dobijala je izveštaje sa sednica, ali je odbijena posmatračka uloga organizacija civilnog društva uz objašnjenje da se u članstvu Radnih grupa nalaze i članovi strukovnih udruženja koji su u sastavu Radne grupe NKEU.

Samim tim, civilno društvo nema jasan uvid o sadržini radnih verzija Zakona, čije se objavljivanje očekuje u septembru 2022. godine. Borba se nastavlja, a nadamo se da će javna rasprava biti smislena, komentari na Nacrte uvaženi i inkorporirani u tekst pre

slanja Venecijanskoj komisiji na mišljenje, kako bi zaista predstavljali konsenzus u društvu u pogledu važnih rešenja za nezavisnost sudstva u Srbiji.

3. Transparentnije pravosuđe

Program za transparentnije pravosuđe započet je 2019. godine u saradnji sa jednom od najviših pravosudnih institucija, Vrhovnim kasacionim sudom, kada je izabrano 15 osnovnih sudova sa kojima će se sarađivati radi povećanja poverenja građana u rad pravosudnih organa. Ideja je promovisanje pozitivnih primera i aspekata našeg pravosuđa, pa su izabranih 15 osnovnih sudova upravo oni sudovi koji su bili nagrađivani od strane Vrhovnog kasacionog suda za efikasnost u radu.

Program se, do danas, proširio na više od 65 sudova i tužilaštva svih nadležnosti, i sarađuje sa više od 650 predstavnika pravosuđa, kao i sa brojnim institucijama poput Advokatskih komora, Komore javnih izvršitelja, Komore javnih beležnika, Komore socijalne zaštite, Centara za socijalni rad, Ministarstva unutrašnjih poslova, različitih državnih agencija, međunarodnih i domaćih organizacija.

U okviru programa, naš tim svake nedelje posećuje drugo mesto i obrađuje temu za koju postoji najveće interesovanje građana. U zgradama sudova i u određenim terminima, građani imaju mogućnost da se sastanu sa sudijama, tužiocima, javnim beležnicima, advokatima, javnim izvršiteljima, psiholozima, policijskim stručnjacima itd, kako bi sa njima razgovarali na određene teme, postavili pitanja u vezi sa nedoumicama koje imaju i saznali na koji način mogu da ostvare svoja prava.

Otvaranjem vrata pravosuđa i organizovanjem događaja kako u sudovima, tako i onlajn, uočavaju se i prioriteti građana u vezi sa reformom pravosuđa, uspostavljaju se efektivniji komunikacioni kanali između građana i pravosudnih institucija u cilju boljeg razumevanja prava i obaveza građana. Način komunikacije prilagođen je kako socijalnoj strukturi, tako i starosnoj dobi stanovništva, i uključuje razmenu informacija kroz digitalnu platformu koja generiše oko 1.500 poseta na dnevnom nivou, zatim medije – sa preko 100 objavljenih novinskih članaka i više od

14 RG NKEU za Poglavlje 23: Pismo ministarki pravde Maji Popović – Rad na pravosudnim zakonima u toku 2022. godine, 3. mart 2022. godine, dostupno u arhivu NKEU.

15 Rešenje o formiranju Radne grupe dostupno na: <https://bit.ly/3DIZhDA>

16 Rešenje o formiranju Radne grupe, dostupno na: <https://bit.ly/3RUmkt7>

300 autorskih tekstova u kojima je više od 120 autora odgovaralo na prethodno navedene probleme sa kojima se građani najčešće suočavaju.

4. Pristupačnije pravosuđe za Srbe na Kosovu

Beograd i Priština pet godina ne adresiraju efekte primene¹⁷

U oktobru 2022. godine biće pet godina od početka primene Sporazuma o pravosuđu, kojim su srpske sudije i tužioci integrisani u kosovski pravosudni sistem. Osim toga što nije bilo posebnog sporazuma za administrativno osoblje, već je po inerciji primenjen isti princip kao za pravosuđe, od momenta integracije nije bilo ni dogovora kako da se obezbedi pristup drugim pravničkim profesijama i uslugama, poput javnih beležnika ili izvršitelja, za nevećinske zajednice. Takođe, nema sistematičnog praćenja primene dogovorenog, niti predloga za rešavanje problema koji se javljaju kao efekat primene.

Briselskim sporazumom dogovoreno je da srpski sudovi, koji su godinama funkcionisali paralelno sa pravosudnim strukturama UNMIK-a, prestanu da rešavaju predmete pokrenute pre 15. jula 2013. godine, donesu odluke po ostalim predmetima do septembra te godine, a nakon toga da se u potpunosti integrišu u kosovski pravosudni sistem.¹⁸ Ceo proces je kasnio, a sudovi su nastavili da funkcionišu u pravnom vakuumu do početka primene Sporazuma o pravosuđu u oktobru 2017. godine.

Smisao integracije pravosuđa trebalo je da bude ne samo pronalaženje adekvatnog rešenja za pripadnike pravosuđa koji su radili u paralelnim pravosudnim institucijama na Kosovu, nego i konačno omogućavanje jednakog pristupa pravdi nevećinskom stanovništvu na Kosovu. U ovom momentu može se reći da je samo prvi deo cilja postignut, dok je drugi nemoguće postići sve dok nema sistemskog praćenja problema i pravnih praznina koje se javljaju samo u hodu.

Pet godina kasnije, u potpunosti se primenjuju članovi Sporazuma o pravosuđu koji se odnose na organizaciju rada i sistematizaciju.¹⁹ Osnovno tužilaštvo u Kosovskoj Mitrovici, odeljenja Osnovnog suda u Kosovskoj Mitrovici, ogranci u Zubinom Potoku, Leposaviću, Srbici i Vučitrnu, kao i Odeljenje Apelacionog suda, funkcionišu u okviru pravosudnog sistema Kosova, primenjujući zakone Kosova. Glavni tužilac je Albanac, predsednici Osnovnog suda i Odeljenja Apelacionog suda u Mitrovici su Srbi. Rukovodilac Odeljenja Apelacionog suda u Mitrovici je kosovski Srbin. I kosovski Srbi i Albanci zastupljeni su u svim navedenim objektima, bilo da je reč o sudijama i tužiocima ili administrativnom osoblju. Početkom 2022. godine, konačno je počela puna primena člana 11 Sporazuma, pa u Odeljenju Apelacionog suda u Mitrovici pored rukovodioca, rade još četiri srpske sudije i dve albanske sudije.

U sudu u Mitrovici zaključno sa 2021. godinom radila je 31 sudija, od kojih je 17 Srba i 14 Albanaca. U sudskom ogranku u Vučitrnu radi sedam sudija albanske nacionalnosti, a u sudskom ogranku u Srbici pet, dok srpskih sudija u ovim ograncima nema. S druge strane, u sudskom ogranku u Leposaviću, kao i u Zubinom Potoku radi po dve sudije srpske nacionalnosti, dok albanskih sudija nema. Prema sistematizaciji, u Osnovnom sudu u Mitrovici trebalo bi da radi 20 srpskih sudija i 22 albanske sudije.

Dosledna primena članova 6 i 7 Sporazuma, koji se odnose na alokaciju predmeta u Sudu, odnosno Tužilaštvu u Mitrovici, počinje da se dovodi u pitanje.

¹⁷ Članak je originalno objavljen u *Biltenu br. 44 Radne grupe NKEU za Poglavlje 35*

¹⁸ Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine, Brisel, april 2013. godine, dostupno na srpskom jeziku: <https://www.srbija.gov.rs/specijal/283757>

¹⁹ Sporazum o pravosuđu, 9. februar 2015. godine, dostupno na srpskom jeziku: <http://www.kim.gov.rs/p06.php>.

Naime, prema članu 7 Sporazuma o pravosuđu, raspodela predmeta tužiocima treba da se zasniva na stručnosti, specijalizaciji, ličnom iskustvu i poznavanju lokalne sredine, u skladu sa kosovskim zakonom. U praksi se primenjivao princip raspodele žrebovom, kako je bilo propisano tadašnjim zakonskim okvirom i Pravilnikom, a lično iskustvo i poznavanje lokalne sredine se nisu dodatno uzimali u obzir. S druge strane, član 6 Sporazuma propisuje da na Kosovu, predsednik Osnovnog suda može da odlučuje o raspodeli predmeta, te su predmeti dodeljivani u skladu sa Odlukom predsednika suda o raspodeli predmeta po jezičkom kriterijumu, od 2018. godine.

Primena ova dva člana praktično je prekinuta nakon što je u februaru 2020. godine uveden novi informacioni sistem koji omogućava automatsku alokaciju predmeta, odnosno baza upravljanja predmetima.²⁰ Nasumična i automatska dodela predmeta još uvek nije sprovedena za sve stepene sudova i tužilaštava, ali se primenjuje na nivou osnovnih sudova i tužilaštava, uključujući sada i Osnovni sud u Mitrovici i Osnovno tužilaštvo u Mitrovici. Iako je sistem uveden kako bi se poboljšala efikasnost i sprečile malverzacije u upravljanju predmetima, predstavnici pravosuđa tvrde da je zapravo smanjio njihovu efikasnost.

Ne rešava se ni problem različitog tumačenja nadležnosti Odeljenja Apelacionog suda u Mitrovici, odnosno tumačenja člana 10 Briselskog sporazuma koji navodi da veća sa većinom kosovskih Srba treba da sude u slučajevima koji potiču iz opština sa većinskim srpskim stanovništvom. Naime, u pojedinim predmetima koji dolaze iz opština sa većinskim srpskim stanovništvom južno od Ibra, odlučuju veća u koja uopšte nisu uključene sudije iz Odeljenja u Mitrovici. Pozivajući se na kapacitete Odeljenja, Apelacioni sud u Prištini zadržava predmete u svojoj nadležnosti. Dodatni problem tiče se sastava sudskih veća u Posebnom odeljenju Apelacionog

suda u Prištini. U stručnoj javnosti na Kosovu vodi se debata da li ovo Odeljenje uopšte potpada pod režim Briselskog sporazuma (član 10) i Sporazuma o pravosuđu, budući da je osnovano nakon početka primene potonjeg Sporazuma.

Kada je reč o operativnim problemima integracije, i dalje je najveći problem *upotreba jezika, angažovanje prevodilaca i kvalitet prevoda*. Različito angažovani prevodioci i njihove različite kvalifikacije obezbeđuju različit kvalitet prevoda. Najčešće se dovodi u pitanje stručnost u pogledu prevoda pravne materije. Polovina prevodilaca u Osnovnom sudu u Mitrovici, uključujući i ogranke, zaposleno je putem državnog konkursa, a druga polovina projektno u saradnji sa UNMIK-om. Njima je, zaključno sa junom 2022. godine, istekao ugovor,²¹ te se postavlja pitanje kako će sud dalje operativno funkcionisati nakon drastičnog smanjenja broja prevodilaca. Proces prevođenja odluka apelacionih sudova i Vrhovnog suda na srpski jezik još uvek nije započet. Pravosudni saveti Kosova takođe nemaju sve dokumente prevedene na srpski, a kvalitet prevoda zakonodavnog okvira, iako ima pomaka, još uvek nije na zadovoljavajućem nivou.

Nema sistemskog rešenja ni u pogledu *preduslova za stupanje na pravosudnu funkciju* za mlade pravnike iz srpske zajednice. Najveći uticaj na to ima *nedostatak primene Sporazuma o diplomama*, odnosno nemogućnost da se na Kosovu nostrifikuju diplome sa fakulteta u Republici Srbiji (i obrnuto), ali takođe se ne priznaje ni položen pravosudni ispit u srpskom sistemu. Proces verifikacije diploma Pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, koji većina pravnika sa Kosova iz srpske zajednice završava, efektivno ne funkcioniše od kraja 2021. godine. Rad Komisije za verifikaciju diploma izdatih od strane fakulteta u Kosovskoj Mitrovici, projektno se finansira. Procedura je privremena, afirmativna mera za zaštitu i unapređenje prava građana Kosova, kako bi se obezbedio jednak pristup zapošljavanju svim građanima Kosova, i postigla ravnopravna zastupljenost svih gru-

²⁰ Izveštaj visokog predstavnika Evropske unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku generalnom sekretaru o aktivnostima Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu od 16. septembra 2019. do 15. marta 2020. godine, str. 13; Evropska komisija za efikasnost pravosuđa, stanje implementacije programa saradnje CEPEJ 01.07.2020. godine, str. 11.

²¹ Ugovori sa UNMIK-om za prevodioce istekli su 15. februara 2022. godine, a potom bili produženi još 3 meseca.

pa stanovništva pri zapošljavanju u institucijama u javnom sektoru.²² Od februara 2021. godine, nijedna diploma Pravnog fakulteta nije verifikovana, jer je pojedinim članovima Komisije istekao ugovor. Osim toga, iako je Vlada Kosova formirana 2021. godine, premijer Kosova nije predložio članove Komisije, tako da je njen rad onemogućen do daljnjeg.

Dodatne probleme stvara *obavljanje stručne prakse i polaganje pravosudnog ispita na Kosovu*. Oni koji završavaju fakultet u Kosovskoj Mitrovici, u načelu, rade po obrazovnom kurikulumu Republike Srbije, odnosno, imaju manjak znanja u pogledu kosovskog pravnog okvira. To predstavlja otežavajuću okolnost za polaganje pravosudnog ispita u kosovskom sistemu, pa postoji ideja da Akademija pravde organizuje posebne klinike gde bi kandidati iz redova nevećinskog stanovništva mogli bolje da se pripreme za polaganje pravosudnog ispita. Na poslednjem pravosudnom ispitu u decembru 2021. godine, pojedini kandidati nisu položili ispit upravo zbog lošeg prevoda testa, o čemu je izvestio i EULEX, jer od 300 kandidata, od kojih je 11 bilo iz srpske zajednice, nijedan nije položio test.

Komisija koja bi trebalo da radi na *priznanju sudskih odluka srpskih pravosudnih institucija na Kosovu* u periodu od 1999. do 2017. godine, formirana je u februaru 2019. godine i njome je predsedavao predsednik Apelacionog suda. Održana su dva sastanka, ali nije došlo do značajnog pomaka. Kancelarija za Kosovo i Metohiju stavlja je da pitanje priznanja i izvršenja odluka srpskih sudova koji su funkcionisali na Kosovu i Metohiji stoji jer Komisija nije usvojila adekvatan dokument kojim bi se definisala procedura priznanja i izvršenja svih odluka zaključno sa 16. septembrom 2017. godine, dok institucije Prištine očekuju da se prvo preda arhiva. Evropska komisija jasno ističe kako očekuje poseban sporazum ili dogovor u pogledu priznavanja ovih presuda i odluka od strane Kosova*.²³

Na celoj teritoriji Kosova postoji problem *pristupa uslugama javnih beležnika*, a posebno u nealbanskim manjinskim zajednicama. U kosovskom sistemu radi samo jedna javna beležnica iz srpske zajednice i to za teritoriju Novog Brda. Za ceo sever Kosova, ni u jednoj od četiri opštine nema notara, pa se za te usluge u kosovskom sistemu građani obraćaju javnom beležniku u Južnoj Mitrovici. Za potrebe u srpskom sistemu se pak obraćaju notarima u Novom Pazaru, Raški i Leskovcu. Početkom 2019. godine Ministarstvo pravde Kosova objavilo je konkurs za više od 70 notara, na koji se prijavilo i 8 pravника iz srpske zajednice, koji su položili notarski ispit i prisustvovali intervjuima. Zbog aluzija na korupciju i sukob interesa, Ministarstvo pravde je 2020. godine donelo *Odluku o poništavanju konkursa*, što je imalo indirektnе posledice na pristup pravdi srpske zajednice, budući da bi, da konkurs nije poništen, notari iz srpske zajednice bili postavljeni u Mitrovici, Leposaviću, Kosovskom Pomoravlju i u Opštini Štrpce. Osnovnom sudu u Prištini tužbu je podnelo 44 kandidata. Sud je u martu 2022. godine doneo odluku kojom se tužba usvaja, i poništio rešenje Ministarstva pravde.²⁴ Do kraja godine konkurs će biti ponovljen, a nije jasno na koji način će biti obeštećeni kandidati koji su uspešno položili prethodni ispit. Advokata iz srpske zajednice koji su upisani u Advokatsku komoru Kosova, takođe ima malo, posebno ako se uzme u obzir da moraju da zastupaju stranke i pred kosovskim i pred srpskim sudovima. *Ne postoji afirmativno rešenje koje bi dovelo do povećanja dostupnosti usluga advokata, javnih beležnika ili izvršitelja iz srpske zajednice*, kako bi se olakšao pristup pravdi u celini.

Ukratko, jasno je da, iako se Sporazum o pravosuđu smatra vrhuncem uspeh Briselskog dijaloga, njegova primena na terenu nije obezbedila prostor za pravnu sigurnost i uživanje prava građana na Kosovu, posebno onih iz srpske zajednice.

Pre dve godine postavljen je novi Specijalni predstavnik za dijalog Beograda i Prištine, Miroslav Lajčak, čiji

22 Vidi: https://zck-ks.net/repository/docs/FINAL_UMV_Brochure_SRB.pdf, str. 3.

23 Izveštaj 2021 Kosovo*, Evropska komisija, 19. oktobar 2021. godine, str. 19.

24 Betimi per Drejtesi - Gjykata aprovon padinë kundër vendimit të MD-së për anulimin e konkursit për noterë: <https://betimiperdrejtesi.com/aprovohet-padia-ne-rastin-ku-kandidatet-per-notere-kerkuan-anulimin-e-vendimit-te-md-se-me-te-cililin-ishte-anuluar-konkursi-per-notere/>

je zadatak postizanje sveobuhvatne normalizacije odnosa između Srbije i Kosova*, te doprinos doslednosti i efikasnosti delovanja EU na Zapadnom Balkanu. Dijalog na visokom nivou nastavljen je u junu 2021. godine, ali zaključno sa martom 2022. godine, nije bilo zajedničkih sastanaka glavnih pregovarača. Dijalog nije doneo pomak kada je reč o pristupu pravdi - ovo pitanje čak nije bilo ni tema razgovora pregovarača. Takođe, prvi put *nije održan referendum, a potom i glasanje na izborima na teritoriji Kosova.*

Pitanje koje se nije postavljalo u javnosti bilo je da li zapravo i u kojoj meri izmene Ustava Republike Srbije u delu koji se odnosi na pravosuđe, imajući u vidu sve navedeno, uopšte utiču na građane na Kosovu? Bez ulaženja u evidentnu povredu izbornih prava građana, jasno je da ni pet godina nakon integracije pravosuđa u kosovski pravosudni sistem, građani Srbije nisu svesni da Srbija efektivno nema sudove na Kosovu. Srbija je imala obavezu u okviru pregovaračkog Poglavlja 35 da donese poseban propis o srpskim pravosudnim institucijama integrisanim u kosovski sistem do 31. decembra 2013. godine, u skladu sa Zakonom o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava.²⁵ Zakon će se uskoro i menjati, te je pitanje da li će se menjati i odredbe koje se tiču, sada već fantomskih, sudova.

U isto vreme, sudovi u Leskovcu rade i na predmetima građana koji se tiču Kosova. Na osnovu Odluke Apelacionog suda u Nišu,²⁶ i Sporazuma o sprovođenju Odluke o privremenom prenošenju nadležnosti kojima je uređen privremeni prenos mesne nadležnosti sa Osnovnog i Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici na Osnovni i Viši sud u Leskovcu,²⁷ ovi Sudovi su preuzeli veliki deo predmeta od 2008. do 2017. godine. Odluka je dovela do rešavanja dela predmeta građana koji žive na Kosovu i rešavaju neko imovinsko, porodično ili drugo pitanje koje se vezuje za teritori-

ju Kosova. Međutim, istovremeno, ona je *obesmisllila primenu Sporazuma o pravosuđu, jer se građani sada opet kreću u dva paralelna pravosudna sistema, samo još moraju da pređu pozamašan put.* Dve presude u istoj stvari, u zavisnosti gde želite da ostvarite neko pravo, postaju već nova normalnost, posebno u predmetima iz porodične materije ili u slučaju ostavine. Nije retko ni da dva suda dodele starateljstvo različitim roditeljima, niti da u jednom sistemu neko ima pravo na nasleđivanje, dok u drugom nema.

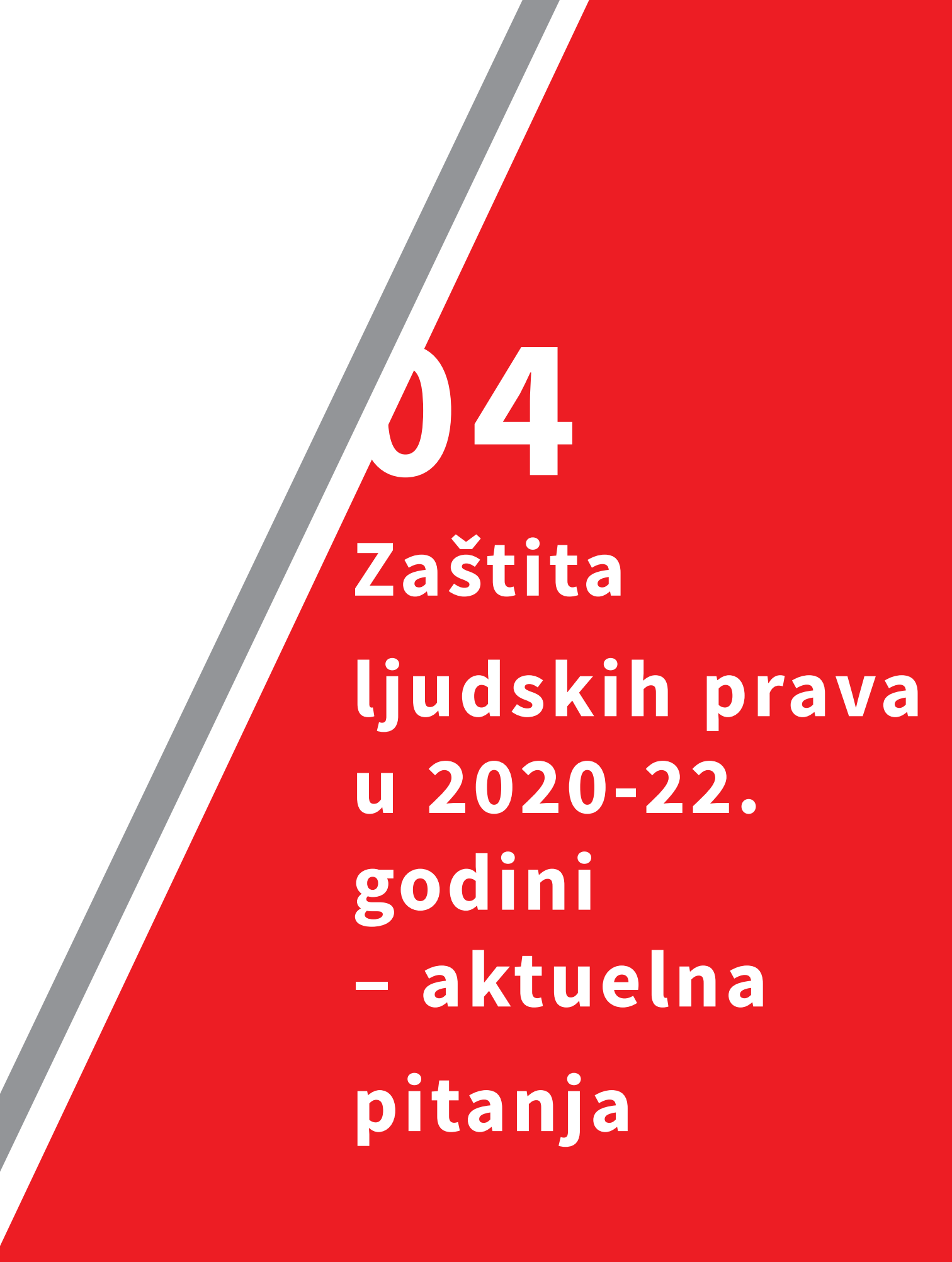
S druge strane, uprkos opterećenju Osnovnog suda u Leskovcu koji je primio više od 5000 predmeta sa Kosova, sudije su uspele da reše skoro sve predmete i da se prilagode prilivu novih. Pred Osnovnim sudom u Leskovcu uglavnom se vode predmeti iz *porodičnog prava, ostavine, te radnog prava u slučaju sporova protiv institucija koje funkcionišu u okviru sistema Republike Srbije.* Stranke koje dolaze sa područja Kosova često snose velike troškove koje na kraju postupka neće moći da refundiraju ukoliko angažuju advokata iz Mitrovice, kao na primer troškove prevoza advokata.

Sve u svemu, pet godina primene Sporazuma o pravosuđu zaista je dovelo do integracije sudija i tužilaca iz srpske zajednice u kosovski pravosudni sistem. Oni postižu norme, jednako rešavaju stare predmete i nesmetano komuniciraju sa kolegama i strankama. S druge strane, pred budućim nosiocima ovih funkcija su izazovi, ukoliko se uzmu u obzir problemi sa verifikacijom diploma, polaganjem pravosudnog ispita i obavljanjem stručne prakse. Problemi koji su se u međuvremenu javili moraju biti što pre otklonjeni, posebno ako se ima u vidu prosečna starost srpskih sudija i tužilaca koji su trenutno u sistemu. Osim potrebe za popunjavanjem mesta na koje još nisu izabrani nosioci pravosudne funkcije iz srpske zajednice, broj tih mesta će se u narednom periodu uvećavati. Adekvatan pristup pravdi za građane Kosova, posebno za pripadnike srpske zajednice, i dalje nije obezbeđen, jer se ovi građani nalaze u potpunoj pravnoj nesigurnosti. *Bez sistemskog rešavanja i praćenja prethodno predstavljenih problema sa kojima se građani i građanke suočavaju, kako od strane kancelarije Specijalnog predstavnika za dijalog Beograda i Prištine, tako i vlada u Beogradu i Prištini, Sporazum o pravosuđu ostaće jednokratno rešenje, bez dalekosežnog i dugoročnog efekta na jednak pristup pravdi svim građanima koji treba da uživaju svoja prava na teritoriji Kosova.*

25 Evropska Komisija, „Zajednička pozicija EU Poglavlje 23, 5. jul 2016. godine“, Brisel, 2016, str. 4.

26 Odluka o privremenom prenosu nadležnosti Su I-1-23/18, Apelacioni sud u Nišu, 16. april 2018. godine.

27 Sporazum o sprovođenju Odluke o privremenom prenošenju nadležnosti potpisan od strane predsednika Apelacionog suda u Nišu, predsednika Višeg suda u Leskovcu, predsednika Osnovnog suda u Leskovcu, bivšeg predsednika Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici, bivše predsednice Osnovnog suda u Kosovskoj Mitrovici i državnog sekretara Ministarstva pravde 17. aprila 2018. godine.

04

**Zaštita
ljudskih prava
u 2020-22.
godini
– aktuelna
pitanja**

1 Nacrt izmena i dopuna Krivičnog zakonika – Sloboda izražavanja

Početkom oktobra 2021. godine, Ministarstvo pravde objavilo je Nacrt izmena i dopuna Krivičnog zakonika sa rokom javne rasprave u trajanju od 20 dana. Izmene predviđene Nacrtom odnose se na tri krivična dela – *prinuda, ugrožavanje sigurnosti i sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa*.

Kao *ratio legis* ovih izmena navedena je zaštita novinara u Srbiji koji su sistematski proganjani, vređani i ućutkivani, dobijaju hiljade poruka izuzetno uvredljivog i ponižavajućeg sadržaja, ali ništa ne mogu da preduzmu, ukoliko se ne radi o direktnoj pretnji. Vešto organizovani napadi na novinare, naročito putem društvenih mreža, vrlo često ne mogu da se kvalifikuju kao neko od postojećih krivičnih dela, iako nisu ništa manje uznemiravajućeg sadržaja, te

Novinarima, od pravnih mehanizama, preostaje jedino privatna tužba protiv NN lica nepoznate adrese.

Već duže vreme u Srbiji postoji tendencija da se društveni problemi rešavaju kroz represivni aparat krivičnog prava. Kada se 2019. godine menjao Krivični zakonik upozoravali smo da se uvođenjem doživotne kazne zatvora bez mogućnosti uslovnog otpusta, krše međunarodni standardi i pomera granica dostignutog nivoa ljudskih prava. Usled popularne tendencije da se rešenja traže u krivičnom pravu, mali broj ljudi je tada mogao da razume da se nije radilo o odbrani ubica i silovatelja, već o upozorenju da kada jednom pomerite granicu dostignutog nivoa ljudskih prava, svaki sledeći put je lakše.

Kod krivičnog dela *prinuda* Nacrtom je predviđen kvalifikovani oblik dela u kojem se sa prinudom učinjenom na svirep način izjednačava prinuda učinjena prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja a koja je u vezi sa tim poslovima. Zakonik u definiciji posla od javnog značaja kaže: „Poslom od javnog značaja smatra se obavljanje profesije ili dužnosti koja ima povećani rizik za bezbednost lica koje ga obavlja, a odnosi se na zanimanja koja su od

značaja za javno informisanje, zdravlje ljudi, obrazovanje, javni prevoz, pravnu i stručnu pomoć pred sudskim i drugim državnim organima”.

Prema objavljenom Nacrtu, kod krivičnog dela *ugrožavanje sigurnosti*, neće više biti kažnjiva samo pretnja da će neko lice napasti na život ili telo drugog ili njemu bliskog lica, već se pored napada na život i telo dodaju i sloboda i imovina veće vrednosti. Zamišljajući kako će pretnja da će neko lice napasti na slobodu drugog lica izgledati, ne možemo da se ne setimo rečenice koja se često može čuti u političkoj raspravi kod nas: „Završičeš iza rešetaka”. Da li bi zaista neko ko ovo izgovori mogao da završi iza rešetaka ako nekome pripreti rešetkama? Hoće li lice koje dokazuje da je pod pojmom „rešetke” mislilo na zakonito sproveden krivični postupak uz poštovanje prava na pravično suđenje, bez namere da ugrozi nečiju sigurnost, ovo dokazivati iz pritvora? Naročito je opasno ako se uzme u obzir da kvalifikovani oblik ugrožavanja sigurnosti, za koji je predviđena kazna do pet godina zatvora štiti od ovog dela predsednika Republike, narodnog poslanika, predsednika Vlade, članove Vlade, sudije Ustavnog suda, sudije, javne tužioce i zamenike javnih tužilaca, advokate, policijske službenike i lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavljaju. Dakle, kao i kod krivičnog dela prinude, ne radi se samo o novinarima.

Kod krivičnog dela *sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa* osim naziva dela, menja se drugi stav u potpuno novo krivično delo, tako da glasi:

„Kaznom iz stava 1. (*novčana kazna ili zatvor do jedne godine, prim. aut.*) kazniće se i ko neovlašćeno spreči ili ometa objavljivanje putem medija informacije od javnog značaja, ili ko zbog objavljivanja takve informacije ili mišljenja grubim vređanjem ili zlostavljanjem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem značajno ugrozi spokojstvo lica koje je informaciju ili mišljenje objavilo”. Za ovo krivično delo, umesto dosadašnjeg gonjenja po predlogu oštećenog, predviđeno je krivično gonjenje po službenoj dužnosti.

U obrazloženju Ministarstva pravde eksplicitno se navodi potreba da se zaštite novinari, međutim, iz zakonskog teksta proizilazi da nisu samo novinari obuhvaćeni ovom zaštitom. Štiti se svako ko objavljuje informacije od javnog značaja i mišljenje o ta-

kvim informacijama. Informacija od javnog značaja jeste informacija kojom raspolaže organ javne vlasti, nastala u radu ili u vezi sa radom organa javne vlasti, a odnosi se na sve što javnost ima opravdani interes da zna. To je, dakle, gotovo svaka informacija koja se odnosi na rad državnih organa, koju može izneti bilo koje lice, a bilo koje drugo lice može objaviti svoje mišljenje o toj informaciji – pozitivno ili negativno. Iz obrazloženja Ministarstva pravde može se videti da se „osim informacije od javnog značaja štiti i mišljenje, budući da postoji potreba šire zaštite slobode izražavanja”, a da se osim novinara, štiti širi krug lica koja objavljuju različita mišljenja u medijima. Ne ulazeći u ocenu kvaliteta različitih mišljenja koja se pojavljuju u medijima u Srbiji, otvara se pitanje treba li mišljenje da bude privilegovano krivičnopравnom zaštitom? Prostor za diskusiju se na ovaj način značajno sužava na izbor reči koji je prihvatljiv licu kome su upućene i koji ne uznemirava. U demokratskom društvu kakvom težimo, nema političke diskusije bez određenog uznemirenja, a poruke koje se u takvoj diskusiji šalju, ma koliko bile neprijatne, zaštićene su standardima Evropskog suda za ljudska prava i pravom na slobodu izražavanja.

Komitet pravnika za ljudska prava je, u saradnji sa međunarodnim i domaćim organizacijama (Article 19, Nacionalni konvent za EU, Nezavisno udruženje novinara Srbije, Građanske inicijative, Beogradski centar za ljudska prava...), organizovao razgovore i sastanke koji su rezultirali zahtevom da se javna rasprava produži kako bi se saslušala sva relevantna mišljenja na ovu temu. Nakon ovog zahteva, rasprava je produžena i organizovani su okrugli stolovi na kojima su mogla da se čuju stručna mišljenja. Argumentacija na kojoj je YUCOM zasnovao svoj stav je, između ostalog, da je problem u neujednačenoj sudskoj i tužilačkoj praksi kod krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, a ne u samom zakonskom tekstu, što se i potvrdilo u istraživanju „Sloboda izražavanja u digitalnom prostoru Srbije – analiza tužilačke i sudske prakse” koje je YUCOM sproveo. Javna tužilaštva i sudovi različito tumače pojam pretnje u zavisnosti od toga ko je oštećeni - na štetu novinara i drugih oštećenih, a u korist nosilaca javnih funkcija. Izveštaj sa javne rasprave o ovom Nacrtu još uvek nije objavljen, niti je poznato u kojoj fazi se nalaze izmene i dopune Krivičnog zakonika Srbije.

2. Novi Zakon o Zaštitniku građana

Srbija je 3. novembra 2021. usvojila novi Zakon o Zaštitniku građana (ZZG). Predstavници Nacionalnog konventa za Evropsku uniju (NKEU) pozvani su da prate rad Radne grupe za izradu Nacrta i dali su svoj doprinos kroz pisane komentare, u fazi javnih konsultacija i u fazi javne rasprave. Komentari su uglavnom usvojeni. YUCOM je, u saradnji sa predstavnicima Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu, uz podršku Tima UN za ljudska prava, organizovao događaj na kojem su svi relevantni akteri dobili priliku da raspravljaju o Nacrtu Zakona. Zakon prvi put daje izričit mandat Zaštitniku građana da sarađuje sa međunarodnim sistemom ljudskih prava i organizacijama civilnog društva. Zahvaljujući tome, Potkomitet za akreditaciju Globalne alijanse nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI) je u oktobru 2021. godine odlučio da ovu instituciju ponovo akredituje u najvišem statusu A.

Novi Zakon dodaje budžetsku zaštitu instituciji, koja dozvoljava smanjenje godišnjeg budžeta Zaštitnika građana samo ako se smanjenja odnose i na druge budžetske korisnike. Iz formulacije nije jasno da li takva smanjenja moraju biti proporcionalna. Zapošljavanje je i dalje regulisano Zakonom o državnim službenicima, koji instituciji ograničava pristup kvalitetnim i iskusnim kadrovima. Predlog YUCOM-a koji se tiče uvođenja budžetskog dodatka na plate zaposlenih poput onog koji ima Državna revizorska institucija, nije prihvaćen.

Uveden je izbor Zaštitnika građana putem javnog poziva na koji se mogu prijaviti svi kandidati koji ispunjavaju zakonske uslove. Kandidate mogu da predlažu i poslaničke grupe, a mogu se predlagati i lica koja nisu javnog poziva. Uvedeni su obavezni javni razgovori sa kandidatima. Zaštitnik građana može biti biran samo na jedan mandat od 7 godina.

Zaštitnik građana je novim Zakonom dobio u nadležnost i obavljanje poslova nacionalnog nezavisnog mehanizma za praćenje sprovođenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kao i nacionalnog izvestioca u oblasti trgovine ljudima. Izmenama Ustava Srbije iz 2021. godine Zaštitnik građana je dobio u nadležnost i izbor članova Visokog saveta sudstva, Visokog saveta tužilaštva i Vrhovnog javnog tužioca.

Imajući u vidu da Zakon nije rešio problem odliva kadrova niti doneo budžetsku nezavisnost instituciji, postavlja se pitanje kako će Zaštitnik građana biti u mogućnosti da odgovori na nove nadležnosti.

Iako se u prelaznom merilu 3.2.1 Akcionog plana za Poglavlje 23 naglašava da su izmene Zakona o Zaštitniku građana neophodne za jačanje nadležnosti Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM), novi ZZG nije doneo nikakva strukturna ili budžetska poboljšanja u radu NPM-a. Zakon prvi put eksplicitno navodi NPM među nadležnostima Zaštitnika građana i predviđa da zamenik ovlašćen da se stara o zaštiti prava lica lišenih slobode, pomaže Zaštitniku građana.

Međutim, novi Zakon o Zaštitniku građana ne prepoznaje NPM kao posebnu organizacionu jedinicu u okviru institucije, niti postojeći model saradnje Zaštitnika građana sa spoljnim stručnjacima. Ovakve izmene su neophodne kako bi se rad NPM-a uskladio sa međunarodnim standardima. Imajući u vidu da je Nacionalni preventivni mehanizam jedan od glavnih mehanizama u nadležnosti Zaštitnika građana, i dalje postoji potreba da se unapredi i osnaži.

3. Izmene Zakona o zabrani diskriminacije

U maju 2021. godine Srbija je unapredila antidiskriminaciono zakonodavstvo. Usvojen je Zakon o rodnoj ravnopravnosti, kao i izmene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije. Izmene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije predviđene su Akcionim planom za Poglavlje 23 radi harmonizacije sa zakonodavstvom EU. U Zakonu su kao novi oblici diskriminacije uvedeni polno i rodno uznemiravanje, kao i navođenje na diskriminaciju.

Propisan je rok za izbor novog Poverenika za zaštitu ravnopravnosti koji bi trebalo da spreči situaciju u kojoj je institucija ostala bez Poverenika nakon isteka prethodnog mandata 2020. godine. Prilagođena je definicija indirektno diskriminacije, a bliže je definisana i segregacija kao naročito težak oblik diskriminacije.

Prvi put je u Zakon uvršćeno i izričito ovlašćenje Poverenika da sarađuje sa međunarodnim sistemom ljudskih prava i civilnim društvom, iako to nikada nije predstavljalo problem u praksi (slična odredba je u skladu sa preporukama Komiteta UN za ekonomska prava, socijalna i kulturna prava uvrštena i u novi Zakon o Zaštitniku građana). Određeni pojmovi usklađeni su sa EU regulativom, a proširene su nadležnosti Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u cilju jačanja institucije.

4. Rad na Nacrtu Zakona o istopolnim zajednicama

Doprinos kod donošenja Zakona o istopolnim zajednicama pravници/advokati YUCOM-a dali su krajem februara 2021. godine u vidu komentara na polazne osnove. Iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog dobili smo evaluacionu listu iz koje se vidi da su sve naše sugestije načelno prihvaćene.

Polazne osnove regulisale su praktična pitanja kao što su zaključenje i raskid istopolnih zajednica, prava i obaveze u slučaju bolesti, izdržavanja, zajedničke imovine, poreza, penzije, nasleđivanja, pitanja koja proističu iz neregistrovane istopolne zajednice itd. U najvećem delu podsećale su na odredbe Porodičnog zakona ili u sebi sadržale rešenja iz Porodičnog zakona. Ipak, delovi u vezi sa roditeljstvom odnosno pravima deteta, dužnostima i pravima roditelja, roditeljskim pravom, usvajanjem, hraniteljstvom i starateljstvom nisu sadržani, što je razlika u odnosu na Porodični zakon.

Ovaj deo procesa odvijao se paralelno sa donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Međutim, iako su ova dva Zakona usvojena, sa usvajanjem Zakona o istopolnim zajednicama se stalo, posle najave predsednika Republike Srbije da isti neće da potpiše. Nacrt Zakona nikada nije usvojen na sednici Vlade Republike Srbije, tako da ni predlog Zakona nikada nije ušao u skupštinsku proceduru kako bi se poslanici Narodne skupštine izjasnili o njemu.

Donošenje Zakona o istopolnim zajednicama od posebnog je značaja za unapređenje prava LGBT zajednice jer bi, prvi put i na sveobuhvatan način, regulisao sva važna životna pitanja i ovu marginalizovanu zajednicu doveo korak bliže punoj ravnopravnosti u našem društvu.

5. Zaštita branitelja i braniteljki ljudskih prava

„Bezbedni smo dok nas štiti međunarodna zajednica.“ – iako izgovorena pre mnogo godina, iskusni branitelji ljudskih prava u Srbiji i danas ponavljaju tu rečenicu. Tako istinita, postavila je pred nas zadatak da osim konstantne pravne podrške koju pružamo braniteljima ljudskih prava, u saradnji sa iskusnim organizacijama širom Srbije predstavimo pritiske na one koji su u našoj zemlji delovali i govorili u ime zaštite javnog interesa. Mapiranje različitih vrsta napada, njihovo predstavljanje u prostoru i vremenu, vezivanje za žrtvu i za napadača kao i za događaje iz kojih su ti napadi proistekli; predstavljanje povrede prava, akcije pomoći ali i reakcije državnih organa i međunarodnih organizacija danas predstavlja realan položaj branitelja ljudskih prava van analiza pravnih propisa.

Može se reći da je 2021. godina bila izuzetno izazovna, jer u Parlamentu nije postojala opozicija. Iz tog razloga, oni koji kritikuju i odbijaju eventualnu saradnju, dobijali su etikete političkih protivnika, ali i „strani plaćenik“, „agenture“, „soroševaca“, „rokfelera“, pa i neke nove kao „lažni ekolog“, pre svega od strane privatnih medija i privatnih lica. Etiketiranje je potkrepljeno i nezakonito pribavljenim dokazima - izvodima sa bankovnih računa određenih organizacija koji su izašli u javnost nakon akcije koju je preduzela država, a osudila ju je i međunarodna zajednica. Napadi i pritisci koje smo do sada zabeležili na Mapi incidenta, kontinuirani su, a samo 1/5 predstavlja pojedinačne napade. Ovakvoj situaciji doprinosi i pasivnost tužilaštva, kao i četvrt veka nekažnjivosti napada na organizacije poput onih koje se bave suočavanjem sa ratnom prošlošću, tako da se institucionalna zaštita traži i dobija direktno od međunarodnih organizacija i tela kao što je Evropski sud za ljudska prava.

U Izveštaju o napadima na branitelje ljudskih prava u Srbiji zabeleženi su najčešći napadi i najčešće povređena prava građana Republike Srbije. To su: sloboda izražavanja, sloboda udruživanja i sloboda okupljanja. Sloboda okupljanja svakako predstavlja najmanje povređeno pravo, ali obuhvata najveći broj građana. Tokom februara 2022. godine beležili smo i posledice ograničavanja slobode okupljanja. Protiv pojedinaca se pred prekršajnim sudovima u Srbiji vode postupci, i to na osnovu objava na društvenim mrežama na kojima su istaknuti branitelji ljudskih prava pozivali na proteste, a zatim na njima učestvovali. YUCOM je uvek spreman da zabeleži povredu ljudskih prava i pruži direktnu pravnu podršku, i to kako u saradnji sa lokalnim organizacijama identifikovanim tokom trogodišnjeg umrežavanja u okviru mreže „Solidarno za prava svih“, tako i sa neformalnim grupama i pojedincima. Dodatno, nastavićemo da obučavamo šta znači branitelj/ka ljudskih prava, jer su i lekari koji govore u javnom interesu branitelji ljudskih prava, ljudi koji rade u okviru državnih institucija su takođe branitelji ljudskih prava, ukoliko se njihove aktivnosti vode vrednostima koje su u srži ljudskih prava, a to su: nediskriminacija, jednakost, jednaka prava za sve, bez obzira na političko opredeljenje (koje je danas u Srbiji veoma problematično, što je isticano u izveštajima koje je YUCOM u proteklom periodu radio). Rezultat zajedničkih aktivnosti vidi se i kroz visok nivo podrške, političke i pravne, međunarodne zajednice u zaštiti ljudskih prava. U proteklom periodu, u Srbiji, ali ne i u svetu, pojavile su se strateške parnice i neosnovane parnice protiv onih koji se zalažu za javni interes. Napadači su najčešće privatna lica, koja iniciraju neosnovane tužbe i traže visoke iznose kao naknadu štete. Tužbe se ponavljaju protiv određenih lica i predstavljaju opterećenje za ta lica, ali i pretnju za sve one koji se zalažu za javni interes.

U odnosu na raniju situaciju, treba istaći da je do sada ova pojava uglavnom uključivala uski krug istaknutih aktivista, nevladinih organizacija, novinara ili političara. U ovoj kategoriji slučajeva mogu se naći medijski sporovi, krivični sporovi usled verbalnog ili fizičkog napada na aktivistu/aktivistkinju. Međutim, okolnosti u kojima danas živimo dovele su do toga da građani sve teže mogu da izdrže pritisak, socijalnu i ekonomsku ugroženost, tako da sve više dižu glas, ako smatraju da nešto nije u skladu sa zakonom ili da ugrožava njihova prava. Iz tog razloga, u okviru ovakvih sporova nalaze se slučajevi nastali nakon brojnih protesta u Srbiji, i to ne samo ekoloških protesta, već i onih tokom pandemije COVID-a 19, koji su doveli do pucanja sistema, odnosno uka-

zivanja na nepravilnosti koje su dugo bile prisutne u sistemu, a tokom pandemije su izbile na površinu.

Kada govorimo o SLAPP tužbama (Strateške tužbe protiv učešća javnosti), činjenica je da se radi o brojnim tužbama podnetim protiv velikog broja građana koje nemaju za cilj samo uspeh u sporu. Primer su slučajevi u Novom Pazaru gde se veliki broj postupaka vodi protiv navodne povrede časti i dostojanstva direktora Opšte bolnice Novi Pazar. Inicirano je više od 25 tužbi, kako krivičnih, tako i parničnih, zbog zaštite časti i ugleda, a povodom sadržaja koji su građani, nezadovoljni situacijom u vreme pandemije, objavljivali najčešće na svojim Fejsbuk ili Instagram profilima. Sama činjenica da je podneto toliko tužbi istim povodom, iako na formalno legitiman način, liči na zloupotrebu tog prava. Može se zaključiti da je neophodno uspostaviti mehanizam koji neće sprečavati aktiviste/aktivistkinje da bave pitanjima zbog kojih su inicijalno i digli svoj glas jer moraju da se posvete tužbama koje su protiv njih podnete. Ti postupci vode se na specifičan način, i otvaraju problem postojanja vladavine prava, odnosno nivoa poštovanja vladavine prava u našem sistemu. Dolaskom na suđenje izostaje poštovanje raspravnog načela i načela jednakosti stranaka u postupku, kao što je to i generalno slučaj sa SLAPP tužbama. Pored ekonomske nejednakosti, ne sme se zanemariti činjenica da se neretko radilo o političkoj nejednakosti. Tim povodom, YUCOM vodi postupke u celoj zemlji, od Vojvodine na severu, do Sandžaka na jugu.

05

**Najznačajniji
projekti**

Ka efikasnijoj upravnoj pravdi u Srbiji

Trajanje:

maj 2022 – maj 2025. godine

Donator:

GIZ – Nemačka razvojna saradnja

O projektu: Upravno pravo pokriva širok spektar raznih oblasti kao što su građevina, saobraćaj, javne nabavke, vraćanje imovine, penzije, porezi i dr. Upravni akti imaju veliki uticaj na svakodnevni život građana zbog čega je važno da građani imaju pravo žalbe na upravne akte koji utiču na njihova prava ili obaveze. Nadležnost Upravnog suda je veoma važna za funkcionisanje kompletnog državnog uređenja, jer Upravni sud vrši sudske kontrole zakonitosti akata izvršne vlasti. Garantovanje sudske kontrole upravnih akata od strane nepristrasnog, efikasnog i nezavisnog suda je od suštinskog značaja za zaštitu ljudskih prava i vladavinu prava.

Glavni razlog koji utiče na efikasnost rada Upravnog suda, izuzimajući nedostatak sudija i nedovoljno

kvalitetan rad organa uprave, jeste to što se, počevši od 2010. godine, svake godine donosi niz novih zakona koji regulišu potpuno nove upravne oblasti. Zbog velikog priliva novih predmeta i proširivanja nadležnosti, efikasnost Upravnog suda je najmanja od svih sudova u RS.

Osnovni cilj projekta „Ka efikasnijoj upravnoj pravdi u Srbiji” je unapređenje efikasnosti sektora upravnog pravosuđa kako bi se građanima u RS omogućio bolji pristup pravdi. Ovaj cilj bi se postigao kroz unapređenje rada prvostepenih organa u upravnom postupku ali i kroz podizanje svesti građana o mogućnosti korišćenja prava tokom upravnog postupka radi njegovog uspešnog okončanja, što bi dovelo do smanjenja upravnih sporova.

Projekat „Ka efikasnijoj upravnoj pravdi u Srbiji” sprovodi Komitet pravnik za ljudska prava – YU-COM, u saradnji sa Nemačkom međunarodnom organizacijom za saradnju (GIZ). Projekat predstavlja deo programa Ministarstva pravde RS i GIZ-a „Podrška Ministarstvu pravde u reformi upravnog sudstva”, koji ima za cilj jačanje kapaciteta Upravnog suda.

Aktivno civilno društvo za prava građana

Trajanje:

april 2022 – oktobar 2022. godine

Donator:

Ambasada Republike Češke – TRANSITION FUND

O projektu: Osnovni cilj projekta je da doprinese unapređenju pristupa pravdi za građane i pomogne daljem unapređenju vladavine prava u Srbiji. YUCOM, kao organizacija koja pruža besplatnu pravnu pomoć i podršku i daje preporuke za unapređenje zakonskog okvira koje su i dovele do donošenja prvog nacionalnog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, radiće, u okviru projekta, na daljem pružanju besplatne pravne podrške i pomoći za građane kojima su ugrožena ljudska prava.

Društveno-ekonomske promene koje je izazvala kriza COVID-19, imale su značajne posledice na ostvarivanje prava građana, zbog povećanja društvene nejednakosti i pravne nesigurnosti. Projekat je prepoznao potrebu građana za poboljšanjem pristupa sudu i dobijanjem relevantnih pravnih informacija. Putem projekta, pomoglo bi se građanima čija su prava ugrožena i koji imaju potrebu da dobiju besplatnu pravnu pomoć i podršku, kao i pravne informacije kako da reše određeni pravni problem. Takođe, projekat kroz informativnu kampanju radi na podizanju svesti građana o postojanju prava na besplatnu pravnu pomoć i načinima na koje građani to pravo mogu da ostvare u okviru svojih lokalnih samouprava.

Projekat „Aktivno civilno društvo za prava građana” sprovodi Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, u okviru programa Transformacione saradnje koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova Republike Češke.

Zaštita slobode govora na internetu

Trajanje:

novembar 2021 – septembar 2022. godine

Donator: Inicijativa za vladavinu prava Američke advokatske komore – ABA ROLI

O projektu: Internet pruža obilje informacija i znanja koji otvaraju nove mogućnosti ali i izazove za slobodu izražavanja. Princip slobode izražavanja može da se primenjuje ne samo na tradicionalne medije, već i na internet i sve vrste medijskih platformi, koji doprinose razvoju demokratije i dijaloga. Iako je pravo na slobodu izražavanja osnovno ljudsko pravo, ono nije apsolutno. Kao i većina prava, sloboda izražavanja može biti zakonski ograničena tamo gde su ograničenja razumna i opravdana u otvorenom i demokratskom društvu. Uprkos deklarativnoj posvećenosti slobodi izražavanja, mnogi novinari, advokati za ljudska prava, aktivisti i obični građani suočavaju se sa prekršajnim i krivičnim prijavama, građanskim tužbama i raznim vrstama progona.

Projekat „Zaštita slobode govora na internetu” ima za cilj da doprinese stvaranju povoljnijeg okruženja za informacioni pluralizam i različitost mišljenja u sajber prostoru Srbije. Potencijalne implikacije na slobodu izražavanja u vezi sa internet komunikacijom najočiglednije su kada se govor ili izražavanje kriminalizuju. Različiti oblici kriminalizacije „uvrede” i „širenja lažnih vesti” će se verovatno u budućnosti povećavati, što može naneti značajnu štetu slobodi izražavanja. Imajući u vidu da civilno društvo ima važnu funkciju čuvara demokratskih vrednosti i ljudskih prava, projekat je analizirao promenjivi zakonski i regulatorni okvir, u vezi sa slobodom govora na

internetu i relevantnom sudskom praksom. Formulirao je preporuke za donosiocima odluka o politikama koje imaju za cilj podsticanje povoljnog okruženja za slobodu izražavanja na internetu. U okviru projekta, advokati YUCOM-a su zastupali aktiviste i lekare u krivičnim i parničnim postupcima koji su protiv njih pokrenuti zbog izrečenih kritika putem interneta. Takođe, zastupani su i novinari u krivičnim postupcima zbog ugrožavanja sigurnosti putem društvenih mreža. U okviru projekta su i podizani kapaciteti organizacija civilnog društva, kroz organizovanje obuka o bezbednosti na internetu.

Projekat „Zaštita slobode govora na internetu“ Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sproveo je u okviru programa Inicijative za vladavinu prava Američke advokatske komore – ABA ROLI.

Ka jačem pravosuđu kroz monitoring građana: praćenje sporazuma o pravosuđu, faza 3

Trajanje:

septembar 2021 – jul 2022. godine

Donator:

Balkanski fond za demokratiju (BTD)

O projektu: Srbija, iako suočena sa brojnim izazovima, i dalje radi na unapređenju reforme pravosuđa kroz Akcioni plan za Poglavlje 35 (zajedno sa Poglavljem 23) što za Srbiju predstavlja bitan korak ka napretku u oblasti vladavine prava.

YUCOM je nastavio da prati efekte koje Briselski sporazum o pravosuđu ima na pristup pravdi građana koji žive na Kosovu. Tim se fokusirao na aktuelne

predmete pred integrisanim pravosuđem u Mitrovici i predstavio studije slučaja paralelno vođenih predmeta pred sudom u Mitrovici i Leskovcu. Osim studija slučaja, tim je organizovao i onlajn diskusije na već uspostavljenoj platformi Otvorena vrata pravosuđa na teme: „Zašto su građani koji žive na severu Kosova bili zainteresovani za referendum o nezavisnosti pravosuđa?“, „Radni sporovi vezani za teritoriju Kosova i Metohije“, „Problem dostupnosti javnih beležnika iz srpske zajednice na teritoriji Kosova“.

Tim YUCOM-a je posetio Osnovni sud u Leskovcu, Osnovni sud u Mitrovici i nadležno tužilaštvo, i razgovarao sa relevantnim akterima kako bi imao bolji uvid u pitanja i probleme u vezi sa ustupljenim predmetima i paralelno vođenim slučajevima. Prikupljeni podaci korišćeni su za predstavljanje studija slučaja građana koji svoja prava moraju da traže pred oba suda. Rezultati istraživanja predstavljeni su u trećem objavljenom Izveštaju o implementaciji i efektima Sporazuma o pravosuđu.

Treću fazu projekta „Ka jačem pravosuđu kroz monitoring građana: praćenje sporazuma o pravosuđu“ Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sproveo je uz podršku Balkanskog fonda za demokratiju i Ambasade Kraljevine Norveške.

Jačanje pristupa pravdi za žrtve nasilja nad ženama

Trajanje:

april 2021 – septembar 2021. godine

Donator:

Ambasada Republike Češke – TRANSITION FUND

O projektu: Projekat Ose fokusirao na problem nedostatka adekvatne besplatne pravne pomoći i podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja u Srbiji. Imao je za cilj da pruži zaštitu žrtvama rodno zasnovanog nasilja i porodičnog nasilja čija su ljudska prava ugrožena, nacionalni pružaoci besplatne pravne pomoći ne rade punim kapacitetom.

Srbija je jedna od prvih zemalja koja je ratifikovala Istanbulske konvencije koja predstavlja osnovni standard za obezbeđivanje jednakog pristupa pravdi za žene žrtve nasilja. Mnoge odredbe imaju za cilj da osiguraju pravo na pristup pravdi i pruže odgovara-

juću zaštitu i pomoć tokom sudskog postupka. Iako je nacionalni Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći počeo da se primenjuje u oktobru 2019. godine, i prepoznao žrtve nasilja u porodici kao korisnike besplatne pravne pomoći, još uvek ne postoje stvarni dokazi da novoosnovani sistem zaista i funkcioniše. Takođe, novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, osim nasilja u porodici, ne priznaje žrtve drugih oblika nasilja koji su obuhvaćeni Istanbulsom konvencijom, kao korisnike besplatne pravne pomoći.

U okviru projekta obezbeđena je besplatna pravna pomoć i podrška žrtvama rodno zasnovanog nasilja koja je bila u porastu tokom pandemije COVID-a 19, imajući u vidu da zdravstvena kriza ima dugotrajne posledice širokih razmera. Takođe, projekat je uspeo da identifikuje izazove u uspostavljanju nacionalnog sistema pravne pomoći širom zemlje.

Projekat „Jačanje pristupa pravdi za žrtve nasilja nad ženama” Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sproveo je u okviru programa Transformacione saradnje koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova Republike Češke.

Otvorena vrata pravosuđa

Trajanje:

januar 2019 – januar 2024. godine

Donator: Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID)

O projektu: Opšti cilj projekta je jačanje poverenja građana u rad pravosudnih institucija u Republici Srbiji kroz poboljšanje komunikacije između građana i pravosuđa. Projekat realizuje koalicija sastavljena od 12 organizacija koje se bave ljudskim pravima i

razvojem demokratije, kao i strukovna udruženja pravosuđa:

1. Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM);
2. Centar za evropske politike (CEP);
3. Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije;
4. Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS mreža);
5. Društvo sudija Srbije;
6. Transparentnost Srbija;
7. Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP);
8. Partneri za demokratske promene Srbije (Partneri Srbija);
9. Beogradski centar za ljudska prava;
10. Centar za pravosudna istraživanja (CEPRIS);
11. Narodni parlament Leskovac;
12. Forum sudija Srbije.

Jedan od tri cilja koja projekat želi da postigne jeste uspostavljanje proaktivnog odnosa predstavnika pravosuđa i građana 0i njihovo bolje upoznavanje sa samim sistemom što bi doprinelo da građani bolje razumeju svoja prava, kao i način njihovog ostvarivanja. Proaktivni odnos uspostavio bi se kroz nekoliko kanala komunikacije sa građanima, koji su prilagođeni različitoj socijalnoj strukturi stanovništva, starosnoj dobi i nivou obrazovanja. To uključuje: komunikaciju kroz digitalnu platformu, digitalne medije i blog postove, kao i kroz Tematska otvorena vrata koja se organizuju u saradnji sa preko 65 sudova i tužilaštava. Projekat želi da, po ugledu na razvijene demokratije, usvoji princip otvorenog dijaloga između građana i pravosuđa, i podstakne njihov veći angažman u lokalnim zajednicama. Zadatak projekta je da pomogne građanima da bolje razumeju Ustavom

zagarantovana prava, da upozna građane sa funkcionisanjem pravosudnog sistema i načinom na koji sudije i tužioci donose pravične i racionalne odluke.

Drugi cilj projekta predstavlja rad organizacija na istraživanju i prepoznavanju primarnih potreba građana kada je reč o njihovom svakodnevnom iskustvu sa pravosuđem u Srbiji, kako bi se razumeli razlozi za nisko poverenje građana u pravosudni sistem. Rezultat ove aktivnosti biće tri opširna izveštaja koalicije na projektu, koji će služiti kao sredstvo za dalje formulisanje javnih politika koje podržavaju potrebe građana.

Tokom poslednje dve godine aktivno se ažurira digitalna platforma *Otvorena vrata pravosuđa* na kojoj se mogu naći svi sadržaji proizvedeni u okviru projekta. Objavljeno je više od 230 tekstova koji na jasan i slikovit način objašnjavaju građanima kako da ostvare određeno pravo, razumeju komplikovane procedure, ili se približava značenje određenih zakona/pravilnika. Autori su sudije, tužioci, advokati, profesori prava, javni izvršitelji i pravni stručnjaci - eksperti u konkretnim oblastima koje tekstovi obrađuju. Urađena su 22 infografika koji prikazuju na koje načine mogu da se ostvare određena prava. Platforma generiše oko 1.500 poseta na dnevnom nivou.

U saradnji sa Vrhovnim kasacionim sudom određeno je inicijalno 15 osnovnih sudova (Osnovni sud u Somboru, Osnovni sud u Pančevu, Osnovni sud u Zrenjaninu, Osnovni sud u Novom Sadu, Osnovni sud u Šapcu, Osnovni sud u Kragujevcu, Osnovni sud u Kraljevu, Osnovni sud u Ivanjici, Osnovni sud u Užicu, Osnovni sud u Kruševcu, Osnovni sud u Negotinu, Osnovni sud u Nišu, Osnovni sud u Leskovcu, Osnovni sud u Vranju, Osnovni sud u Knjaževcu) u kojima će se aktivnosti sprovoditi, a koji su tokom 2017. i 2018. godine dobili priznanje od strane Vrhovnog kasacionog suda za doprinos unapređenju efikasnosti i kvaliteta sudskog sistema. Nakon više od 3,5 godine realizacije aktivnosti, projekat se proširio na više od 65 sudova i tužilaštava svih nadležnosti, gde se kontinuirano, svake nedelje, održavaju Tematska otvorena vrata na različite teme koje su zanimljive građanima. Cilj je otvaranje sudova ka građanima i uspostavljanje komunikacije, tako da će građani imati mogućnost da postave konkretna pitanja predstavnicima pravosudnih organa.

Do sada je obrađeno 62 teme za koje je postojalo interesovanje građana, poput: „Zašto suđenja traju dugo?“, „Moja prava u izvršnom postupku“, „Dostupnost tužilaštva građanima“, „Zašto se odbacuju krivične prijave?“, „Da li žrtve imaju prava u krivičnom postupku?“, „Šta sve treba da znamo o troškovima sudskog postupka?“, „Prava i obaveze građana koji su došli da svedoče u sudskom postupku“, „Sve u vezi razvoda pred sudom“, „Nasilje u porodici pred sudom“, „Medijacija kao brz i efikasan način rešavanja spora“, „Pravo na besplatnu pravnu pomoć“, „Zašto se u dva suda donose različite presude?“, „Obrana po službenoj dužnosti“, „Šta kada sam nezadovoljan svojim advokatom?“, „Kako funkcioniše sudska zaštita uzbunjivača?“, „Slučajevi nestalih beba“, „Prava okrivljenog i odbrana u prekršajnom postupku“, „Zove Vas prekršajni sud. Ko je pokrenuo postupak i ko Vas goni?“ i dr. U razgovorima je učestvovalo više od 200 predstavnika pravosuđa.

Deo aktivnosti predstavlja i izrada edukativnih vodiča na različite teme kojima se građanima jednostavnim rečnikom, lišenim komplikovane pravničke terminologije, objašnjava kako da ostvare određeno pravo ili kako da se ponašaju u određenim situacijama. Izrađeni su sledeći vodiči:

- Vodič kroz zakon o prekršajima – moja prava i obaveze;
- *Vodič kroz ostavinski postupak;*
- *Vodič za individualne predstavke komitetima Ujedinjenih nacija.*

Osim Izveštaja o praćenju stanja u pravosuđu za 2020. i 2021. godinu izrađen je i *Izveštaj o potrebi rešavanja problema masovnih parnica i mogućnostima uvođenja kolektivne tužbe u pravni poredak Republike Srbije.* Predmet ovog Izveštaja je ispitivanje mogućnosti uticaja i rešavanja problema u vezi sa negativnim pojavama koje su uočene u prethodnom izveštajnom ciklusu praćenja stanja u pravosuđu za 2021. godinu. Ovaj dokument predstavlja poseban tematski izveštaj koji povezuje dva uočena problema, i to: pojavu tzv. masovnih parnica, koja se u izveštajnom periodu manifestovala naročito u oblasti zaštite prava korisnika finansijskih usluga („bankarski predmeti”), i pojavu u vezi s tim problemom, a to je preopterećenost beogradskog pravosuđa pojedinačnim parnicama.

Projekat „Otvorena vrata pravosuđa” sprovodi Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID).

Podrška transparentnom radu sudova

Trajanje:

april 2021 – decembar 2021. godine

Donator:

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (Misija OEBS-a u Srbiji)

O projektu: Cilj projekta je da omogući bližu komunikaciju između predstavnika pravosuđa i građana i na taj način poveća transparentnost rada sudova i poverenje građana u rad pravosudnih institucija, sa posebnim fokusom na rad prekršajnih sudova. U okviru ovog projekta sproveden je set tematskih otvorenih vrata na teme koje su u nadležnosti prekršajnih sudova. U zavisnosti od teme, sagovornici su osim sudija prekršajnih sudova širom Srbije, bili i predstavnici MUP-a, centara za socijalni rad, advokature i dr. Osim događaja koji su se održavali u prilagođenom onlajn formatu, u okviru ovog projekta kontinuirano su objavljivani tekstovi predstavnika pravosuđa za koje postoji najveće interesovanje građana. Neke od najaktuelnijih tema bile su pretočene i u formu infografika.

Projekat „Podrška transparentnom radu sudova” Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sproveo je uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji.

Oснаživanje branitelja i braniteljki ljudskih prava

Trajanje:

januar 2020 – decembar 2022. godine

Donator: Delegacija Evropske unije (Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR))

O projektu: Glavni cilj projekta je jačanje kapaciteta branitelja ljudskih prava, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou u Srbiji. Projekat teži osnaživa-

nju branitelja i braniteljki ljudskih prava kako bi uz što kvalitetnije obavljali svoj posao i aktivnosti; zalagali se za usklađivanje postojećeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima; kao razvijanju mehanizma ranog upozoravanja za prijavljivanje povreda prava i pritisaka. Projekat je uključio različite kategorije branitelja i braniteljki ljudskih prava (žene braniteljke, branitelji i braniteljke koji se bave pitanjem suočavanja sa prošlošću, zaštitom prava LGBT populacije, zaštitom životne sredine i drugi). Projekat se realizuje zajedno sa dve partnerske organizacije: Narodni parlament Leskovac i Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Poslednjih godina branitelji i braniteljke ljudskih prava u Srbiji doživljavaju sve veći broj sistematskih napada kako bi se njihov glas utišao. Srbija jeste razvila pravni okvir za zaštitu slobode okupljanja, udruživanja i izražavanja, ali je u praksi identifikovan alarmantni nivo uznemiravanja, verbalnog i fizičkog nasilja, pretnji smrću, kampanja mržnje i govora mržnje prema braniteljima i braniteljicama ljudskih prava.

Do sada su objavljena dva godišnja izveštaja o sprovođenju politika i pravnih okvira za zaštitu branitelja ljudskih prava u Srbiji. Izveštaji su objedinili relevantne informacije, pružili neophodne i lako dostupne podatke koji mogu da se iskoriste kao smernice za izradu objektivnih međunarodnih izveštaja o praćenju stanja u okviru oblasti zaštite branitelja ljudskih prava.

Tokom projekta izrađena je [Mapa incidenata](#) koja se kontinuirano razvija. Cilj je podizanje svesti javnosti o napadima na branitelje ljudskih prava. Ova ažurirana baza podataka sa relevantnim informacijama o kršenjima prava aktivista i aktivistkinja je prva takve vrste u regionu, jer se identifikuje slučajeve kršenja prava aktivista i pritisaka na njih. Baza podataka korišćena je i za pisanje nacionalnih i međunarodnih izveštaja, kao i za podsticanje na akcije zagovaranja, promene zakonodavstva i javnih politika, zasnovanih na prikupljenim dokazima.

Tokom projektnog perioda, pruža se besplatna pravna podrška braniteljima i braniteljicama ljudskih prava koji su doživeli kršenja ljudskih prava. Tokom dve godine implementacije projekta, advokati YUCOM-a uzeli su u zastupanje pred sudom više od 20 slučajeva kršenja prava branitelja.

Jedan deo projekta bio je posvećen i obučavanju branitelja i braniteljki ljudskih prava o njihovim pravima i bezbednosti, kao i načelima aktivizma. Obuke su se održavale u različitim delovima Srbije kao i onlajn, tokom trajanja epidemije virusa COVID-19. Obučeni lokalni branitelji i braniteljke ljudskih prava, organizacije civilnog društva i aktivisti, stekli su veštine koje će im pomoći da efikasnije identifikuju i prijavljuju slučajeve povreda ljudskih prava, kao i da blagovremeno na njih reaguju.

Tokom trajanja projekta sproveden je i [Program do-dele grantova](#), u okviru kojeg je podržano 11 projekata organizacija civilnog društva i tri projekta aktivista. Organizacije i neformalne grupe aktivista koje su podržane u okviru programa grantiranja su: Žene u crnom, Forca, Akademska inicijativa FORUM10, KOKORO, Centar za razvoj građanskog društva PROTECTA, Građanska čitaonica „Libergraf“, Grupa Budi jedan, Res Publika, Udruženje Svetlost, ROSA, Organizacija aktivista REFORMA, IM-PACT 21 i Kulturna narodu iz Šapca.

Projekat „Osnaživanje branitelja i braniteljki ljudskih prava“ Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sprovodi u okviru programa Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava (EIDHR) i podrške Delegacije Evropske unije.

Uticaj virusa COVID-19 na pristup pravdi nacionalnih manjina u Republici Srbiji

Trajanje:

decembar 2020 – decembar 2021. godine

Donator:

Ministarstvo inostranih poslova Republike Bugarske

O projektu: Projekat se sprovodio s ciljem unapređenja pristupa pravdi za pripadnike nacionalnih manjina i ostalih ranjivih grupa, tokom trajanja krize izazvane pandemijom virusa COVID-19.

Pandemija virusa COVID-19 je mnogo više od zdravstvene krize i predstavlja veliki izazov za poštovanje ljudskih prava, posebno prava ranjivih grupa. Pandemija je stvorila povećani rizik od diskriminacije

i isključenja marginalizovanih pojedinaca, grupa i zajednica. Jedna od najugroženijih društvenih grupa tokom pandemije su i pripadnici nacionalnih manjina.

Fokus projekta bio je na uticaju i posledicama vanrednih mera i njihove primene na prava nacionalnih manjina u Republici Srbiji tokom trajanja pandemije. Pripadnici nacionalnih manjina su se tokom trajanja vanrednog stanja često suočavali sa diskriminacijom, kao i sa nedostatkom relevantnih informacija na jezicima manjina, što je onemogućavalo adekvatno informisanje i otežavalo pristup pravdi. Sprovedene aktivnosti omogućile su bolji pristup pravdi, kroz testiranje dostupnosti pravne pomoći za pripadnike nacionalnih manjina u jedinicama lokalne samouprave (JLS), kao i organizovanje programa pravne pomoći koju sprovodi YUCOM, pružanje pravne podrške i zastupanje pred sudom od strane advokata.

Projekat „Uticaj virusa COVID-19 na pristup pravdi nacionalnih manjina u Republici Srbiji“ Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sprovodio je uz podršku Ambasade Republike Bugarske i Ministarstva inostranih poslova Republike Bugarske.

Podrška ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima

Trajanje:

oktobar 2019 – septembar 2021. godine

Donator:

Evropska unija, sprovodi SKGO

O projektu: Kvalitet stanovanja pripadnika romske populacije, kao i pravna nesigurnost koju uzrokuje vlasništvo nad nelegalizovanim stambenim objektima, podstakli su Stalnu konferenciju gradova i opština (SKGO) i Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM) da pruže podršku u ozakonjenju objekata u romskim podstandardnim naseljima u deset jedinica lokalne samouprave (JLS).

Projekat podrazumeva pravnu, tehničku i logističku asistenciju, s jedne strane nadležnim organima JLS koji se bave procesima ozakonjenja, a s druge

romskoj zajednici. Dostupna je u Leskovcu, Pirotu, Aleksincu, Vršcu, Požarevcu, Surdulici, Mladenovcu, Somboru, Paraćinu i Lebanu.

Prvi cilj ove aktivnosti jeste mapiranje problema u oblasti ozakonjenja, koji se često javljaju tokom postupka, kao i opštinskih dobrih praksi, kako bi se ozakonjenje što efikasnije sproveo. Drugi cilj odnosi se na pospešivanje inkluzije Roma u Srbiji, kroz unapređenje uslova stanovanja pružanjem direktne podrške romskoj populaciji u procesu ozakonjenja stambenih objekata. „Izveštaj o stanju u sektoru ozakonjenja objekata u romskim podstandardnim naseljima” u kojem je analizirano 2153 predmeta o ozakonjenju objekata romske zajednice iz arhiva, deset jedinica lokalne samouprave sa navedenim preporukama kao i posebni lokalni akcioni planovi za svaku od deset jedinica lokalne samouprave, izrađen je na osnovu analize arhiva zahteva za ozakonjenje. Takođe, pravni tim YUCOM-a je tokom šest meseci pružao pravnu podršku za ozakonjenje objekata za 563 stanovnika romskih podstandardnih naselja u Somboru, Vršcu, Mladenovcu, Požarevcu, Paraćinu, Aleksincu, Pirotu, Leskovcu, Lebanu i Surdulici.

Projekat je organizovan u okviru programa „Podrška EU inkluziji Roma – Osnaživanje lokalnih zajednica za inkluziju Roma”, uz podršku Evropske unije, a Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM ga je sproveo u saradnji sa Stalnom konferencijom gradova i opština – SKGO.

Monitoring izbora za Visoki savet sudstva i Državnog veća tužilaca 2020. godine

Trajanje projekta:

oktobar 2020 – decembar 2020. godine

Donator: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (Misija OEBS-a u Srbiji)

O projektu: Cilj projekta odnosio se na praćenje poštovanja izbornih procedura prilikom izbora članova za Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca. Praćenje izbora omogućilo je veću transparentnost i pravičnost postupka. Predsednici oba tela pozdravili su ideju o nezavisnim posmatračima i pozvali Misiju OEBS-a u Srbiji da učestvuje u ovom procesu. Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM bio je deo osoblja koji je u ime Misije OEBS-a u Srbiji pratio izbore za Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca. Posmatrači iz YUCOM-a bili su prisutni na biračkim mestima i nadgledali proces kako bi uočili eventualne nepravilnosti i probleme. Intervjui sa nasumično odabranim sudijama i tužiocima obavljani su na osnovu standardizovanih upitnika, uz mogućnost dodavanja drugih napomena od strane ispitanika.

Cilj inicijative Misije OEBS-a u Srbiji bio je da obezbedi da nepristrasni i objektivni posmatrači nadgledaju izbore za Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca. Rezultat akcije su [*Izveštaj posmatrača o izborima za članove Visokog saveta sudstva iz reda sudija Republike Srbije \(2021\)*](#) kao i [*Izveštaj posmatrača o izborima za članove Državnog veća tužilaca iz reda tužilaca Republike Srbije \(2021\)*](#) koji daju jasnu sliku o tome kako se odvijao izborni proces za članove Saveta. Za potrebe izrade izveštaja, pored monitoringa izbornog procesa, obavljani su intervjui sa 115 sudija iz 41 suda (14 osnovnih sudova, 10 viših, 10 prekršajnih, 6 privrednih i 1 apelacionog suda), kao i intervjui sa 109 javnih tužilaca i njihovih zamenika iz 34 različita javna tužilaštva.

Građanski monitoring za snažnije pravosuđe: faza 2

Trajanje:

mart 2020 – decembar 2020. godine

Donator:

Balkanski fond za demokratiju (BTD)

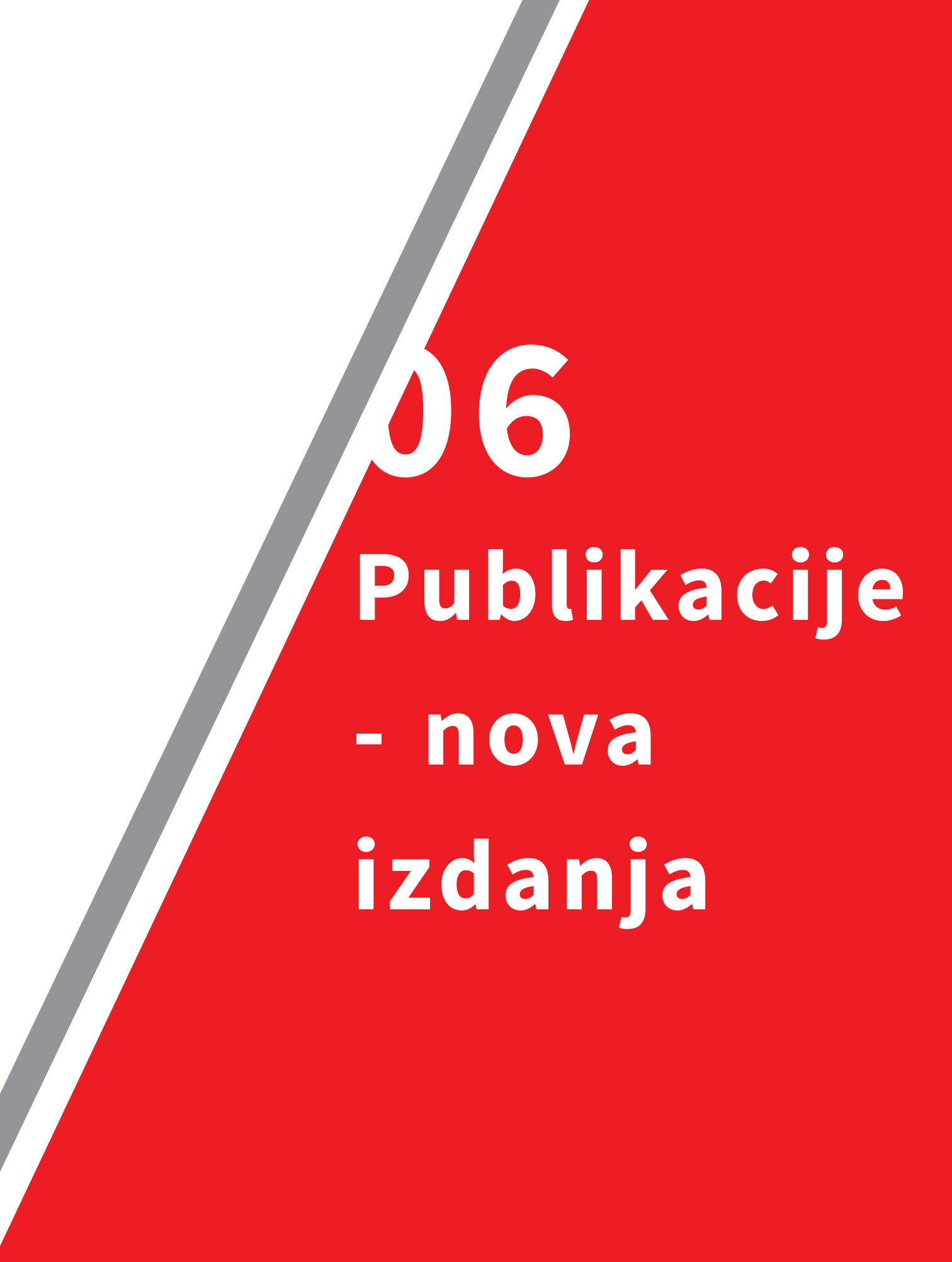
O projektu: Suočavajući se sa brojnim izazovima na polju ljudskih prava i pravosuđa, Srbija i dalje ulaže velike napore u unapređenje reforme pravosuđa, posebno reformi navedenih u Akcionom planu za Poglavlje 23, koje su neophodne za unapređenje vladavine zakona. Kako su Poglavlja 23 i 35 ključna poglavlja i nezaobilazni uslov za napredak u svim aspektima, YUCOM, uz podršku Balkanskog fonda za demokratiju, sprovodi drugu fazu projekta „Građanski monitoring za snažnije pravosuđe“. Praćenjem sprovođenja aktivnosti koje se odnose na pravosuđe u navedenim Poglavljima, mereni su efekti primene na pristup pravdi građana Srbije i Kosova, s ciljem da prikupljeni podaci budu predstavljeni javnosti i svim relevantnim akterima.

U skladu sa situacijom i vanrednim stanjem koje je u Srbiji bilo na snazi od marta do maja 2020. godine, projektne aktivnosti su bile fokusirane na beleženje ograničenja ljudskih prava i sloboda prouzrokovanih merama Vlade kao odgovor na pandemiju COVID-a 19. YUCOM-ov tim pripremio je seriju infografika koji

prikazuju važne informacije u pogledu ograničenja ovih prava za vreme trajanja vanrednog stanja. Na osnovu prikupljenih informacija, tim je pripremio [analizu](#) ustavnosti pojedinih mera, uključujući i efekte održavanja suđenja putem Skype aplikacije.

U kasnijoj fazi projekta YUCOM je nastavio da prati efekte Briselskog sporazuma o pravosuđu sa fokusom na opterećenje pojedinih sudova u Republici Srbiji usled prenosa predmeta iz Kosovske Mitrovice. Kroz [istraživanje](#) na terenu i analizu dokumenata, YUCOM je radio na povećavanju transparentnosti procesa koji se tiču integracija pravosuđa na Kosovu, kao dela pregovaračkog Poglavlja 35.

Drugu fazu projekta „Građanski monitoring za snažnije pravosuđe“ Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM sproveo je uz podršku Balkanskog fonda za demokratiju i Ambasade Kraljevine Norveške.

06

**Publikacije
- nova
izdanja**

1 Vodiči

Kako da ostvarite pravo na besplatnu pravnu pomoć – Praktičan vodič za građane

Uprkos tome što primena Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći traje već skoro tri godine, brojni građani nisu informisani o pravu na besplatnu pravnu pomoć i na koji način može da ostvari ovo pravo. Ukoliko se uzmu u obzir i brojni novi problemi građana koji su se pojavili izbijanjem pandemije COVID-19, evidentno je da je građanima neophodan informativni vodič. Pravo na rad, zdravstveno osiguranje, odnosi između roditelja i dece, pravo na obrazovanje, pravo na kretanje, promet robe i usluga, samo su neke od oblasti u kojima su se otvorila brojna nova pitanja nakon izmene pravne regulative koja se prilagodila epidemiološkoj situaciji.

Vodič *Kako da ostvarite pravo na besplatnu pravnu pomoć – Praktičan vodič za građane* namenjen je svima koji žele da ostvare pravo na besplatnu pravnu pomoć ili da se informišu o ostvarivanju ovog prava. Vodič treba da informiše građane šta je besplatna pravna pomoć, kome je ona namenjena, koji su uslovi za njeno ostvarivanje, kako se podnosi zahtev za besplatnu pravnu pomoć, ko mogu biti pružaoci i kako građani da zaštite svoje pravo na besplatnu pravnu pomoć. Svrha ovog vodiča je isključivo informativne prirode. Na kraju vodiča nalazi se i formular za podnošenje zahteva za pravnu pomoć sa savetima za popunjavanje.

Besplatna pravna pomoć – Vodič za gradske i opštinske uprave

Pravo na besplatnu pravnu pomoć je sastavni deo prava na pravično suđenje, koje se proklamuje međunarodnim ugovorima koji uspostavljaju garancije za ljudska prava, sklopljenih pod okriljem Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope. Ovo pravo garantovano je Ustavom RS iz 2006. godine (član 61 stav 1-3), koji je odredio da su, pored advokature, jedinice lokalne samouprave pružaoci besplatne pravne pomoći, i treba da predvide obavljanje ovih poslova kao primarnih.

Od 1. oktobra 2019. godine, kada je na stupio na snagu Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (ZBPP), gradske i opštinske uprave obavezne su da sprovedu republički sistemski zakon.

Vodič za gradske i opštinske uprave ima za cilj omogućavanje ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, tako što će pomoći jedinicama lokalne samouprave u sprovođenju Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koji je zasnovan na načelima javnosti rada i dostupnosti, efikasnosti i održivosti. Zakon je propisao nove nadležnosti i dužnosti za čije je sprovođenje neophodno koordinisano angažovanje više javnih službenika, stoga je Vodič podeljen na tri dela:

- 1) Uputstva za načelnika gradske i opštinske uprave,
- 2) Uputstva za postupanje ovlašćenog lica,
- 3) Uputstva za pružaoce u Službi besplatne pravne pomoći.

Podaci Ministarstva pravde o rezultatima primene ZBPP u prve dve godine pokazuju da je osnovni problem u njegovom sprovođenju nedovoljna upoznatost građana sa sistemom besplatne pravne pomoći. Postoje brojne opštine koje nisu odlučivale ni o jednom zahtevu za odobravanje besplatne pravne pomoći. Iz tog razloga, ovaj Vodič sadrži i konkretne predloge na koji način informisati građane o sistemu besplatne pravne pomoći.

Vodič kroz Zakon o prekršajima – moja prava i obaveze

Vodič kroz Zakon o prekršajima – moja prava i obaveze namenjen je onima koji se sreću sa prekršajnim postupkom, kao i onima koji bi želeli da znaju više o ovoj temi. Vodič je pisan jednostavnim i razumljivim jezikom, bez citiranja zakonskih odredbi, uz navođenje ponekog primera. Pojedini prekršajni instituti i procesne norme, prikazani su u jednostavnom obliku i ne mogu u potpunosti da zamene adekvatnu pravnu pomoć ili savet advokata. Takođe, navedeni praktični primeri su samo instruktivnog karaktera radi boljeg razumevanja prikazanih odredbi Zakona o prekršajima.

Vodič kroz ostavinski postupak

Vodič kroz ostavinski postupak nastao je kako bi se građanima i građankama približila osnovna pravila ostavinskog postupka, i kako bi se na vreme upoznali sa svojim pravima i obavezama u postupku pred sudom i javnim beležnicima. Cilj ovog Vodiča je da na jednostavan i slikovit način prikaže tok ostavine i otkloni nedoumice kada je reč o nasleđivanju. Vodič, na sažet i praktičan način, pruža osnovne informacije o ostavini i sadrži prikaz najčešćih situacija u praksi, ali ne zamenjuje stručnu pravnu pomoć. Za potpunu zaštitu i ostvarivanje prava treba se obratiti advokatu ili službi pravne pomoći pri opštini.

Vodič za individualne predstavke komitetima Ujedinjenih nacija

Ovaj Vodič nastoji da približi građanima jedan od međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava koji dosad nije korišćen u znatnoj meri, tako da predstavlja nepoznanicu i za pravnike, advokate i aktiviste koji se bave zaštitom ljudskih prava. U pitanju je mogućnost podnošenja predstavke posebnim telima nastalim pod okriljem Ujedinjenih nacija (UN) – takozvanim ugovornim telima za zaštitu ljudskih prava. Nazvani su ugovornim telima zato što su njihovo osnivanje i rad predviđeni posebnim međunarodnim ugovorima (konvencijama). Vodič će odgovoriti na pitanja ko, kada, zbog čega i kako može da podnese individualnu predstavku komitetima UN za zaštitu ljudskih prava zbog povrede nekog ljudskog prava, i kako komiteti postupaju po takvim predstavkama. Da bi se bolje razumelo kako funkcioniše ovaj mehanizam zaštite, dat je osvrt i na najznačajnije dokumente koji čine okosnicu međunarodnog prava ljudskih prava, kao i na ulogu i značaj UN u nadzoru nad njihovim sprovođenjem.

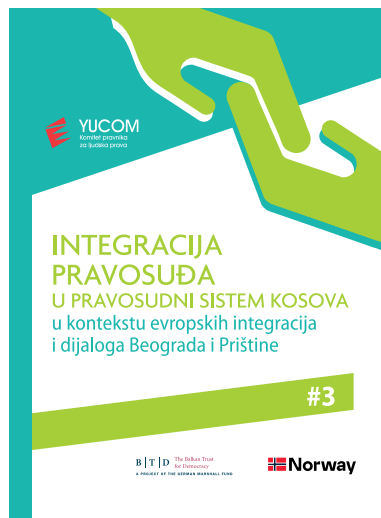
2 Izveštaji

Izveštaj br. 3 o implementaciji i efektima Sporazuma o pravosuđu

Publikacija *[Integracija srpskog pravosuđa u pravosudni sistem Kosova u kontekstu evropskih integracija i dijaloga Beograda i Prištine](#)* rezultat je istraživanja Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM u periodu od januara 2021. do aprila 2022. godine. Izveštaj obuhvata informacije o svih pet godina sprovođenja Sporazuma o pravosuđu i prikazuje trenutno stanje funkcionisanja integrisanih pravosudnih institucija, kao i izazove sa kojima se suočava pravosuđe u Leskovcu koje rešava deo predmeta sa Kosova.

Izveštaj sadrži najnovije relevantne informacije o funkcionisanju integrisanog pravosuđa u pomenutom izveštajnom periodu, uz osnovne informacije o sadržini dogovorenih obaveza u okviru Briselskog dijaloga. Posebno se fokusira na prepreke za adekvatan i potpun pristup pravdi građana koji žive ili ostvaruju prava na teritoriji Kosova. U poslednjem delu obrađeno je pitanje komunikacije sa javnim beležnicima i advokatima iz srpske zajednice na Kosovu. Kroz primere, ukazano je na pravnu nesigurnost građana prilikom funkcionisanja u dva pravosudna sistema.

I sa novom metodologijom proširenja, Poglavlje 35 zauzima poziciju jednog od ključnih poglavlja u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji, u toj meri da nije uključen ni u jedan od šest klastera, već će se o ispunjenju preduslova za njegovo

zatvaranje posebno odlučivati. Vladavina prava uslov je za napredak u procesu evrointegracija Kosova, te vlasti u Prištini treba da omogućе jednak tretman svih građana pred pravosudnim institucijama. Kroz dijalog, i Beograd i Priština imaju obavezu da građanima koji žive na teritoriji Kosova obezbede pristup pravdi i uslove da ostvare svoja prava.

Integracija srpskih sudija i tužilaca u kosovski pravosudni sistem inicirana je Briselskim sporazumom, a realizovana početkom primene Sporazuma o pravosuđu 2017. godine. Od tada, nije bilo novih dogovora za povezane pravničke profesije i usluge. Osim toga, nema sistematskog praćenja primene dogovorenog, niti predloga za rešavanje problema koji se javljaju kao efekat primene. Kao i prethodno, istraživanje polazi upravo od očekivanih i neočekivanih efekata koje je Sporazum imao na prava građana i predlaže rešenja za prevazilaženje uočenih prepreka.

Izveštaj o stanju u oblasti ozakonjenja objekata romske zajednice sa preporukama za unapređenje procesa

Publikacija *[Izveštaj o stanju u oblasti ozakonjenja objekata romske zajednice sa preporukama za unapređenje procesa](#)*, nastala je na osnovu analize više od 2000 predmeta ozakonjenja/legalizacije nelegalnih objekata u 10 JLS.

Publikacija analizira zakonski okvir koji tretira prevođenje nelegalnih objekata u legalni okvir, ključne probleme koji sprečavaju efikasnost okončanja procesa ozakonjenja, specifičnosti koje se tiču uslova stanovanja romske zajednice i preporuke za unapređenje procesa.

Cilj Izveštaja jeste mapiranje problema u oblasti ozakonjenja objekata u romskim podstandardnim naseljima i prepreka u sistemu

koje se često javljaju tokom vođenja postupka, kao i pronalaženje dobrih praksi koje JLS imaju kako bi se ozakonjenje što efikasnije sprovelo.

Izveštaj je izradio Komitet pravni-ka za ljudska prava (YUCOM), kao deo programa „Podrška Evropske unije inkluziji Roma – osnaživanje lokalnih zajednica za inkluziju Roma u Srbiji”, koji sprovodi Stalna konferencija gradova i opština – Savez gradova i opština Srbije, a finansira Evropska unija. Izveštaj je nastao u okviru podrške jedinicama lokalne samouprave (JLS) u oblasti ozakonjenja objekata u romskim podstandardnim naseljima, kroz saradnju sa nadležnim organima za sprovođenje postupka ozakonjenja objekata i inkluziju Roma.

Izveštaji o napadima na branitelje ljudskih prava u Srbiji za 2020. i 2021. godinu

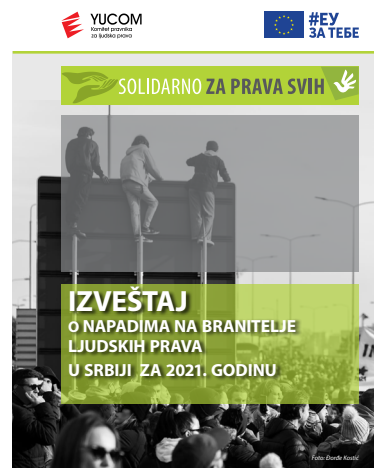
Izveštaji o napadima na branitelje ljudskih prava u Srbiji za 2020. i 2021. godinu priređeni su na osnovu informacija prikupljenih tokom dve godine rada tima Solidarno za prava svih koji predvodi Komitet pravni-ka za ljudska prava – YUCOM, zajedno sa partnerima, Beogradskim centrom za bezbednosnu politiku (BCBP) i Udruženjem Narodni parlament, uz podršku Delegacije Evropske unije,

Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava (EIDHR).

Komitet pravni-ka za ljudska prava – YUCOM je 7. novembra 2020. godine pokrenuo prvu interaktivnu mapu napada i pritisaka na branitelje ljudskih prava u Srbiji. Dve godine prikupljanja podataka ukazale su na neophodnost postojanja ovakve alatke koja na nepristrasan način, zasnovan na činjenicama, prikazuje sve teži položaj aktivista i organizacija koje se zalažu za ljudska prava. Napadi i pritisci postaju sve ozbiljniji i sve češće targetiraju građane koji nisu aktivisti, ali su pružali podršku zaštiti ljudskih prava. Nakon istraživanja javno dostupnih podataka i razgovore sa žrtvama pritisaka i napada, na mapi je tokom 2020. godine registrovano 100 pritisaka i napada dok je 2021. godine registrovano 73 napada i pritisaka, kako na aktiviste koji se bave zaštitom ljudskih prava, tako i na građane koji su se zbog svojih postupaka našli u toj ulozi i trpeli posledice.

Statistički pregled dostupan je na mapi, tako da javnost može steći uvid u podatke o polu i prebiva-lištu žrtava napada, o tome da li represiju trpi direktno lice, kolega ili član porodice. Dostupni su i podaci o napadaču, vrsti napada i vrsti ugroženog prava. Na osnovu svih do sada prikupljenih podataka, pokazalo se da su najugroženije bile sloboda izražavanja, sloboda udruživanja i sloboda okupljanja. Izveštaji imaju za cilj da zainteresovanoj domaćoj i međunarodnoj javnosti pruže jednostavan uvid u

trenutnu situaciju i informacije o položaju branitelja ljudskih prava u Srbiji, koje do sada nisu bile dostupne na sličnim mapama regionalnog i međunarodnog tipa.

Izveštaji o praćenju stanja u pravosuđu za 2020. i 2021. godinu

Izveštaji o praćenju stanja u pravosuđu za 2020. i 2021. godinu nastali su u okviru projekta „Otvorena vrata pravosuđa“, podržanog od strane USAID-a. Utemeljeni su na platformi saradnje organizacija civilnog društva okupljenih oko zajedničke vrednosti unapređenja vladavine prava, putem jačanja mehanizama sudske pravne zaštite građana. Preduslovi za ostvarivanje tih vrednosti su nezavisno sudstvo, stručnost i nepristrasnost sudija, neselektivno i samostalno postupanje javnih tužilaca, ali i niz materijalnih, tehničkih i organizacionih uslova za uspešno i efikasno funkcionisanje sudstva. Na osnovu posebne, originalne metodologije istraživanja, ovi sistemski preduslovi posmatraju se i ocenjuju u kontekstu stvarnog okruženja i ostvarivanja zaštite prava građana u sudskom postupku.

Predmet ovih Izveštaja je analiza stanja u pravosuđu Srbije, prema važećem pravnom okviru, u datom institucionalnom okruženju i stvarnim okolnostima, koje bitno utiču na ostvarivanje i zaštitu prava građana u postupku pred sudom, kao i kod ostvarivanja drugih prava i interesa građana u okviru pravosudnog sistema. Izveštaj treba da popuni prazninu na planu nezavisnog mehanizma praćenja napretka reforme pravosuđa zasnovanog na činjenicama i dokazima.

Podaci prikupljeni i prikazani u Izveštajima koriste se i za definisanje predloga civilnog društva u tekućim i predstojećim procesima formulisanja javnih politika u oblasti pravosuđa koje podržavaju potrebe građana. Kontinuirano praćenje reforme pravosuđa od strane organizacija civilnog društva, koje se oslanja pre svega na percepciju korisnika sistema, stručne, ali i celokupne javnosti, važno je sa aspekta jačanja participativnosti i inkluzivnosti procesa praćenja reforme pravosudnog sistema. Krajnji cilj procesa praćenja i izveštavanja jeste da doprinese boljem razumevanju dosadašnjih rezultata reformskog procesa u oblasti pravosuđa i ukaže na moguća poboljšanja i pravce budućih strateških aktivnosti u oblasti reforme pravosuđa.

IZVEŠTAJ
O PRAĆENJU STANJA
U PRAVOSUĐU ZA
2021. GODINU

IZVEŠTAJ
O PRAĆENJU STANJA
U PRAVOSUĐU ZA
2020. GODINU

3 Analize

Sloboda izražavanja u digitalnom prostoru Srbije – Analiza tužilačke i sudske prakse

**SLOBODA
IZRAŽAVANJA
U DIGITALNOM
PROSTORU SRBIJE**

Sloboda izražavanja kao osnovno građansko i političko ljudsko pravo ima suštinsku ulogu u demokratskom društvu. Razvoj digitalnih tehnologija doneo je mogućnost da se ideje i misli šire brzinom koja je, pre samo nekoliko decenija, bila nezamisliva. Kako je reč o pravu koje nije apsolutno, već je podložno određenim ograničenjima, uporedo sa razvojem prava dolazi i do njegove zloupotrebe: u vidu širenja lažnih vesti, različitih oblika uznemiravanja na internetu, širenja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti itd.

Predmet analize Sloboda izražavanja u digitalnom prostoru: Analiza tužilačke i sudske prakse su krivični postupci koji su vođeni od strane

Višeg javnog tužilaštva u Beogradu – Posebnog odeljenja za visokotehnološki kriminal i nadležnih sudova, a koji su najčešće povezivani sa slobodom izražavanja u digitalnom prostoru. Cilj istraživanja je identifikovanje pritisaka na novinare, aktiviste i obične građane, ali i problema sa kojima se ova lica suočavaju kada pokušavaju da zaštite svoja prava pred sudom. Uticaj postupaka koji se vode protiv pojedinaца zbog navodnih pretnji javnim funkcionerima koji po prirodi svog zanimanja imaju veću obavezu da trpe kritiku, bio je u posebnom fokusu ove analize. Istupanje u javnosti nalaže da se kritika mora čuti i trpeti, pa bi i zaštita pravosudnog sistema od kritika javnih funkcionera često morala da izostane ili da sankcije budu manje oštre prema kritičarima.

Da li je pravosudni sistem izgradio efikasan mehanizam kako bi adekvatno zaštitio žrtve tzv. e-verbalnih delikata ili je postao instrument pritiska na oštrije kritičare funkcionera, može se proceniti analizom petogodišnjeg krivičnog gonjenja nadležnog tužilaštva i sudske prakse nadležnog suda. U pozadini rada ove analize je i potreba za razlikovanjem realnih opasnosti poput širenja govora mržnje i napada na pojedince i ranjive grupe ili ugrožavanja slobode izražavanja zbog kritičkih stavova izraženih na društvenim mrežama, što doprinosi rastu autocenzure. *Sloboda izražavanja u digitalnom prostoru: Analiza tužilačke i sudske prakse* izrađena je uz podršku Inicijative za vladavinu prava Američke advokatske komore u okviru projekata „Zaštita slobode govora na internetu”.

Položaj nacionalnih manjina u Republici Srbiji tokom epidemije COVID-19

Publikacija *Položaj nacionalnih manjina u Republici Srbiji tokom epidemije COVID-19* bavi se pravima nacionalnih manjina u Republici Srbiji tokom epidemije. Poseban fokus u Publikaciji odnosi se na uticaj mera Vlade i jedinica lokalnih samouprava u sprečavanju epidemije, kao i na posledice tih mera u odnosu na sledeća prava: parvo na zdravlje, slobodu kretanja, pristup pravdi i informisanje pripadnika nacionalnih manjina. Istraživanje je fokusirano naje tradicionalno žive u pograničnim područjima, imajući u vidu problem ograničenja slobode kretanja i blizinu matičnih država. Značajan problem tokom epidemijske krize predstavljale su i česte izmene i dopune propisa zbog kojih nacionalne manjine nisu

na odgovarajući način informisane o pravima i obavezama, iako su sankcije za njihovo kršenje bile često veoma stroge i visoke. Posebni zdravstveni rizici odnosili su se na najugroženije slojeve društva kao što su stanovnici podstandardnih romskih naselja, usled nemanja pristupa vodi, struji i kanalizaciji. Na taj način, epidemija je dodatno produbila postojeće probleme sa kojima se svakodnevno suočava romska populacija u Srbiji. Publikacija *Položaj nacionalnih manjina u Republici Srbiji tokom epidemije COVID-19*, nastala je uz finansijsku podršku Bugarske razvojne pomoći.

Pravo nacionalnih manjina na besplatnu pravnu pomoć

Publikacija *Pravo nacionalnih manjina na besplatnu pravnu pomoć* nastala je na osnovu istraživanja o pružanju besplatne pravne pomoći

POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA

U REPUBLICI SRBIJI
TOKOM EPIDEMIJE
COVID-19

YUCOM
Komitet pravosudne
zaštite prava

BUGARSKA
RAZVOJNA
POMOĆ

PRAVO NACIONALNIH MANJINA

NA BESPLATNU
PRAVNU POMOĆ

YUCOM
Komitet pravosudne
zaštite prava

BUGARSKA
RAZVOJNA
POMOĆ

tokom 2020. godine. Istraživanje je pokazalo da je tokom 2020. godine besplatna pravna pomoć pripadnicima nacionalnih manjina bila dostupna u ograničenom obimu, što je posledica nasleđenih problema na koje Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije dao adekvatan odgovor, ali i novih okolnosti koje su uslovile zatvaranje institucija za građane.

Puno uživanje prava na pravnu pomoć za pripadnike nacionalnih manjina teško je ostvarivo bez uživanja prava na službenu upotrebu manjinskog jezika i pisma. Upotreba složene pravne terminologije predstavlja prepreku u ostvarivanju prava čak i za one građane koji dobro vladaju srpskim jezikom. Nepoznavanje ili slabo poznavanje jezika može predstavljati značajnu prepreku za ravnopravno učešće pripadnika nacionalnih manjina u pravnom postupku. Publikacija *Pravo nacionalnih manjina na besplatnu pravnu pomoć* nastala je uz finansijsku podršku Bugarske razvojne pomoći.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtava rodno zasnovanog nasilja u Srbiji u toku 2020. godine

Publikacija *Pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtava rodno zasnovanog nasilja u Srbiji u toku 2020. godine* nastala je kao rezultat istraživanja sprovedenog tokom 2021. godine o dostupnosti besplatne pravne pomoći i podrške pri jedinicama lokalne samouprave za žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Publikacija pokazuje da Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije adekvatno prepoznao rodno zasnovano nasilje kao problem u kojem je neophodno obezbediti besplatnu pravnu pomoć i podršku svim žrtvama bez diskriminacije. Specifičnost ovog oblika nasilja koje prevashodno pogađa žene prepoznata je samo u slučajevima nasilja u porodici. U svim ostalim slučajevima, žrtve su primorane da u komplikovanom postupku dokazuju ispunjenost imovinskog uslova i izlažu se dodatnoj viktimizaciji.

Zakon, takođe, nije dovoljno prepoznao udruženja građana kao pružaoce besplatne pravne pomoći, naročito kada su u pitanju ženske organizacije i organizacije koje se bave specifično slučajevima rodno zasnovanog nasilja i koje imaju dugogodišnje iskustvo u ovim oblastima. Istraživanje je utvrdilo da je

posledica toga mali broj podnetih zahteva za besplatnu pravnu pomoć u odnosu na broj prijavljenih krivičnih dela, što ukazuje da nije sprovedena adekvatna kampanja podizanja svesti, kako bi žene bile obaveštene da mogu da se obrate za besplatnu pravnu pomoć opštini na kojoj imaju prebivalište. Publikacija *Pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtava rodno zasnovanog nasilja u Srbiji u toku 2020. godine* nastala je u okviru projekta „Jačanje pristupa pravdi za žrtve nasilja nad ženama”, koji se sprovodi u okviru programa Transformacione saradnje koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova Republike Češke.

Analiza izmene pravnog okvira tokom epidemije COVID-19 i uticaj na ostvarivanje ljudskih prava u Republici Srbiji

Publikacija [Ljudska prava i COVID-19](#) predstavlja analizu izmena pravnog okvira tokom epidemije COVID-19 i njihovog uticaja na ostvarivanje ljudskih prava.

Ustav Republike Srbije dozvoljava ograničenja pojedinih ljudskih prava (poput slobode kretanja) kada je ugroženo javno zdravlje i država odluči da epidemijom upravlja kroz formalna ograničenja ljudskih prava, uz strogo i brzo kažnjavanje za kršenje propisa.

Ograničenja ljudskih prava kulminirala su u toku vanrednog stanja koje je uvedeno 15. marta 2020. godine i trajalo do 6. maja 2020.

godine. U toku vanrednog stanja propisi koji su uticali na ljudska prava menjali su se svakodnevno, a nadležnost za njihovo donošenje prešla je sa Narodne skupštine na izvršnu vlast. Pandemija, kao svetski fenomen, pokrenula je međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava, jer ograničenja ljudskih prava zbog potreba javnog zdravlja, predstavljaju globalni izazov.

Polazeći od principa vladavine prava, u analizi se prikazuje način donošenja odluka kojima se ograničavaju ljudska prava, kontrola posledica novih propisa u praksi, uz sistematičan prikaz prava koja su pretrpela najviše formalnih ograničenja (sloboda okupljanja, sloboda kretanja, pravo na pravično suđenje, pravo na zdravstvenu zaštitu i sloboda izražavanja). U analizi su prikazana i ograničenja drugih prava, kao što je sloboda veroispovesti i pravo na lični i porodični život, koja su posredna posledica donetih mera. Prikazani su i problemi koje su navedene mere i ograničenja stvarali ranjivim grupama, te inicijative i predlozi podneti državnim organima za rešavanje ili ublažavanje uočenih problema, kao i odgovor države na inicijative.

Analiza prikazuje usaglašenost ograničenja ljudskih prava sa navedenim apelima tela Ujedinjenih nacija i uputstvima koja je ova organizacija davala tokom pandemije.

Analiza: Ograničenje kretanja i suđenja za vreme trajanja vanrednog stanja

Pandemija virusa COVID-19 je jedna od najvećih globalnih pandemija ovog vremena. Retko koja država dočekala je spremno ovakvu opasnost po javno zdravlje svojih građana. Države su preduzimale brojne i različite mere kako bi zaštitile svoje stanovništvo od širenja ove veoma zarazne bolesti.

Analiza [Ograničenje kretanja i suđenja za vreme vanrednog stanja](#) ima dva fokusa. Prvi je na pokušaju da se odgovori na pitanje da li je ograničenje prava na slobodu kretanja za vreme trajanja vanrednog stanja bilo u skladu sa Ustavom Srbije i međunarodnim ugovorima koje je Srbija ratifikovala zbog njegovog uticaja na sva ostala prava građana Srbije. Ograničavanjem prava na slobodu kretanja država je uticala na svakodnevni život građana u izuzetno rigoroznom obliku, što se posredno odražavalo na brojna druga prava građana poput prava na rad, prava na lični i porodični život, prava deteta, ali i prava na pravično suđenje, budući da je u mnogim slučajevima kršenje propisanih mera imalo za posledicu pokretanje krivičnog postupka.

U drugom delu analize predstavljena su naša zapažanja sa pretresa koje smo pratili u toku vanrednog stanja za krivično delo nepostu-

panje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije. Pravo na pravično suđenje, kao jedno od apsolutnih prava, čije ograničenje nije dozvoljeno ni u vreme vanrednog stanja, mora biti omogućeno čak i u ovakvim krizama. Javnost postupka, kao sastavni element prava na pravično suđenje mora dosledno biti sprovedena čak i kada se uvode nove mere i novi načini saslušanja optuženih upotrebom tehničkih sredstava. Kada se u vanrednom stanju uvede neki novi pravni institut ili se interveniše u postojeći, uloga civilnog društva i jeste da isprati ove izmene i o svojim nalazima izvesti stručnu i širu javnost.

Analizu *Ograničenje kretanja i suđenja za vreme vanrednog stanja* priredio je YUCOM u okviru projekta „Građanski monitoring za snažnije pravosuđe: faza 2“, koji se sprovodi uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju (BTD).

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći – Prvih šest meseci primene

Analiza *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći – Prvih šest meseci primene* pripremljena je u okviru projekta „Otpakivanje besplatne pravne pomoći“ uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije u Srbiji.

Novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći počeo je da se primenjuje 1. oktobra 2019. godine. U fokusu istraživanja predstavljenog u publikaciji su prvih šest meseci primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i rad službi i pojedinaca koji su zaduženi za pružanje besplatne pravne pomoći pri gradovima i opštinama u Srbiji, sa posebnim osvrtom na položaj udruženja u sistemu besplatne pravne pomoći. Imajući u vidu procene zakonopisaca o broju korisnika, kao i to da je za pripremu primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći ostavljeno dovoljno vremena, stanje utvrđeno istraživanjem se ne može oceniti kao zadovoljavajuće. Iako je procenat odobrenih zahteva, posebno kada je reč o pripadnicima ranjivih grupa, ohrabrujući, ukupan broj korisnika ukazuje na potrebu sprovedenja kontinuirane medijske kampanje.

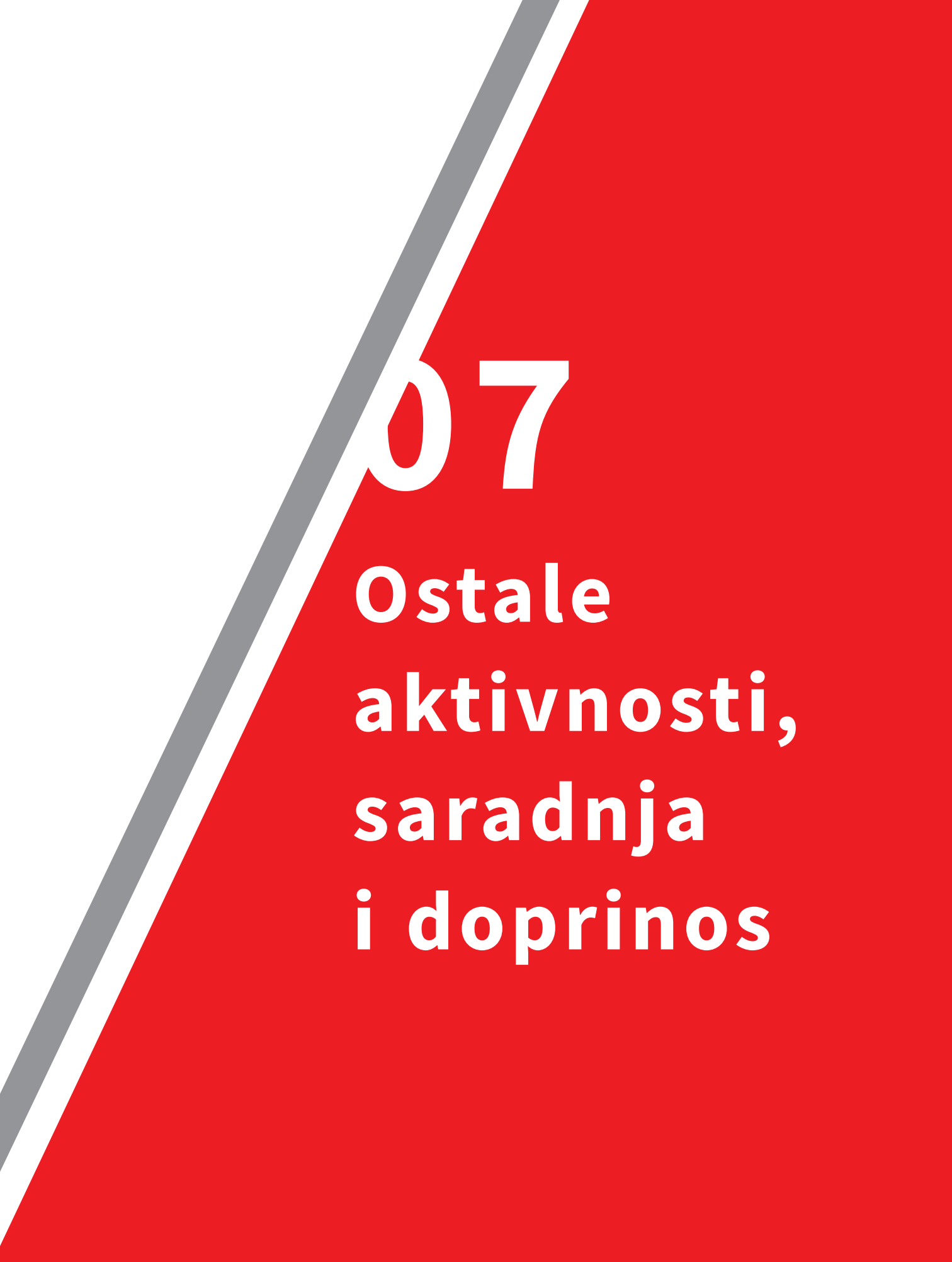
Šest meseci nakon zvaničnog početka primene Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, mnogobrojne opštine i gradovi još uvek nisu formirali službe za pružanje besplatne pravne pomoći. Tamo gde je besplatna pravna pomoć dostupna, najčešće je pružaju pojedinci kojima to nije i jedino zaduženje.

Pravilnikom o obrascu i sadržini zahteva za odobravanje besplatne pravne pomoći proširen je krug egzistencijalno ugroženih korisnika van strogih uslova za socijalnu pomoć. Značajan broj odobrenih zahteva odnosi se na pripadnike ranjivih grupa, iako neke kategorije za sada nisu koristile to pravo.

Ograničeni ljudski i materijalni resursi lokalnih samouprava nisu dovoljni da se svim građanima omogući jednak pristup ovoj usluzi. Naknade za angažovanje advokata, iako značajno umanjene u odnosu na advokatsku tarifu, ipak mogu biti previsoke za jedinice lokalne samouprave u nerazvijenim područjima Srbije, ali i nedovoljne da motivišu advokate i obezbede delotvorno zastupanje. Marginalizovanjem uloge udruženja i ograničavanjem njihove mogućnosti da pružaju besplatnu pravnu pomoć propuštena je šansa da se njihov potencijal iskoristi za stvaranje sveobuhvatnog i funkcionalnog sistema besplatne pravne pomoći.

Nejasne i nedovoljno precizne odredbe Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći unose pravnu nesigurnost u rad pružalaca i negativno utiču na dostupnost usluge besplatne pravne pomoći.

07

**Ostale
aktivnosti,
saradnja
i doprinos**

1. Umrežavanje na međunarodnom nivou

Mreže za saradnju sa Ujedinjenim nacijama

Platformu organizacija za praćenje preporuka tela UN za ljudska prava osnovale su organizacije civilnog društva koje imaju značajno iskustvo zasnovano na izveštavanju pred mehanizmima UN za ljudska prava i praćenju preporuka, prepoznaju potrebu i značaj kontinuiranog i na dokazima zasnovanog procesa izveštavanja, kao i praćenja implementacije preporuka koje mehanizmi upućuju Republici Srbiji, te interakcije sa telima Vlade za praćenje implementacije preporuka UN za ljudska prava. Osim Komiteta pravnika za ljudska prava, Platformu su osnovale i čine sledeće organizacije: Astra; Atina; A11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava; Beogradski centar za ljudska prava; Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije; Centar za prava deteta; FemPlatz; Grupa 484; Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S; Međunarodna mreža pomoći IAN; Mreža organizacija za decu MODS; Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom; Mreža SOS Vojvodina; Stalna konferencija romskih udruženja građana i Gayten-LGBT.

YUCOM je tokom 2021. godine učestvovao u podnošenju alternativnih izveštaja Komitetu UN za torturu i Komitetu UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava. Milan Filipović iz YUCOM-a učestvovao je na regionalnom konsultativnom sastanku „Mirni protesti u kriznim situacijama” sa specijalnim izveštajem UN za slobodu okupljanja i udruživanja, Klemanom Vuleom. Cilj sastanka bio je priprema specijalnog izveštaja koji bi trebalo da bude prezentovan na pedesetoj sesiji Saveta UN za ljudska prava. Tokom 2021. godine u saradnji sa drugim organizacijama civilnog društva poslali smo i izveštaj Globalnoj alijansi nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI) u vezi sa procesom reakreditacije Zaštitnika građana. Učestvovali smo i u radu Vladinog Saveta za praćenje preporuka UN za ljudska prava kao pridruženi član bez prava glasa.

Mreže za saradnju sa Savetom Evrope

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM član je *Evropske mreže za implementaciju presuda Evropskog suda za ljudska prava – EIN*. Mreža okuplja nevladine organizacije država članica Saveta Evrope, čija je glavna delatnost zagovaranje pune i blagovremene implementacije odluka Evropskog suda za ljudska prava. Prema podacima mape implementacije ove mreže u Srbiji 19% presuda ESLJP usvojenih u poslednjih deset godina nije izvršeno. Neke od tih presuda poput Kačapor protiv Srbije tiču se prava desetina hiljada građana kojima društvena

preduzeća duguju novac. EIN je pružao podršku organizacijama iz Srbije u komunikaciji sa Komitetom ministara Saveta Evrope, radi adekvatnog izvršavanja presude Zorica Jovanović protiv Srbije. Nakon četiri obraćanja YUCOM-a, 2020. godine usvojen je *Zakon o utvrđivanju činjenica o statusu novorođene dece za koju se sumnja da su nestala iz porodilišta u Republici Srbiji* koji za cilj ima izvršenje obaveza Srbije u presudi Zorica Jovanović protiv Srbije. YUCOM nastavlja da prati izvršenja presude u slučaju Jovanović i drugih presuda ESLJP-a protiv Srbije i priprema obraćanja Komitetu ministara Saveta Evrope.

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM je 26. januara 2022. godine u Strazburu učestvovao u pokretanju nove međunarodne inicijative, *Kampanje za zaštitu prava u Evropi (CURE)* u koaliciji sa 14 nevladinih organizacija. Cilj CURE-a je da Savet Evrope učini jakim i efikasnim u ispunjavanju statutarne uloge zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, podržavanja vladavine prava i istinske demokratije. Milan Filipović iz YUCOM-a izabran je za člana upravnog komiteta CURE-a. U Torinu je u organizaciji ove Mreže 19. maja 2022. godine prvi put održan događaj paralelan godišnjem sastanku Komiteta ministara Saveta Evrope. Događaj je bio prilika da predstavnici civilnog društva i akademske zajednice diskutuju o aktuelnim izazovima, potrebi da se izvrši evaluacija dosadašnjeg rada Saveta Evrope, kao i o mogućim sistemskim promenama. Teme koje su fokus CURE-a su jačanje učesća civilnog društva u radu Saveta Evrope, unapređenje implemen-

tacije Evropske konvencije o ljudskim pravima, povećanje značaja ekspertskih tela Saveta Evrope i snažnija reakcija ove međudržavne organizacije protiv država koje sistematski odbijaju da ispunjavaju obaveze koje proizilaze iz članstva.

Mreža za saradnju sa Evropskom Unijom

Zajednički konsultativni odbor civilnog društva između Srbije i EU (JCC) je telo sastavljeno od predstavnika Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta (EESK) i predstavnika socijalnih partnera i organizacija civilnog društva u Republici Srbiji. Zajednički konsultativni odbor promoviše dijalog i saradnju između ovih subjekata u EU i Srbiji, koji se tiču svih relevantnih aspekata odnosa između EU i Srbije u procesu pregovora o pristupanju.

Adv. dr Katarina Golubović, predsednica YUCOM-a, izabrana je za članicu JCC-a i učestvovala je na dvanaestoj sednici ovog tela 26. novembra 2021. godine na kojoj je usvojena Zajednička deklaracija. Predstavnik YUCOM-a je 25. marta 2022. godine u Briselu učestvovala i na trinaestoj sednici Zajedničkog konsultativnog odbora civilnog društva između Srbije i EU (JCC), na kojoj je usvojena Zajednička deklaracija. U ovoj Deklaraciji je, između ostalog, ponovljen poziv Srbiji da obezbedi slobodno i povoljno okruženje za rad civilnog društva, te je izražena duboka zabrinutost u vezi sa kontinuiranim napadima i pritiscima na branitelje ljudskih prava u Srbiji.

2. Umrežavanje na domaćem nivou

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (NKEU)

Kao jedan od osnivača *Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji (NKEU)*, YUCOM koordinira rad Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava. U toku 2021. i 2022. godine RG NKEU za Poglavlje 23 aktivno je pratila proces izmene Ustava Republike Srbije u delu koji se odnosi na pravosuđe, ali i redovnu primenu revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23. Članice Radne grupe prisustvovala su svim javnim slušanjima koja su organizovana u procesu izmene Ustava, te učestvovala u mnogobrojnim javnim raspravama povodom izmena i dopuna zakona, uključujući Zakon o parničnom postupku, Krivični zakonik, Zakon o policiji, ali i u radnim grupama za izradu strateških dokumenata.

U izveštajnom periodu održane su ukupno dve sednice Radne grupe, a grupa je obavestavala javnost o rezultatima i problemima u procesu evropskih integracija putem saopštenja i istupanja u medijima. Kao što je isticano na sednicama, a ponovljeno u *Knjizi preporuka NKEU*, glavne preporuke odnosile su se na nezavisnost i efikasnost

pravosuda, borbu protiv korupcije, javnu upravu, pristup informacijama od javnog značaja, besplatnu pravnu pomoć, zaštitu podataka o ličnosti, prava deteta, prava nacionalnih manjina, položaj branitelja ljudskih prava, kao i na položaj nezavisnih institucija. Kritikovali smo održavanje javnih rasprava, budući da one moraju biti održane u skladu sa pravnim okvirom, odnosno ne smeju nužno i uvek da traju 20 dana, što je Zakonom i Poslovnikom Vlade minimalan predviđen rok.

Radna grupa za Poglavlje 23 okuplja 59 članica, predstavnike nevladinih organizacija, strukovnih udruženja, pravosudnih profesija, akademske zajednice, instituta, kao i pojedinaca, koji na aktivan način doprinose radu iste. Nastavljamo da aktivno pratimo proces evropskih integracija, ukazujemo na zastoj i nedostatke u predloženim reformama i o tome obavestavamo domaću javnost i relevantne aktere Evropske unije.

Platforma Tri slobode

Platforma Tri slobode osnovana je 2019. godine radi očuvanja prostora za civilno društvo u Srbiji, u cilju zaštite i unapređenja slobode udruživanja, okupljanja i informisanja, tokom Međunarodne nedelje civilnog društva. Platforma funkcioniše već tri godine i redovno izdaje preglede o slučajevima kršenja osnovnih ljudskih prava u Srbiji. Ekološki protesti krajem 2021. godine bili su prilika da se Platforma angažuje u organizaciji mreža pravne i finan-

sijske podrške građanima koji su prekršajno gonjeni zbog učešća na blokadama.

Platformu Tri slobode čine: Građanske inicijative, Inicijativa mladih za ljudska prava, Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Transparentnost Srbija, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beogradski centar za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Trag fondacija, Naša zadužbina, Srbija u pokretu, Novi optimizam, Centar za praktičnu politiku, Slavko Ćuruvija fondacija, Autonomni ženski centar, A11, Helsinški odbor, Catalyt Balkans, NKD, Partneri Srbija.

Mreža Solidarno za prava svih

Mrežu *Solidarno za prava svih* predvode Komitet pravnika za ljudska prava, Beogradski centar za bezbednosnu politiku i Narodni parlament. U okviru mreže pokrenuta je prva interaktivna mapa napada i pritisaka na branitelje ljudskih prava u Srbiji. Dve godine prikupljanja podataka pokazale su opravdanost postojanja ovakve mape koja na nepristrasan način, zasnovan na činjenicama, ukazuje na sve teži položaj aktivista i organizacija koje se zalažu za ljudska prava.

Napadi i pritisci postaju sve ozbiljniji i sve češće targetiraju građane koji nisu aktivisti, ali su pružali podršku zaštiti ljudskih prava. Kroz istraživanje javno dostupnih podataka i razgovore sa žrtvama pritisa-

ka i napada, na mapi je do sada registrovano 183 napada i pritisaka, kako na aktiviste koji se bave zaštitom ljudskih prava, tako i na građane koji su se zbog svojih postupaka našli u toj ulozi i trpeli posledice.

Veliki broj incidenata u Beogradu govori o nedostatku informacija sa lokalnog nivoa. Realan broj napada je verovatno značajno veći, ali se slučajevi van većih gradova ne prijavljuju, te ne dobijaju pažnju lokalnih medija. Kroz program pravne i finansijske podrške, kao i obuka za lokalne organizacije i aktiviste, u planu je širenje mreže. Ovo će omogućiti dobijanje blagovremenih i potpunih informacija sa terena radi planiranja aktivnosti na zaštiti i unapređenju položaja branitelja ljudskih prava. Pored mape, izdata su i dva godišnja izveštaja o napadima i pritiscima na branitelje ljudskih prava, kao i niz periodičnih informatora koji su distribuirani putem mejla.

